

Joseph
CABOTIANU
ELENTE

Ca
MEIANNA

DE LIMBA

DONATIUNEA G. SION

R O M A N A

de
DUPA

DIALECTE SI MONUMENTE VECHI

de
DE

TIM. CIPARIU

CANONICU GR. CATOLICU ETC.

Joseph
Blasiu
BLASIU BLASTIU

CU TIPARIULU SEM. DIECESANU

MDCCCLIV.

Tim

Generulu cuscientiuu - si faw de fundu

Gramatec'a presente s'a scrisu de in puntu devedere istoricu. Limb'a unui poporu fiendu si ea fapta istorica si pre in urmare adeveru istoricu, de aci numai incape la indoiela cà si in gramateca sunt de a se face cercetari seriose cuscientiose, si gramatec'a limbei are a se fundá pre basi istorice.

Nesulu istoricu intre limb'a romanescã si intre cea vechia latina in preuna cu dialectele romane mai noue, de multu e recunoscutu intre romani, si in Europ'a invetiata astadi nu se mai trage la indoiela de catu pre in nesciutori au malevoli, cari inea s'au impucinatu.

Mai pucina luare a mente trase asup'asi starea limbei istorica pre cumu se afla de una parte in monumentele vechi rom., er' de alta in dialectele provinciali, de intre care mai principali sunt alu Daciei vechi si alu celei noue. Dialectulu Istrianu, care nu ne a fostu destulu cunoscutu, inea se pare numai unu ramu alu dialectului de dein colo.

Pre aceste basi istorice, er' nu pre forme imaginarie, au pre vre unu singuru dialectu mai speciale, avù de cugetu autoriulu a fundá acesta gramateca de limb'a rom. De unde departandu de una parte totu elementulu ne indoitu ne-romanu, de alt'a tota cojectur'a mai audaciosa intru defigerea formeloru si propunerea esempleloru, de senesi s'a restrinsu numai la ce intru adeveru se afla seau sea aflatu candu-va in limb'a rom.

VI

Celea de in partea dialecteloru nu aveau opu de mai multa demustrare. Ele sunt vie si fiacare se pote covinge de adevverulu celoru citate de intru insele.

Celea de in monumentele vechi aveau opu de citatiuni mai diplomatice, inse multîmea materia-
lelui si strimtori'a pagineloru nu lasara locu acestui luxu diplomaticu. Si de al'mentrea cele citate in „Principia de limba“ publicate in Organu 1847-8 de asta data voru poté impleni loculu. Er' Dictionariulu promis publiculu vacuprende totu catu va fi cu potentia autoriulu de in partea etimologiei si a limbei.

Partea sintactiva s'a atinsu numai in elementele ei; intru totu intensulu ei nu potea lua locu intru unu opu asia restrinsu si numai elementariu. Intru una editiune mai intensa a acestei Gramatece, de va esî candu-va, tote partile ei se voru lucra in proportiunea ceruta.

In urma autoriulu si-retiene dreptulu de a si lucra si publica acestu opu dupa cerentiele tempului, dupa metodu scolasticu seau intru alte limbe. Si pana atunci Invetiatorii cu discretiune se voru poté folosi cu acesta editiune, alegundu dupa captulu si progresulu teneriloru materi'a depusa in paragrafi si note.

Dorirea mai sincera a autoriulu este, cá publiculu rom. se nuse afile insielatu intru asteptareai moderata. Celu pucinu autoriulu s'a nevolitu a face totu catu ia fostu pre in potentia.

Cospectulu Cartei.

Preliminarie.

Partea I. Fonetica. Grafica.

A. Fonologi'a.

- a) Sunete elem. 1. Vocali 2., primitive 3—7, derivate 8—11, diuometatite 12, 13. Cosunatorie 14, vertose 15—20, moliose 21—25, siueratorie si cumnate 26—32.
- b) Causele scambarei 33, eufonice 34, analogice 35, tonice 36.

B. Ortografi'a.

- a) Literele respundietorie 37. Sistem'a ortografica 38.
- b) Regule generarie 39, speciali pentru vocali 40, 41, cosunatorie 42, 43.
- c) Semne 44, pronunsiarea 45.

Partea II. Formativa. Costructiva.

A. Formatiunea. Cuvente elem. 46.

- a) Formali: formele 47.
- 1) Declinatiunea 48, generica: articulata 49, I. II. III. 50—52. Specifica: a numeloru 53—56, pronomeloru 57—58, participia-loru 59.
- 2) Cojugatiunea 60, generica: primitiva 61—65, I. II. III. IV. 65—70, ausiliaria 71. Specifica 72—77.
- 3) Derivatiunea 78—85.
- b) Costatoric: Adverbia 86, prepusetiuni 87, cojuntiuni 88, intreiectiuni 89.

B. Costructiunea.

- a) Cuventarea 90.
- b) Compusetiunea 91. Concordatiunea 92. Regimea 93—95.

Abreviature.

A. acusativu.
 D. dativu.
 G. genetivu.
 V. vocativu.
 Pl. plurale.
 Sing. singulariu.
 Coj. Cojugatiune.

acus. acusativu.
 act. activu.
 adv. adverbiiu.
 coj. conjunctivu.
 dat. dativu.
 f. fem. femeninu.
 fr. francesce.
 gen. genetivu.
 gr. grecesce.
 imperat. imperativu.
 imperf. imperfectu.
 indic. indicativu.

inf. infinitivu.
 ital. italianesce.
 isp. ispanesce.
 lat. latinesce.
 m. masc. masculinu.
 n. neutru, nota.
 nr. numerulu.
 part. participiu.
 pas. pasivu.
 pers. persona.
 pl. plur. plurale.
 port. portugalice.
 pr. pre cumu.
 prep. prepusectiune.
 pret. preteritu.
 pres. presente.
 prov. provinciale.
 retor. retoromanice.
 rom. romanesce.
 sust. sustantivu.

Preliminărie.

Gramatică e știința, pe în care învățăm a ne cunoaște limba după natura și legile ei, a vorbi și a scrie bine și forța simțurile.

Limba e un mijloc, pe în care ne împărtășim unuia altuia cugetele, cunoștințele și voințele noastre, arătându-le pe în semne, care-sun au sunete înțelegătoare sau cuvinte, au semne regulate precum literele și totu ce se ține de scrisoră.

Fia-care cuvintă stă de întru unu sunet sau mai multe, care în scrisoră se numesc litere.

Literele latine sau romane, cu care scriem românesc, la latini sunt aceste douăzeci și trei.

Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Vv, Xx, Yy, Zz. La care se mai adăușă și aceste două

Jj, Uu, formate de în Ii, Vv.

1.

$$\log \frac{a+b}{2} = \log \frac{(s-a)}{2} - \log bc$$
$$\log \frac{a-b}{2} = \log \frac{(s-c)}{2} - \log bc$$

Nota.

1. Gramatec'a cuprende intru adevèru si *Ortografia*'a, inse acestea acumu se despartiescu, in câtu gramatec'a numai cu legile vorbirei, er' *ortografia*'a numai cu a le scrierei se cuprende.

2. Cuventele-su semnele cugeteloru cá si literele, in-se mai de aproape literele presupunu cuventele, si sunt intru adevèru numai semnele semneloru.

3. Tractarea despre sunetele unei limbe in forma sistemateca se chiama *Fonologia*, er' acea despre litere acumu *Ortografia*. *Fonologi*'a infira si clasifica sunetele limbei, arata asemenarea au diferenti'a, influenti'a si relatiunea unor'a catra altele, de unde se ordiescu scainbarile si stramutarile lor. Fora cunoscenti'a fonologiei nu este cu potentia nece una *Ortografia*.

4. Literele latine, intru unele ne sunt prea multe, intru altele prea pucine. Prea multe ne sunt C, K, Q, trei in locu de un'a, inca si XY, pote cá si HZ. Prea pucine, in catu cele alalte nu-su de ajunsu spre a semná tote sunetele elementarie dein limb'a romanesca unulu câte unulu. De unde nevoliti suntemu a aplecá unele litere la câte doua au mai multe sunete, dupa regulele ce facu scienti'a *Ortografie*.

de aci inojuram dya regimel.

PARTEA I.

Fonetica. Grafica.

A. Fonologia.

I. Sunete elementari.

• Sunetele elementare in limb'a romanesca sunt vocale si cosunatoric. Vocale se numescu cele ce desene se potu dice de in gura, precumu e. Cosunatoric, care fora vocale nu se potu pronuciere, precumu B care nu se pote dice fora e au alta vocale.

• Vocale in limb'a rom. cu totulu sunt noue, care in alfabetulu grecu-romanescu se semna cu α, ε, ι, ο, ς; ζ, κ; κ, ω. De in carele cele de antaiu siepte-su curate, er' cele de in urma done meste-cate: κ de in εα, si ω de in oa; — ε si ι (si κ) sunt moli, ζ si κ opusele loru impreuna cu cele alalte vertose; — er' ι si ς au intregi au numai diimetatite.

• Cosunatoric in limb'a rom. cu totulu sunt doue-dieci, semnate dupa acelas alfabetu cu κπ, ατ, ρκ; σω, ζκ, υψ; αμνρ; βφχ. De in carele cele de antaiu siesa se numescu mute, cele urmatorie siepte siucratoric, cele mai incolo patru moliose, si cele mai de in urma trei suflatoric.

Nota.

1. I și U (i, ŷ) diimetatîți tienu loculu între vocali și cosumatoric.

2. Fia-care vocale e întreaga și face una silaba; a fora de i și u care sunt au întregi au diimetatîți. Una vocale întreaga împrennata cu altă diimetatîta sechiama diftongu, precumu ai, au; împrennata cu doue diimetatîte se dîce triftongu pr. iau, iai, și facu numai cîte una silaba. Doue vocali diimetatîte, de sene nu facu silaba, pr. mōriu, unde si i și u se pronuncia diimetatîtu, și cuventulu întregu nu face de catu una silaba în pronuncia.

3. Cosumatoriele se impartu și întrn alte clasi, și mai alesu în moli și vertose că vocalile. Mai vertose de între mute sunt cele de antaiu εη, cele de antaiu cincî siueratoric εωζκϋ, dein cele moliose κρ, și tote cele suslatoric; — mai moli sunt cele dein urma doue siueratoric υϋ. Cele vertose a nevolia suferu vocali moli, ci mai multu le întorcu în vertose, pre i în z și pre i în κ, pr. ηζρδ, κρυδρ, ρκδ, κζδδ în locu de peru, singuru, riu, vedu. Cele moli nu suferu pre z și κ, macar nu avemu esemple; așia nece cele moliose, candu se molia în i pr. ται, τζινδ, ει, νικε în locu de talia, taliandu, vinia, pieria.

II. Vocali.

Vocalile, au sunt de începutu (primitive, originarie, fundamentarie), au de în schimbare (derivate). De începutu, că în auru, argentu,

moriu, unde; de in scaimbare, cá in macz, ka-
 z^z in locu de m^kcz, k^kz^z, unde a e scaimbatu
 de in k care de inceputu e e.

Vocalile a, e, i, o, y, sunt cea mai mare par-
 te primitive seau de inceputu, er' z si x, k si w
 numai derivate.

Causele scaimbarei sunt alte vocali, au cosu-
 natorie, au accentulu etc.

Nota.

1. Vocalile primitive le cunoscemu de in ra-
 decin'a cuvintelorú, carea mai curatu se afla sub
 accentu, si de in flesiunile lorú. La indoieia ne a-
 juta etimologi'a limbei de in care se trage cuvén-
 tulu, Asia in e^zpe^zat^z, n^zpe^zo^z, m^zpe^zri^zto^zri^z, cum'ca
 vocalile de antaiú z si y sunt derivate dein a, e
 si o se cunosec de in radecin'a lorú sub accentu:
 e^zpe^zz, m^zo^zpe^zz si de in flesiunea n^zpe^zpl. n^zpe^zi, er' in iú-
 m^z, n^zpe^zat^z, e^zat^z dein limb'a latina, care si ea
 are anima, peccatum, guttur.

2. De in alaturarea cu limb'a latina clasica
 si anticaria de multe ori cunoscemu a se fi facu-
 tu in cuvinte romanesci scaimbari de vocali si
 cosunatorie, care de aliurea nu le amú poté cu-
 nosce, pr. in cotu, soeu, plopulat, cubitus,
 sabucus, populus. Inse nu tota sbaimbarea e
 de in partea nostra. Asia noi amú scaimbatu n^zsh^zni,
 ve^zsh^zm^zxi^zat^z mi^zzlo^zk^z etc. in locu de pastiuue, ve-
 stimentu, midi-locu; ci in nono^zpe^z, z^zde^zk^z,
 k^zo^zz etc. nu noi, ci clasicii au scaimbatu voca-
 lile scriendu populus, judico, cAVda in lo-
 eu de ale vechiloru populus, judEco a ju-
 dex, cOda.

3. Influenția, ce o are fie-care vocale au co-sunatoria, au accentulu etc., se va apune la fie-care in loculu seu. Urme de scaimbari asemenea alo-ru nostre aflămu si la latini, italieni etc., de si nu cu atât'asi cosecuentia.

4. Schem'a vocaliloru, cumu stau catra se-ne in limb'a rom., e acest'a;

†	A	w
E	z	O
I	x	U

In lini'a mai de asupra stau vocalile chiare si lunge, intre care A stă in midilocu că primitiva, er' † si w de laturi că derivate dein E si O si inaltiate spre A. In lini'a de desuptu stau vocalile originarie I si U de laturi că opuse intre sene un'a mole alt'a vertosa, si diagonarie cu A. Intre aceste doue linie pre cea de midilocu stau derivatele de in AI-e, si de in AU-o. In lini'a de midi-locu perpendicularia stau A, z, x, dein care z respunde lui E si O intre care stă, că vocale vertosa avendu tenorea lui E si vertosiarca lui O; er' x intre I si U dupa aceeași valoare; asia catu z se pote numi E vertosu sau O mole, er' x asemenea I vertosu sau U mole.

De unde corelatiunea loru e multipla: a) primitiva in liniile diagonarie, a, i, u; b) derivata intru asemenea ai-e, au-o; in trianghiurariile ca -†, oa-w; perpendicularia A, z, x, etc.

De aci se precepe si trecerile sau scaimbarile loru intre sene descendiendu au inaltiandu-

se, pr. A in ωz ; E in κi , $z x$; O in ωz , $z x$; IU in x ; X in $i u$.

Specialitatile se voru adauge la fia-care in particulariu.

Vocale

III. Primitive: A, a.

A primitivu se afla numai in doua casuri:

a) La inceputulu cuventelor, cu accentu ori fora accentu, pr. in acu, anu, aru, auru, etc. inse nu totu de un'a. Particeua A, cá artielu, prepusetiune au afisu, in ainte au dupa cuvente, remane nescaimbata, pr. in mente-a, a-casa, a-tuncia, ci cá relativu femeninu singulariu se muta in o, pr. o vediu;

Locu

b) Subtu accentu, la inceputu, midi-locu au capetulu cuventelor, pr. in auráriu, argen-táriu, laudá; inse nece aici totu de un'a.

kel

In casulu antáiu A e desiptu; intru al' doile scaimbatoriu, asia cátu A scapatandu de suptu accentu se muta totu de un'a in z care e alternativulu lui A, si erasi venindu subtu accentu se intorce dein z in A, pr. $\Lambda z \Delta z$, $\Lambda z \Delta z \Delta z$, $\Lambda z \Delta z \Delta z$.

se schimbe

Inse candu dupa A urmeza η sau μ substitu tu in loculu lui η , A totu de un'a se muta in x , pr. in angeru, ambi-e, mana, lana, cane, pane, mane, frangu, plangu, standu, laudandu, blandu, betranu, paganu, romanu, angustu, candu etc. Inca si candu η seau a peritu, pr. in $\rho x z$ lat. granum; sau s'a moliatu, pr. in $\mu \eta \tau x \eta z$, $\kappa z \alpha \kappa x \eta z$, $\mu x \eta z$, in locu de $\mu \eta \tau x \eta z$, $\kappa z \alpha \kappa x \eta z$, $\mu x \eta z$ cumu scriu celi vechi, lat. antaneus, calcaneus, maneo. Singuru numele anu remase nescaimbatu.

Nota.

1. A derivatu si spurii se nascou:

- a) de in κ pronunțiatu ca a sau ia, pr. in $\mu\alpha\kappa\alpha$, $\beta\alpha\zeta\alpha$, $\beta\alpha\rho\alpha$, $\phi\alpha\tau\alpha$; $\chi\alpha\rho\alpha$, $\psi\alpha\rho\alpha$, $\phi\iota\alpha\rho\alpha$; $\omega\alpha\eta\tau\epsilon$, $\omega\alpha\rho\eta\epsilon$, $\omega\alpha\delta\epsilon$; $\alpha\rho\mu\iota\alpha\iota\upsilon\delta$, $\delta\alpha\tau\omicron\rho\iota\delta$ etc. in locu de $\mu\kappa\epsilon\alpha$, $\beta\kappa\zeta\alpha$, $\beta\kappa\rho\alpha$, $\phi\kappa\tau\alpha$; $\chi\kappa\rho\alpha$, $\psi\kappa\rho\alpha$, $\phi\iota\kappa\rho\alpha$; $\omega\kappa\eta\tau\epsilon$, $\omega\kappa\rho\eta\epsilon$, $\omega\kappa\delta\epsilon$; $\alpha\rho\mu\iota\kappa\iota\upsilon\delta$, $\delta\alpha\kappa\tau\omicron\rho\iota\delta$; la cei preste Dunare chiaru si dumnezeu in locu de domne-dieu; inse in cele mai multe usulu nu e pretotendena neregulariu, de unde se aude $\epsilon\alpha\rho\alpha$ si $\epsilon\kappa\rho\alpha$ etc.; primitivu inse este in $\alpha\rho\alpha\mu\iota$ intru ambe locurile, macar' au latinii a e r a m e n cu a e, fiindu a e s totu u'na cu a s de originè: pruv. a r a n e
- b) de in ω in cuvintele $\alpha\phi\alpha\rho\alpha$ lat. ad foras, inse cei vechi si preste Dunare $\alpha\phi\omega\rho\alpha$; $\kappa\omicron\rho\alpha\sigma\tau\alpha$ lat. colostră etc.

2. La inceputulu cuvintelor a se muta in κ urmandu n seau μ , pre cumu amu vediutu. Er' in α nece una data, luandu a fora: $\alpha\lambda\alpha$, $\alpha\tau\alpha$ in locu de $\epsilon\lambda\alpha$, $\epsilon\tau\alpha$, care inse inca sunt numai idiotismi.

3. Subtu accentu a se muta in α :

a) in casulu al' doile al' numelor terminante in ϵ , pr. $\kappa\alpha\rho\iota$, $\mu\alpha\rho\iota$, $\rho\alpha\delta\iota\tau\alpha\iota$, $\kappa\alpha\lambda\iota$, $\beta\alpha\lambda\iota$, $\epsilon\alpha\rho\iota$, $\epsilon\tau\alpha\rho\iota$ etc. care inse celi vechi le diceau cu α , pr. $\kappa\alpha\rho\iota$, $\mu\alpha\rho\iota$, pentru i pro cumu si

b) in a dou'a pers. sing. a pres. indic., pr. in $\alpha\mu\eta\alpha\rho\iota$, $\alpha\delta\alpha\eta\iota$ etc. inse nu intru tote, de unde $\tau\alpha\eta\iota$, $\phi\alpha\eta\iota$, $\epsilon\alpha\eta\iota$ etc. cu α ; intru altele cu α si cu α pr. $\alpha\mu\eta\alpha\rho\iota$ si $\alpha\mu\eta\alpha\rho\iota$; inse dupa a 2. pers. se inderepta si antai'a totu de un'a, pr. $\alpha\mu\eta\alpha\rho\iota\delta$, $\alpha\delta\alpha\eta\iota\delta$; $\tau\alpha\kappa\delta$, $\phi\alpha\kappa\delta$, $\epsilon\alpha\tau\delta$, $\alpha\mu\eta\alpha\rho\tau\delta$;

c) in p. 1. pl. a pres. si a perf. ind. de

Conj. I. spre destinctiune de a imperf. , pr. λζδΔζμδ, λζδΔαμδ;

d) in 3. pers. sing. a pret. ind. de Conj. I. spre destinctiune de la a imperf. pr. λζδΔζ, λζδΔά;

e) in pucine alte cuvente mai alesu vorbe cu accentulu in penult. pr. στρζκδρδ, ρμπζ-τδρδ, ρηφζωδρδ, lat. transcolo im-patulo, in-fasciolo. In μζρδ e dubiu deca e dein a lat. malum, au de in e gr. μῆλον dor. μάλον, pl. μαρι.

4. Une ori a accentuatu se asla scaimbatu in κ

a) urmandu ε, pr. in φκμε de la φαμζ cá φκ-τε de la φατζ dupa legea asemenatiunei (XXXV); ρκνεδε in locu de ράρεδε de la ρζνεκ lat. rapio; λκνεζδ in locu de λάνζδ e vitiosu; λκ-σιδε pre atata se pote dice derivatu de la λας-πεδον, catu si de la lapis-de: κικε in locu de κιαε, lat. clavis-ve, ei grec. κλεις;

b) precedendu i, pr. in τζικ, τζικτδ, κετικ-ριδ, κικριδ, κδικριδ in locu de taliá, taliátu, vestiáriu, viniáriu, cuniariu, cá si fran- cii in volontaire si volontier etc.

5. Alte scaimbari de in a ei mai pucine sunt:

a) in i in locu de κ, intre i si η in gerun- diale de Conj. I. pr. τζιηδδ, μδιηδδ etc. in locu de taliandu, moliandu; si in unele pucine cu- vente urmandu η si ε seau i, pr. in ιηεμζ, ιηεδδ, ιητε, γιηδε, in locu de ρηεμζ cá la celi vechi, ρηεδδ, ρητε, si γιχηδε, lat. anima, anellus, ante, glans- de dupa natur'a lui ε (IV, c); ei ρητζιδ κδ κ; mai raru se aude ciημε, φριημε, etc. in locu de κη- με, φρξημε. In εκιμεδδ de in εκκιμεδδ in locu de εκκμεδδ ital. scambio, cá αικδ-i-ζ in locu de ακιδ-i-ζ lat. habeo-cat, κ s'a pretrecutu in i. In

locu de diminuz de acumu, vechii cu x: ΔΕΜΧΗΚΥΖ de la ΔΕ ΜΧΗΕ. De la ΠΧΗΤΕΙ lat. pantex-ce se dice σΠΗΤΕΚΣ. Adjectivulu santu in casurile cu e si i: σΠΗΤΕ, σΠΗΤΙ, slovenitu: σΠΗΤΕ, σΠΗΤΙ;

b) in γ asemenea intre γ si η dupa celi vechi pr. ΛΣΣΗΔΣ in locu de ΛΣΣΗΔΣ; si in alte pucine, pr. in ΣΗΓΙΣ in locu de ΑΗΓΙΣ lat. angulus; ΣΜΕΛΣ in locu de ΑΜΕΛΣ cumu scriu toti celi vechi, inse ΑΜΕΛΣΤΕΚΣ numai cu Α; inca si ΔΛΔΗΣ in locu de ΔΛΔΗΣ lat. avelanus;

c) in ω mai raru, pr. in ΦΩΜΕ lat. fames; (o in locu de a relativu (mai susu); ωρε in locu de ali latinescu in compusele ωρε-κκηΔ lat. aliquando etc. ci si latinii dicu olim; ωρζ lat. ala in cδωρζ subala; in ουρεΣ, ολταριΣ lat. acetum, altare, e dupa serbia ci se dice si αλταριΣ; pote asia e si in οαε lat. axis;

d) in γ pr. in ΜΣΜΖ in locu de ΜΑΜΖ, Δε-κδαιγ in locu de descaltiu lat. discalceo cá ΑΗΚΑΔΥΣ, ci si latinii au incutio, insulto in locu de quatio, salto.

IV. E, I.

E e de aceeași natura cu I, deci curatu se pronuncia numai a fora de inceputulu cuvintelor, er' la inceputu si dupa alta vocale cu I diuometatitu cá un diftongu ie, pr. ieri, iεραμΣ in locu de er' eramu, cá si la italiani in ieri, la franci hier' lat. heri.

Asemenea se face si cu k la inceputu, pronunsianduse cá ia au ik pr. ikete, ikne, iknz, ikpekz in locu de este, epe, epa, erba; de aci si ierna cá jkruz.

E primitivu se scaimba:

a) in **κ**, sub accentu, urmandu **z** sau **ι**, pr. **κερυ**, **κρηρ**, **κρηρ**; **κρηρ**, **κρηρ** lat. **gena**, **penna**;

b) in **z**, dupa cosunatoriele vertose neurmandu **ε** sau **ι**, pr. **κζαδ**, **κζρδ**, **κζτδ**, **κζκατδ** in locu de **vedu**, **peru**, **fetu**, **pecatu**; alt'imentea remane **ε** pr. **βεζι**, **περι**, **φεζι**, **φκτε**; si dupa **δ** diimetatitu in capetulu cuventeloru, pr. **κωδz** lat. **novem**, **nobis**, **novae**; **κωδz** lat. **vobis**, **δωδz** lat. **duae**;

c) in **ι**, urmandu **η** si dupa acest'a **ε** au **ι**, pr. **κινε**, **διντε**, **κζριντε-ζι**, **φιερβιντε**; inse celi vechi cu **ε**: **κινε**, **διντε**, **μιντε**, **κδβιντε**, **μορμιντε**, **κζριντε**, **φιερβιντε**, **βινε**, **μινε** etc. in locu de **min-te**, **κδβιντε**, **μορμιντε**, **βινε**, **μινε**. Inca si in unele nume terminate in **ενυ** si **ενα** cu **ε** lungu la latini, pr. **κινz**, **βενινδ**, **πλινδ-z** etc. lat. **cena**, **venenum**, **plenus-a**;

d) in **z**, urmandu **η** si dupa acest'a vocale vertosa, pr. **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ**, **κζηδ** etc. lat. **foenum**, **sinus** in locu de **senus** ital. **seno** fr. **sein**, **vena**, **venatus**, **menatus**, **vendo**, **habendo** ital. **avendo**, **ventus**, **conventus** ant. **coventus** fr. **couvent**, **monumentum**; inca si cadiendu **η**, pr. in **κζδ** lat. **frenum**, seau molianduse ca in **κζδ** in locu de **κζηδ** lat. **minare**, ital. **menar** fr. **mener**. Mai pucine se afla cu **ρ** pr. in **κζρδ**, **κζρδ** etc. ital. si fr. **vertu**, **vertu**; cele mai multe cu **z**, pr. **κζρδ**, **κζρδ** etc.

Nota.

1. E derivatu se afla dein **z**:

a) precedendu i, pr. in φιλ, κίε, οσίε, μέιε, τάλιε, τζιλ, τζιετορίε, ἀγγιεζατς, κίεμς - i κίεμά etc. in locu de fia-filia, via-vinia nume si verbu, punia in locu de puna, μάνια lat. maneat, τάλια, talià, taliatóriu, ἀγγιζατς, κίεμς - i κίεμα;

b) in 2. pers sing. a pres. indic., si 2. si 3. a conj. a verbeloru cu accentulu in antepenult. pr. ἀπερι-ε, κςμαπερι-ε, εςπερι-ε, ἀμκαρεπι-τε etc., inse intru asta parte si latinii-su nestatori scriendu acumu apparo, comparo, acumu impetro, supero; si in unele de origine grecesca pr. εκεκρικς in locu de εκεκρικς, lat basilica cu a cá si la celi de preste Dunare; farmecu lat. pharmacum etc.

Inse primitivu, nu derivatu, este unde latinii au i scurtu scaimbatu dein e lungu, pr. jude, pl. judeci, júdecu lat. iudex, iudices, iudico; maestrú lat. magister ci celi vechi magester*) ital. maestro; selbátecu, negru, se, lat. silvaticus, niger, si, ital. selvatico, negro, se. etc.

2. Cu i diuimetatitu se pronuncia inea si dupa cosunatoriele vertose: ε, η, ω; ς, φ, urmandu vocale vertosa, pentru cá se nu se mute in ζ, pr. pieptu, mieu, viersu, fieru, care altmenea aru fi ηζυτς, ως cá ωζ in locu de με, κζρς, φζρς, cá ηζκατς, ωζ, κζρς, φζτς.

3. Scaimbatu in κ se pronuncia si:

a) in adjectivele gentilicie si patronimice termi-

*) Quint. Inst. l. I, c. 2, 17: „Quid? non E. quoque I loco fait? ut Menerva et Magester et Di iove et Veiove pro Diiovi et veiovi.“

nate în iauș sau κηș, pr. αρμηκηș sau αρμηαιηș, Grecianu, μητηκηș etc. cu a mai multu în sing., cu κ în plur. Latini înca pronunțiau intru ambe formele: Armenus, Gallienus, Avienus și Avianus, Justinianus, înca și cu i Justinus, Maximianus și Maximinus, Grecinus; christianus și noi κρηψιηș;

b) în unele vorbe, pr. κκș, κρκ, κά ικș, ικι, ικ, și ακ, εκκ seau ακε, εκκε, κρκε κά εκε, ικε.

4. Ca z se mai pronunția:

a) și neprecedendu cosunatorie vertose, în pucine pr. în τζζση, τίνζρș, άζ, άζδηκζι, αν-άζμηκηζ, ανάζρζτș etc. în locu de ττζση, τίνερș, άε, άεδηκζι, ανάεμηκηζ, ανάερετș;

b) după ρ în silabă antaia, pr. ρζș - ρζι, τρζ-μδρș, στρζμδρș, și prepusctiunea reseau res pr. ρζμηκηș, ρζμδηκș, în locu de reu, rei, tremuru, stremuru, remaniu, respundiu;

e) după cosunatoriele suieratorie c, ș, ζ, υ, înse nu pre totu loculu pr. czμηș, wzaș, ζζș, υζș, înse celi vechi cemηș, wiaș, ζiș, υicș.

5. În i se scaimba în unele proume:

a) me, te, se, ce, adaugunduse particeu'a ne, pr. mine, tine, cine, vine;

b) ne, κε, λε, adaugunduse proumele ce, pr. ni-ce, ri-ce, li-ce; înse celi vechi intru ambe casurile scriu cu i: mene, tene, cene, vene; nece, κεce, lece. Mai în colo:

c) ε în locu de εττ in i diuimetatștu adaugunduse cuventulu precedentu, pr. ηει εκηș, ηδi ρζș în locu de cce, nne. Nece se aude și ηιηε și ηιηι, ci celi vechi ηεηε. Celi de preste Duare, și unii de deincece scaimba și intru alte

cuvinte, mai alesu pre i scurtu: dicundu ωmini, ωωριτε, πδριτε etc. ci atunci ω e eroniu.

6. Cele ce se termina la latini in ena, la noi se pronuncia in trei forme:

- a) cá κηζ, pr. υκηζ, σπρχιηκηζ, πκηζ lat. gena, penna;
- b) cá ιηζ, pr. χιηζ, πλιηζ, αριηζ lat. cen'a, plena, arena;
- c) cá ηηζ, pr. κηηζ, lat. vena; inse cele mai pucine sunt in κηηζ si ηηζ.

V. I, i.

I primitivu in limb'a rom. e numai au lungu intregu, au diumetatitu tienendu lorulu celui scurtu, pr. in χικδ, κικδ, κενί, λιμπεδε; faci, laudi, siediu, tieniu, misicu etc.

I lungu e au:

- a) de in natura, pr. in vinu, vecinu, farina, galina, dicu etc., unde unulu face catu doi scurti, au celu pucinu catu unulu intregu si altulu diumetatitu; au:
- b) de in pusetiune, si ast'a au pentru accentu numai, pr. a veni, unde i nu are valoarea de doi i ci numai de unulu; au pentru silab'a inchisa pr. in limpede urmandu doua cosunatorie. De asta clase mai dein urma, cu tote cà dupa alaturarea cu limb'a latina se ar' paré cà se afla multu i, intru adeveru nu se afla de catu prea pucinu, celu mai multu fiendu derivatu de in ε cà si la latini.

I primitivu nu se scaimba intru alta vocale de catu in silab'a antaia a cuventeloru dupa ρ,

pr. in ρξ lat. rivus celi vechi ριξ, ρξηξ, ρξ-
 μξ, στρξηηξ, inse si στρηνηξ etc., lat. ripa et
 rupes, rima, stringo; si in λθηντρει lat. lin-
 ter. etc. Er' prepuse tiunea αν intru adeveru e dein
 en chiaru si la latini, precumu scriau celi vechi cá
 si grecii εν, ci in urma in cumu scriu si italianii,
 er' ispanii e n si dupa acestia francii. ← De I diu-
 metatitu mai diosu (XII), dein care s'a facutu si J.

Nota.

Derivatu se afla:

- a) de in α, cá ρ, pr. in ηνιμξ, τζηνΔξ etc.
 (III, 5 a);
- b) de in α, cá π sau ε in participiale: μην-
 ρζιτοριξ, ηθιτοριξ, σκρηντοριξ, φηντοριξ etc.;
- c) de in ε pr. ενει, ενηξ, μινει, ηιει, ηθι etc.
 (IVc, 5);
- d) de in ζ, in pucine cuvente, pr. limbrici
 cu lat. lumbricus; κθμινεικξ seati mai bene κθ-
 μενεικξ cá celi vechi lat. communico, ci Oscii
 comenei in locu de communi (tab. Bant. l.
 21), dela co-menus in loculu caruia vechii moe-
 nus, er' clasicii scrisera munus, retoromanii
 dicu cumin in locu de communis, si de aci
 cuminar communicare etc. ανκηΔξ, ανηιυξ in
 locu de ανκηΔξ, ανηιυξ (VII, c) ital. inchiu-
 do etc.

VI. O, o.

O e de aceeași natura cu u, precumu e cut;
 deci curatu se pronuncia si elu numai a fora de
 inceputulu cuventelor, er' la inceputuri cu u diu-
 metatitu de in ainte cá un distongu uo, pr. omξ,

οδ cá uonu, nou, ital. uonu, uono. Asemenea se face și cu ω la începuturi pronunțându-se cá ua au δω, pr. ωνε, ωνε cá δανε, δανε; nu mai ețu, fiindu o mai rară în limbă rom. cá e, nu avem exemple nece de cuvinte cu alta vocale la midi-locu înainte de o nece cu u o sau δω, după cosunatorie cumă au italianii dîcundu: d uo- lo, cuore în locu de dolo, core; deci nece dicem duói cá italianii ci doi; er' ηδoρδ se dîce cu u întregu, cá la italieni nu volo.

• O primitivu se scamba:

a) în ω, sub accentu urmandu ζ sau ε, pr. romu πωμα, πωμε; domnu δωμηζ, δωμηε etc., cá si ε în κ (IV a):

b) în δ, forte adesu, scapatandu de sub accentu si mai ale u urmandu λ, μ, ρ, pr. de lóla, domnu, dormu: δλχέ, δδμηεκζ, δδμηε ζέδ, δδμηεκτά, δδρμίμδ etc.; inse si în altele, mai adesu în vorbe, pr. dela κοδ, ποδ, πορδ etc. κδ εδδτδ, ηδτδτδ, ρδρά, ρδρζχδνε inca si ρδρζ scur- tatu de în ρδραρε; mai rară în nume, pr. în δωζ lat. ostium - a ital. uscio, φρδμδρεκζ de la φρδ- μόδ; ρδμμηδ lat. romanus; δχιδδ lat. occido, i- tal. uccidere etc. De u înainte de n vedi mai diosu (VII).

Nota.

1. Derivatū încă se afla pucinu:

a) • de în a, pr. în φωμε, οφετδ etc. (III, 5 c);
b) • de în au, pr. în coda, κωκζ, σοκδ lat. cauda inse si coda, caudex, sabucus; καθ- τδ se dîce si κοτδ;

c) • de în u, pr. ηλωε lat. pluvia it. piog- gia; κοτδ lat. cubitus, isp. codo fr. coud.

νορδ, νορζ lat. nurus, it. nuora; τωμνηζ lat. autumnus, (isp. otono, fr. automne); νοτρευδ lat. nutricius, μωρε lat. muria etc (inse si latinii vechi multe de intru aste cu o, pr. populus, notrix, perplovere.) Fostu inca e in locu de fustu.—Primitivu nu derivatu e in βοτρδ lat. vester si mai vechiu voster cá νοτρδ noster; βορζ lat. verbum-a, dupa analogia latina de in vorto-vorto etc.

• Particeua o in multesale semnari e de in mai multe derivata: de in a cá relativu fem. (III, 5c), de in a u lat. aut si habet, de in u in locu de una; originaria e numai in locu de κα lat. vult seau volt de la κοιδ. Жорδ in locu de жδρδ lat. iuro e numai idioticu. *proclu.*

2. O nescaimbatu in ω, unde se ar' cadé se se scaimbe, se aude numai in pucine pr. in verbulu κοπεριδ, κορζ, βοιε, κοτε de la κοτδ, ιμορζ, κορζ etc.; inse si κωπεριδ, κωιε pre alocuria.

3. O scaimbatu se mai alla:

a) in ζ inse pucinu, pr. in λκδςτζ, ρζτδηδ de la rota ci si italianii ritondo; in φζρζ de la φαρζ in locu de φωρζ (III 1 b); in πζηζ seau ηζηζ lat. pone si paene; in δδηζ e dubiu deca e de in de si po lat. post, it. dopo, au de in δδ-ηρι seau δδ-ηι cumu se pronuncia pre alocuria; in κζτρζ seau κζτζ pote fi dein o au dein a, lat. contra, grec. κατά (dupa origine totu una; se dice si αν κοτρό in locu de αν κζτρζδ tienendu pre o; in κζτδ si τζτδ sunt impreunate quantum-tantum si quot-tot ale latiniloru, de una parte lapedandu pre η, inse nu o ci ζ prounciandu cá si candu η nu ar' fi lapedatu; in locu de totu inca se aude τζτδ.

4. In Ū se scaimba si O derivatu de in a u in unele euvente, pr. ὄρκκίς, κέρκκίς, ὄνκκίς etc. in locu de ὄρκκίς, κέρκκίς, ὄνκκίς de in auricla, caulielus si coliclus, avunclus.

5. O in capetulu cuventeloru nu se afla, de catu:

a) • in io lat. ego, grec. ἐγὼ boeot. ἰῶ, ital. io, isp. yo, dein care apoi eu, provinc. eu;

b) • in co si lo, inse co inca numai in form'a scurtata ἄνκκῶ in locu de incoce; er' lo in incólo au incoló;

c) in contrasele dein zŷ prea pucine, pr. in ἄνκοτρῶ in locu de ἄκκτρῶ-ŷ; φρατε-το, δομης-co si alte asemenea compuse dein το si co in locu de τzŷ si czŷ fora articlu; zo in locu de zŷ seu dio.

ŷ.

VII.

U, 8.

*pana ai pe
Micaela*

• U e un'a de in cele mai multe vocali in limb'a rom. atátu primitivu catu si derivatu, inca si la Romani caracteristica fiendu a limbei numite rustice in facia culimb'a urbana, carea pronuncia o in locu de u dupa norm'a limbei grecesci *), de unde apoi si mai tare s'a impucinat in unele limbe apusane romane italiana si ispana, cu tote cà si intru acestea au remasu cuvente cu u chiaru si in locu de o al' latiniloru, pr. in Iungo,

*) Priscianu Inst. l. I. c. VI, 35: „Multa praeterea vetustissimi etiam in principalibus mutabant syllabis, gungrum pro gongrum, cunchin pro conchin, huminem pro hominem proferentes, fontes pro frondes, frundes pro frondes. Lucr. . . Quae tamen a junioribus repudiata sunt quasi rustico more dicta.

ubbiare, ubbidire, uccidere, ufficio, uliva etc. in locu de lengus, obliviare, obedire, occidere, officium, oliva ale latiniloru, de in carele si noi lungu, uitare cá si oblitare, ucidere.

Deci primitivu e de a se presupune in tote cuvintele ce si in statulu radicale subtu accentu au v in locu de o al latiniloru, pr. in κδτε, κδρτε, δωz, κδρδ, δραρε, φδρμz etc. lat. cos-cote, cors-te ital. corte, ostium-a ital. auscio, morus, oro-are, forma; er' mai alesu cele cu u dupa sene, pr. munte, punte, frunte, φρδηz, τδηzδ, ρzκδηzδ, ακδηzδ, ηδηδ, bunu, sunetu, tuncetu, lungu etc. de in care unele chiaru si elascicii latini le au scrisu cu un **). De v diu metafizu mai diosu (XIII).

Derivatu e, candu in form'a primitiva subtu accentu are o, si numai in formele secundarie v, pr. in δλyκα, ηδρyεα etc. de in ωλz, πορκδ (VI, b).

Primitivulu se scaimba:

a) in z, in capetulu unoru cuvinte spre mai mare soliditate, pr. κzηz de in κzηδ, care inse in plur. se mai afla la celi vechi; in κz in locu de κδ lat. quod in locu de quid seu quam, femeninu in locu de neutru, cá quia de in quis,

*^o) Ib. „Lucretius in I. libro (v. 721) Augustoque fretu rapidum mare dissecat undis; pro fretu. Idem in III. (v. 991) Atque animarum etiam quaecunque Acherunte profundo; pro Acheronte.“ Adauge l. I. v. 119. „Detulit ex Helicone perenni frunde coronam“; v. 231. „Unde mare, ingenui fontes, aeternaque longae Flumina“. Cf. Charis. II, c. XXI, 104: „Frus hujus frundis“ etc. de in Enniu.

quia (ant.) quid; in τζδ, czδ e mestecatu e cu δ de in τε, ce si τδ, cδ;

b) in ж, pr. in φχнтχнз in locu de funta na ital. fontana; cжм si cχнт lat. sum si sunt; аДжнкδ lat. aduncus-a; плδмχнз lat. pulmone; χнсорδ lat. uxoror; лχнгз de se deriva de in lunga ital. lungo; se aude si in вχл-τδρδ in locu de vulturu ci mai raru, inca si вχлтωρε in locu vultoria cu u derivatu de in вολεδ - χнвоλεδ lat. volvo; si in гχтδ lat. guttur;

c) in i dupa altu i, pr. in χнкiδ, χнгiцδ etc. (V, d).

Nota.

1. Derivatu se afla:

a) de in a, pr. δεскδλцδ in locu de descaltiu (III, 5 d);

b) de in ε pr. in χнтδνερεкδ lat. in-tenebricum; δδпз si δδпρε in locu de депре; in ρχн-δδнеа sunt stramutate ε si δ in locu de ρδнδнеа lat. hirundo-dine;

c) de in ж derivatu de in а, pr. χнгiδ, χмелδ (III, 5 b); si de in ε pr. χмплδ, χнфлδ, χнтрδ, in locu de χмплδ, χнфлδ, χнтрδ cum scriu celi vechi lat. impleo, inflo, intro;

d) de in i, pr. in лδнтре lat. linter; кδкδ-тз lat. cicuta, ci in астδпδ lat. astipo si ob-stipo e de in stupa la noi inca in стδпδωδ inse celu mai multu e,

e) de in o scapatatu de subtu accentu, pr. ρδгзчδне etc. (VI, b).

2. Primitivu, nu derivatu, e in скаδнδ, ma car' ca latinii dīcu scamnum inse cu м scaimbatu de in в, precumu se cunosce de in deminutivulu scabellum, ca si in Samnium in lo

cu de Sabnium dein Sabinium *) pentru afinitatea între *β* și *μ*, de unde grecii scriu și *Σαβνίται* în locu de Samnites. Despre afinitatea între *υ*, *υ*, și *β* mai diosul (XIV).

3. De multe ori se lapeda, pr. în *μρϕηζ* lat. muraena; *δρλδ*; lat. ululo; *σρη* și *σρηζ* lat. super și supra; *μιεραζ* lat. merula it. merla, în *κδερδ*, *κδλκδ* lat. consocer, colloco s'a lapedatu scaimbatu de în o dela *σοκρδ*, *λοκδ*. Mai dese sunt exemplele de lapedarei în cuvintele terminate în *κίδ* și *κίε* în locu de *κίζ*, pr. *οκίδ*, *μδκίδ*, *τρδηκίδ*, *βεκίδ*, *δρϕκίε*, *πρϕκίε* etc., lat. oculus, musculus, trunculus, vetulus, auricula, paricula, cá și la italiani occhio, vecchio, orecchia, parecchi; inse și latinii vechi diceau saeculum, periculum etc.

VIII. Derivate: h.

h e vocale caracteristica limbei romanesci, de și se afla și intru alte limbe, inse nece intru atat'a mesura în cele de vitia romana, nece asia sistemateca intru altele. Ea se pote dîce un *α* scurtu și degradatu în lini'a lui *ε* cu care are multa asemenare a fora de molietia; de unde acest'a se și întorce în *z* dupa cosunatoriile vertose (IV b).

Deci *z* e numai derivatu, și —

a) alternativulu lui *α* ca un *α* scurtu și mai de diosu, asia catu *α* avendu accentu remane *α*, er' unde sî-lu pierde trece în *z*, pr. *λδδδz*, *λzδδ*.

*) T. Varro de LL. VII, 29: „Ab Sabinis orti Samnites“.

Δά (III b): a fora de casurile specificate: adeca la începătura cuvintelor, unde a si fora accentu remane a de nu urmeza η sau μ (III a), si in unele casuri si persoane (III, 3);

4 b) substitutul lui ε dupa cosunatorie vertose, pr. βζαδ, βεζι (VI b); numai mai a rare ori lui ο si υ, pr. ρζτδμνδς, μκμυζ (VI, 3. VII, a).

Nota.

1. In unele cuvinte, pr. φαυζ, βιυζ, φρδμζ, lumina, lauda, spaima etc. pote fi cu indoielea, deca ζ are originariu pre a au pre ε, cu tote că latinii le dăcu cu ε, pr. facie, vite, fronde, lumine, laude, ex-pavimen, că si ei facu dein a luminare, laudare, si italianii dăcu faccia, fronda si alte mai multe. Αραμζ lat. aeramen, celi vechi scriu αραμε in singulariu.

2. Se scaimba dupa cele dise mai susu, —

a) in ε dupa i sub accentu au fora accentu, pr. τάιε, τζιέ in locu de τάιζ, τζιζ dela τζιαρε (IV 1);

b) in i, pr. in ηδιτοριδ (V, not. b); si —

c) in ο dupa δ pr. λδó in locu de λδζ la scrietorii baserecesci.

3) Se lapeda de multe ori in vorbire inaintea altui cuvintu ce se incepe cu vocale vertosa, inse numai in prepusetiuni si nu totu de un'a, pr. δδη'α μκζζ-ζι, λκμγ'δμδ νομδ; totu de un'a numai inainte de articlulu fem. pr. δωμμη'α in locu de δωμμηζ-α, si dupa acesta norma in τα, ca in locu de τζα, ζζα de la τζδ, ζζδ care inca se contragu in τε, ce fora articlu pr. δομμηδ-το, φρατε-κο.

IX. Ж.

Ж e alta vocale nu mai pucinu caracteristica in limb'a rom., si care é rasi nece intru un dialectu romanu nu se afla asia desu si respicatu cá intru al' nostru. Ea stà in lini'a mai desuptu a vocaliloru cu i si u impreuna, inse mai intunecata de catu acestea; si se pote dîce a fi un ж scapatatu mai diosu in lini'a lui i, cu care semeana a fora de molietia, er' dupa vertosiare si oscuritate cu u. Deci si ж seau А, si i pierdiendosi molietia de in influentia unoru cosunatorie ce urmeza pr. н si м, scápata in ж; pr. АЖНЗ, БЖНЗ, СЖНЗ in locu de АЖНЗ, ВЖНЗ, СЖНЗ; er' ж, i, ж se scaimba intre sene pentru apropiarea genetica de una parte, si de alta pentru posetiunea aceluasi gradu pre care ele tote trele se afla, asia ж in i si ж pr. ТЖИДЖ, ЖМЕЛЖ, ЖМПАЖ in locu de ТЖИЖНДЖ, ЖМЕЛЖ, ЖМПАЖ, — i in ж si ж pr. РЖ, АДНТРЕ in locu de РИЖ, АДНТРЕ, si ж in ж si i pr. ФЖНТЖНЗ, ЖНКИДЖ in locu de фунтана, ЖНКИДЖ.

Nota.

1. Vocalea ж se deriva,

- a) de in а urmandu н sau м, pr. МЖНЗ, ЖМЖ (III);
- b) de in е urmandu acelesi cosunatorie, pr. БЖНЗ, ВЖНДЖ (IV d);
- c) de in ж, mai raru, pr. ФЖНТЖНЗ (VII b).

2. Adese ori in usulu vulgariu se pune acesta vocale cá un fulcru inaintea unoru particele unisilabe terminate in i au ж diumetatitu, candu acestea nece cu cuventulu de in ainte nece cu ce-

În următorii nu se împreună au nu se potu împreună fora de a se pronunția întregi, pr. ἈΜΙ ΚΙΝΕ , ἈΙ ΚΙΝΕ în locu de ΜΙ ΚΙΝΕ , Ε ΚΙΝΕ ; aste particule sunt, dativii pronominali sing. ΜΙ , ΥΙ , ΩΙ , Ι , relativulu sing. masc. Ἰ , si persoanele verbali Ἰ , Ἰ în locu de Ε , ΒΙ , ΣΧΜ , ΣΧΗΤ .

3. Se scaimba Ἰ ,

a) în Ἰ după altu Ἰ , pr. ΤΖΙΝἸ în locu de ΤΖΙΝἸ (V, a); seau urmandu Ε au Ἰ , pr. ἸΝΙΜΖ ;

b) în Ἰ , după altu Ἰ , pr. ἈἸἸΝἸ în locu de ἈἸἸΝἸ ; si în verbele disilabe de în ἈΝ si ἸΝ , pr. ἸΜΕΛἸ , ἸΜΠΛἸ , ἸΜΦΛἸ , ἸΝΤΡἸ , înca si în adverbialulu compusu ἈΝ ἈΖἸΝΤΡἸ în locu de ἈΝ ἈΖἸΝΤΡἸ .

4. Vocalea asta darivata de în ἈΝ , în unele pucine cuvente pre alocuria se pronunția cu un Ἰ scurtu după sene cá un distongu Ἰ pr. ΚἸἸΝΕ , ΠἸἸΝΕ , ΜἸἸΝΕ , în locu de ΚἸΝΕ , ΠἸΝΕ , ΜἸΝΕ ; de unde apoi Ἰ s'a si innecatu în Ἰ pr. în ἈΕΜΙΝΚἸΖ în locu de ἈΕΜἸΝΚἸΖ , si de intru aceeași causa potecă si în ἸΝΕΜΖ , ἸΝΕΛἸ în locu de ἈἸΝΙΜΖ ἈἸΝΕΛἸ .

5. Pentru usulu anticu al, vocaliloru Ἰ si Ἰ în limb'a rom. se pare a demustră nu numai aflarea lor în unele dialecte italice, ci si desa scaimbare a lui Ἀ în Ε si Ἰ la latini; si mai alesu pentru Ἰ variatiunea între Ἰ si Ἰ în superlativule latine terminate în ἸΜἸ si ἸΜἸ pr. ΜΑΧἸΜἸ si ΜΑΧἸΜἸ , între ΕἸ si ἸἸ în gerundiale celoru mai de în urma doue conjugatiuni, pr. ἸΑΚἸΕΝἸ si ἸΑΚἸΕΝἸ lat. ἸΡἸΕΝἸ , ἸΡἸΕΝἸ , si intru acelesi gerundia pronunțiamu cu Ἰ cá cu una vocale midi-locia în-

tre e si u, si in urma pentru x dein a latinu e de insemnatu, cá cuventulu κxηε seu κx̄ηε se pronuncia intru un modru midi-lociu intru cane al' latiniloru si xvi al' greciloru; er' πxηε lat. pane, in dialectulu vechiu umbricu se pronuncia pone sau pune, pr. in tab. Eugub. V. lin. 9: „heri pune heri vino“, lat. vel pane vel vino, adeca βερι πxηε βερι βινu; si lin 14: „fertu pune, vinu fertu“, lat. fertu panem vinum fertu; si intru alte mai multe locuri.

X. ɣ.

• ɣ e vocale derivata numai dein e cu care alterneza, asia catu ɣ se pote dice un e mai inaltu si mai lungu, er' e altulu mai de diosu si mai scurtu. Deci ɣ genuinu se nasce numai sub doue conditiuni impreunate: un'a, cá e se fia sub accentu, si alt'a cá in silab'a mai aproape urmatoria se se afle un a degradatu in z au altu e; dein carele lipsindu au incetandu un'a, ɣ nu se face, au se reintorce in e de origine, pr. de in λειu, λειu, a 3. pers. pres. ind. se face λɣz, conjunct. λɣμε, inse λειz, λειzmu, si numele sing. λει, in plur. se face λειu.

Nota.

- Altu ɣ afora de aceste conditiuni e spurii,—
- ne urmandu z sau e, pr. ɣρμɣηu-ni in locu de ɣρμηνu-ni cá ɣρɣu-ni nu ɣρɣu-ni;
 - candu se contrage dein ea au diftongulu ia pr. mɣ, pɣ, cɣ, in locu de ma, pa, ca;
 - in unele verbe unisilabe, pr. ɣɣ, ɣi, ɣu, in se genuinu in nɣ contrasulu dein nke lat. nis-nive it. neve, ɣke lat. bibit,

it, beve; cu indoicla in Δκ, cκk verbu in locu de Δκκ, cκκκ care se paru numai dupa analogi'a lui ikκ lat. Ie vet a fi formate.

2. Asta vocale a patîtu multe scaimbari in usulu vulgaru, dupa cum a e urmata au de z, au de ε;
 a) urmandu z, astadi in prea pucine locuri se aude curatu, ci mai totu cá distongulu εa seau ia, si ast'a dupa influenti'a lui a de si degradatu in z, dicunduse: Λεαz, κρεαz, Δερεαz, in locu de Λκz, κρκz, Δερεκz; inse celu pucinu in cartile baserecesci s'a tienutu derept'a scriere. De ci urmã, cá vocalea acesta, asia pronunziata, dupa cosunatoriele vertose se pronunziã cá a curatu, pr. μαcz, βαcz, φαcz in locu de μεαcz, βεαcz, φεαcz de in κκcz, βκcz, φκcz (III, 1 a), fiendu cá, nepotendu stã ε dupa aste cosunatorie (IV b) ci mutanduse in z, care se lapeda inainte de a (VIII, 3), se lapeda si remase numai a, cá: μ'acz, β'αcz, φ'αcz;

b) urmandu ε s'a coserbatu mai bene a fora de provinciele danubiane, unde intru acestu casu se pronunzia cá ε curatu, pr. λεψε, κρεψε, φεψε in locu de λκψε, κρκψε, φκψε, une ori cá εa seau ia, pr. μαρψε, βαρψε, φαρψε, βοιαψε in locu de κκρψε, κκνψε, κκδε, βοικκψε etc.; amendoue forme viciose, de intre care cea antaia se pare a fi de in influenti'a limbei grecesci au schiaesci in carele κ nu se afla.

XI. Ω.

• Ω asemenea e derivatu numai de in o cu care alterneza cá κ cu ε, asia catu si ω se pote dice una vocale mai inalta si mai lunga, er' o u-

u'ă mai scurta și mai de diosu. Ea încă se naște sub-
tu aceleși condițiuni că κ, adică: că u se fie sub-
tu accentu, și în silab'a mai a prope urmatoria se
se afe z sau ε; care lipsindu, au încetandu vre-
un'a, ω se reintorce au remane o pr. de în πορ-
τξ, πορϋ se face πώρτζ, πώρτε inse πδρτζ, πδρτζ-
μξ, πδρτζτόριξ, și numele cώρτε face în plur.
cόρϋ.

Nota.

• Asta vocale se oserbeza rigorosu cu pucine
esceptiini:

a) în unele pucine cuvente, pr. κόνεριξ, κόνε.
etc. (VI 2);

b) pre unele locuri se pronuncia prea deschi-
su că un diftongu oa sau oa, pr. μδαρτε în locu
de μωρτε; ce inse e mai raru.

• XII. Diümetatîte: I.

• I diümetatîtu dupa a sa natura și în pro-
nuncia e totu un'a cu I întregu, numai catu se
pronuncia asia de pucinu catu de sene nu face
silaba și pre în ast'a se apropia de cosunatorie, și
e asemenea cu i a latiniloru în diftongu, inse di-
ferente întru aceea, că în capetulu cuventeloru
nu numai dupa vocali ci și dupa cosunatorie un'a
sau doue, încă și cu cea alalta vocale diümetatîta
se pote pronuncia fora de a face silaba; de ace-
ea e și asia de a nevolia de pronunciatu pentru
straini, încă și pentru romanii de în unele parti,
carii multu seau mai pucinu o lapeda.

• Loculu acestei vocali celu principale e cape-
tulu cuventeloru, fie originaria au derivata, și au
preceda vocale au cosunatoria un'a au doue, pr.

doi domni mari. Asia catu tote cuventele terminate intru un *i* se pronuncia cu *i* diumetatîtu cá in esemplele citate,—a fora de aceste casuri:

a) Candu in ainte de *i* finale stau doue cosu-natorie impreunate, de in care cea mai de parte e muta sau ϕ , er' cea mai de aproape moliatiosa, pr. in $\alpha\sigma\pi\iota$, $\sigma\kappa\pi\iota$, $\eta\epsilon\pi\iota$, $\alpha\gamma\pi\iota$; $\alpha\mu\epsilon\lambda\iota$, $\alpha\mu\eta\lambda\iota$, $\alpha\eta\phi\lambda\iota$ etc., carele se pronuncia cu *i* intregu si ca cuvente de doue silabe;

b) Candu la cuventele terminate in *i* diumetatîtu se adauge un'a sau mai multe particele lipsite de accentu facundu in pronunciare numai un cuventu, pr. in domniloru de in domni cu *i* diumetatîtu si articlulu loru, $\delta\alpha\upsilon\mu\iota\lambda\epsilon$ de in $\delta\alpha\upsilon\mu\iota$ $\mu\iota$ si $\lambda\epsilon$; atari particele sunt: articlii dativii si acusativii univocali ai pronumeloru personarie, relative si reflexive, si persoanele verbului fire in pres. ind. 1 sing. si 3. plur. $\sigma\delta$, si a 3. sing. ι in locu de ϵ ;

c) sub accentu, pr. in veni, mori;

d) in cuventele unisilabe pr. $\psi\iota$, $\chi\iota$, $\phi\iota$ etc.; a fora de particelele lipsite de accentu, care-su: articlii $\lambda\iota$ si ι , pronumele $\mu\iota$, $\upsilon\iota$, ι $\mu\iota$, si verbulu ι in locu de ϵ si de $\eta\epsilon\iota$.

Loculu secundariu e la inceputulu si midi-loculu cuventeloru, intra ambe casurile radicale au eufonicu, singuru seau adausu. Radicale si singuru la in ceptu pr. in $\iota\epsilon\pi\eta\alpha$ lat. hiberna; la midi-locu pr. in $\mu\delta\iota\epsilon\pi\epsilon$ lát. mulier-re la cei preste Dunare muliere.

Eufonicu, singuru e numai in ainte de ϵ , la inceputulu cuventului pr. in $\iota\epsilon\iota$ in locu de $\epsilon\iota$ (IV), cumu si latinii vechi scieau $\epsilon\epsilon$ in locu de $\epsilon\iota$ seau $\iota\iota$; — er' in midi-locu candu inainte de ϵ stà al-

ta vocale pr. in $\omega\epsilon$ in locu de $\omega\epsilon$ lat. ovis-ove. A da us u dupa unele consonatorie pr. in liepure la celi de preste Dunare lat. lepus-ore la noi $\iota\epsilon\eta\delta\rho\epsilon$; cliama la aceiasi lat. clamat la noi $\kappa\iota\alpha\mu\alpha$ etc.

I diumetațitu eufonicu adausu se afla,

1) dupa consonatoriele vertose: $\kappa, \eta, \mu, \nu, \phi$ in ainte de ϵ , spre a împiedecá stramutarea lui ϵ in α , pr. $\eta\iota\epsilon\eta\tau\delta$ etc. (iV b);

2) dupa mutele Δ si τ inainte de ori ce vocale, pre in care lise adauge un siueru in pronunțiare cá c , pr. in dieu, tiesu pronunțiatu cá dseu, tsesu;

3) dupa siueratori'a c in ainte de ori ce vocale, pre in care siuerulu ise ingrosia, pr. in sie-de cá $\omega\kappa\Delta\epsilon$;

4) dupa moliatiosele λ, μ, ρ in ainte de ori ce vocale, pre in care i se ingrosia, pr. in liepure, cliama etc.

Nota.

1. I diumetațitu impreunatu cu alta vocale, intrega face silaba, seau la inceputu pr. $\iota\kappa\rho\eta\alpha$, $\iota\epsilon\iota$ in locu de $\epsilon\iota$, seau la midi-locu pr. $\sigma\eta\alpha\iota\mu\alpha$, seau in capetulu cuventeloru pr. $\eta\omega\iota$, $\kappa\omega\iota$,—er' impreunatu cu υ diumetațitu dupa sene in capetulu cuventeloru nu face silaba pr. $\mu\omega\upsilon\iota$.

2. Ori ce i in midiloculu cuventului, ori radicale ori eufonicu se fia, lipsitu de accentu si urmandu alta vocale se diumetatiesce, pr. muliere $\kappa\iota\alpha\mu\alpha$ cá mu-lie-re $\kappa\iota\alpha\mu\alpha$; luandu a fora pucine cuvente pr. $\lambda\rho\iota\alpha$, $\rho\acute{o}\omega\iota\alpha$ etc. care se pronunția cá detrei silabe; $\rho\acute{o}\omega\iota\delta$ in se se pronunția si cá $\rho\acute{o}\omega\iota\delta$

cu *i* intregu si *ʒ* scutit, si că *ρo-ωʒ* cu *ʒ* intregu si *i* sorbtu in *ω*.

✕ 3. Ori ce *i* dupa cosunatoria, urmandu alta vocale, au se pronuncia cá distongu cu acca vocale dupa cosunatorie vertose, pr. *νιεντʒ*, *νικτρʒ* cá *niē*, *nik*; au se sorbe in cosunatori'a ce *o* a stramutatu cumu sunt *υ*, *τ*, *σ*, pr. *διεν*, *τιεν*, *σιεν*, pronunciate cá *dseu*, *tseu*, *ʒkai*; au insusi sorbe pre cosunatori'a de inaintea sa cumu sunt *λ*, *μ*, *ρ*, pr. *muliere*, *liepure*, *clama* dupa pronuncia de de in cōce; asia dicemu astadi *αντις*, *κλακκισ*, *νις* etc. in locu de *αντινις*, *κλακκνις*, *νιρις*, cumu scriu si diceau celi vechi.

✕ 4. I diimetatitu in midi-loculu cuventeloru ne urmandu alta vocale se afla in pucine cuvente, pr. in *μιζλοκʒ* compusu de in mīdiu in locu de mīdiu si locu; *βεσμκνιτʒ* in locu de vestimentu unde *mentu* e terminatiune; *μδωκʒ* contrasu de in *μδρσικʒ* al' celoru vechi lat. *morsico* derivatu de in *mordeo* cá *μδρσι-κʒ* unde *κʒ* e terminatiune, asia si in *μισκʒ* in locu de *missi-cu* de in *micʒ* lat. *missus*; *σιτʒ* in locu de *σλιτʒ* lat. *oblitus*, ital. *ubliare*, isp. *olvidare*.

✕ 5. Intre *ρ* si *ε* astadi *i* nu se pronuncia; au de se pronuncia, se pronuncia intregu, pr. *αριε* lat. *area* cu trei silabe, er' *αρικτε*, *πζρικτε* lat. *aries-te*, *paries-te* fora i cá *αρικτε*, *πζρικτε*; asia si de la *αδστορις* dicemu *αδστωριε* in locu de *αδστωριζ*. In unele parti inca si urmandu *ʒ* in terminatiunea finale *ρις* lapeda pre *i*, dicendu *αδστωρʒ* in locu de *αδστωρις*, er' intru altele-lu adaugu si unde nu are locu, pr. in cartile base-recesci *χερις* in locu de *χερʒ* lat. *caelum*. Lim-

b'a italiana inca in terminatiunea rio au pre r
 au pre i-lu lapeda, pr. in locu de notario dîcun-
 du au notajo au notaro.

✦ 6. I eufonicu se afla si intru alte limbe ro-
 mane si a nume in cea italiana adausu la unele
 cosunatorie, pr. in pietra, tiene, siede etc.
 la italiani, numai catu cosunatoriile nu patu a-
 tat'a stramutare cá intru a nostra, precum la in-
 ceputu nece intru a nostra nu voru fi patîtu ci
 numai dupa usulu indelungatu al' temporeloru. Er'
 celu radicale nu numai in limbele romane mai no-
 ue ci chiaru si la latini produse modificatiuni, pr.
 medius gr. μέσος, la latini cá mezus, ital. mezz-
 zo, prov. meja.

✦ 7. I diumetatîtu, dupa unu usu prea latîtu
 atatu de in coce catu si de in colo de dunare,
 face scaimbari si intru alte cosunatorie mute, mo-
 liose si suflatorie, pr. p i e p t u, m i e u, f i e r u pronun-
 cianduse cá κίεπτς, ηίε (ca un gn italicu france-
 scu), h i e r u; de care modificatiuni in parte la
 fia-care cosunatoriã.

✦ 8. Cu i diumetatîtu se pronuncia pre a lo-
 cuirea si silabele Δε, τε, ηε, cá Δίε, τίε, ηίε, pr.
 in locu Δε τινε cá si candu ar' fi scrisu τίε κίηίε,
 dupa ortografia unguresea: gy é ty i ny é, inca si
 cu mai multe scaimbari, ci ast'a e un'a dein cele
 mai rele pronunciaru luata dupa pronunciaru stra-
 ina.

✦ 9. De in i diumetatîtu la inceputulu cuven-
 teloru inainte de vocali vertose s'a facutu cosu-
 natori'a ж, cá si intru alte limbe romane, caria in
 limb'a latina respunde cosunatori'a I sau J, pr.

in Jove, judex, jugum, la noi жоѣ, жѣѣ, жѣ-
рѣ, de care mai in diosu (XXXII).

Jean

XII. U diumetatîtu.

U diumetatîtu inca e totu unulu cu u intre-
gu, numai catu de sene nu face silaba cá si i fo-
ra numai cu alta vocale intrega seau numai de
catu impreunata in diftongu pr. in цаѣ, ѣѣ, seau
dupa un'a au doue cosunatorie pr. in domnu;
inse in casulu mai de in urma se pronuncia asia
de pucinu, catu se pare a lipsí cu totulu, de un-
de nu numai strainii nulu potu pronuncia nece-lu
pronuncia, ci si de in romani sunt carii se paru
alu negá si gramateci carii-lu ignoreza ci fora
temeliu, corelatiunea intre i si u diumetatîti fi-
endu atatu de mare, catu unulu fora altulu nu
pote se sustè, pre cumu va aratá tractarea despre
formele gramaticarie.

In diftongu se pronuncia numai seau la ince-
pütulu cuventului in ainte de o, pr. in uomu (VI),
seau in capetu dupa ori ce vocale pr. dau, eu,
viu, ou; er' in midi-locu numai intre doue vo-
cali pr. in ѡѣѣ, ѣѣѣ, alt' mentea intregu pr. in
ѣѣѣ, ѣѣѣ cá ѣ-ѣѣ, ѣ-ѣ-ѣ. Celi de preste dunare
pronuncia pre au uneori cá grecii de acumu а ѣ,
pr. аѣѣ in locu de ѣѣѣ.

Loculu principale al' acestei vocale e cape-
tulu cuventelor, precedendu seau vocale intrega
seau i diumetatîtu, au cosunatoria un'a seau doue,
pr. nou, ajutoriu, domnu, bunu; asia catu
totu cuventula terminatu in u se pronuncia cu u
diumetatîtu, a fora de casurile specificate la I
(XII ab), adeca:

a) deca cosunatoriele de inainte-i sunt doue, de intre care cea mai de parte-i muta seau φ er' cea mai de aproape moliosa, pr. in ακρδ, κοκρδ, ηερδ, αντρδ; αμελδ, αμπαδ, αφδ, pronuncia-te cā ac-ηρδ, co-κρδ etc.;

b) candu la capetulu cuventului se adaugu particelile lipsite de accentu, pr. in δομηδ si λδi, δατδμιτδ de in δατδ μi si ce-δδ; de acele particelile aici se mai tienu si pronu-mele posesive μιδ, τζδ, czδ neavendu articlu pr. φiδ-czδ seau φiδ-co;

c) sub accentu, pr. in ψινδ, κζζδ;

d) in unisilabe, pr. τδ, κδ, δδ etc., a fora de particelile lipsite de accentu, care sunt: λδ arti-culu si relativu, si cδ verbu lat. sum si sunt.

Er' loculu secundariu e la inceputulu si mi-di-loculu cuventeloru inse numai simplu; e ufo-nicu, la inceputu pr. in uomu, la midi-locu in εκκ-δα, ζi-δα; er' radicale numai la midi-locu pr. in ηωδζ lat. novem.

Nota.

1. U diumetafitu in midi-loculu cuventeloru se afla numai intre doue vocali vertose, de intru care a dou'a e z ori de ce origine se fia pr. in ηωδζ, κωδζ, δωδζ, πλωδζ, care forme dupa or-tografi'a baserecesca se scriu cu oaw pr. ηoaw etc. ci croniu.

2. In exemplele mai susu aduse: εκκδα, ζiδα, δ se numi de in midi-locu dupa pronuncia, cu to-te cā-su compuse de in doue: nume si articlu, un-de ne potenduse articlulu contrage cu vocalea fi-nale a numelui, se intrepuse υ diumetafitu cā im-preunatoriu intre doue vocale; ortografi'a basere-

cesca seriendu intru astea o a in locu de ʒ a si aici e cronia.

3. De in υ diuimetatîtu la inceputulu cuventeloru s'a facutu cosunatori'a υ, de care mai diosu (XVIII).

XIV. Cosunatorie.

Cosunatoriile inca sunt dupa origine de doue specie primitive si derivate. Primitive cá in domnu, stau, portu; derivate seau de in scambare cá in ʒʒ, ωʒi, υʒi, in care ʒ, ω, υ sunt scambate de in di, si, ti.

Primitive sunt: mutele κη, κγ, Δτ, moliosele λ μ η ρ, sullatoriele κ φ χ, si siueratori'a c; derivate sunt cele alalte siueratorie υυ, ʒυ, ωκ.

Caus'a scambarei toturoru acestor'a e numai vocalea diuimetatîta ι (XII, 1-3).

Nota.

1. Cosunatoriile primitive se cunosc de in radecin'a cuventeloru, carea in nume mai curatu se afla in numinativulu singulariu, er' in vorbe in a 3. person. a presentelui indicativu. La indoilela`ne ajuta etimologi'a limbei de in care se trage cuventulu. Asia in cʒʒi, mʒi, aʒi, cum'ca ʒ υ sunt scambate de in d, τ, scimu de in num. sing. cʒʒ, mʒτ, si de in a 3. pers. pres. ind. aʒa; er' in ʒi, ʒiue, υiue, de in limb'a latina, care si ea are die, dice, tenet.

2. Unele de in cosunatorie se potu lua si cá primitive si cá derivate dupa cum originea le e diversa, pr. ʒ si κ; dupa cum ʒ au respunde celui grecescu ζ pr. in κωτʒʒ lat. baptizo gr.

βαπιζω, au semisilabei romanesci di pr. ζιϛ in locu de dieu; er' ж dupa cumu au respunde celui latinu j pr. жокϛ, жδρϛ lat. jocus, juro, au semisilabei zi pr. жοιϛ in locu de diosu lat. deorsum mai tardiu jusum ital. giuso.

3. Cosunatoriile derivate nu numai se modifica in catu-va dupa locuri, ci se si scamba un'a intru alt'a fora de ale poté asemná totu de un'a lege statoria pr. ч cu ц, з cu ъ etc. de care la loculu seu.

4. Schem'a cosunatoriilor primitive si derivate, luandu adeca a fora pre cele moliose, e a-cest'a.

			Χ		
	κ	β		π	φ
ж	ц	γ	ω	к	ч' (ш)
	з	Δ		τ	ц
			с		

De in care cele cu litere mari sunt mutele, dupa tenore in doue linie impartite: κ γ Δ deschise si κ κ γ inchise; er' dupa organulu pronunsiarei in trei linie: κ π labiali, γ κ limbali, si Δ τ dentali; pre in midi-loculu loru trecundu in linia derepta un'a susflatoria si done siueratorie: χ, с, ш, a caror'a afinitate intre sene e recunoscuta in tote limbele.

Deci de in impreunarea labialiloru κ π cu susflatori'a χ se nascu susflatoriile laturarie κ si φ;— de intru a dentaliloru Δ τ cu siueratori'a с se nascu siueratoriile laturarie з si ц;—er' de intru a limbaliloru γ κ cu cea alalta siueratoria ш se nascu cele alalte siueratorie de in midi-locu ъ si ч.

In laturea de a stang'a stau un'a subtu alt'a $\beta\psi\zeta$, care in usulu vulgariu forte adese se pre-muta intre sene cá si cele de in a derept'a $\phi\psi$; de aci aflámu si pre β si pre ϕ scaimbatu cu ce-lu mai de a supr'a χ pr. $\chi\delta\lambda\eta$ in locu de $\beta\delta\lambda\eta$, $\chi\eta\rho\delta$ in locu de $\phi\eta\rho\delta$, si cu cele mai de a prope de desuptu κ in ψ si κ pr. de in $\beta\eta\delta$ dicunduse $\mu\eta\delta$ si $\kappa\eta\delta$, ϕ in ψ seaualtu ψ mai grosu pr. de in $\phi\eta\rho\delta$ cá $\psi\rho\delta$; de aci si ψ cu ψ , si ψ cu ζ se piemuta intre sene, pr. in $\psi\phi\delta$ in locu de $\psi\psi\delta$ lat. *s o c i u s*, $\phi\eta\psi\delta$ in locu de $\phi\psi\psi\delta$ lat. *fo e t i o l u s* a *fo e t u s*, $\psi\phi\delta$ in locu de $\zeta\phi\delta$ lat. *d e o r s u m*.

In cost'a laturarielor de steng'a stà κ , care nu e alta de catu un ψ mai grosu, si caruia-i respunde in derept'a un sunetu mai grosu cá ψ , care se pote numí ψ campenescu si, ne aflanduse litera propria pentru acestu sunetu, se semná cu ω inchisu; inse κ dupa usu se pune in loculu a tote trele laturariele de in stang'a, si (ω) in alu a tote trele de in derept'a, de unde se aude pronun-cianduse $\kappa\eta\delta$ in locu de $\beta\eta\delta$, $\kappa\delta\eta\rho\delta$ in locu de $\psi\eta\rho\delta$, $\kappa\phi\delta$ in locu de $\zeta\phi\delta$; asemenea (ω) $\eta\rho\delta$ in locu de $\phi\eta\rho\delta$, (ω) $\eta\eta$ in locu de $\psi\eta\eta$. De aci se piemuta ψ cu κ intru atat'a catu pre alocuri numai ψ se aude si in locu de κ cá in limb'a italiana pr. $\psi\phi$ in locu de $\kappa\phi$ it. *gio v e d i*, er'a-iri numai κ si in locu de ψ cá in limb'a france-sca, ci cea mai mare parte a romaniloru desparte pre ψ de κ chiaru dupa originea latina.

In urma luandu a mente literele laturarie giuru in pregiuru de la χ pana erasi la χ , va aflá ne-scine un cercu neintreruptu intre insele, vecina cu vecina scaimbanduse in usulu vulgariu la noi si

inca si intru alte limbe.

4. Inse spre combinarea deplena a acestei a-finitati destulu e a luá amente, cum'ca in schem'a acesta c tiene locul lui ι diumetatítu, pre cumu χ al' lui υ , — si cum'ca $\kappa\eta$ fiendu sunete vertose cá si χ respundictoriu lui δ diumetatítu, asia si derivatele κ si ϕ sunt intru asemenea vertose, inca si μ pentru cá e labiale cá si $\kappa\eta$; er' ζ fiendu in locu lui ι , de ci si derivatele lui ω ; ξ , ψ ; ψ , χ , sunt numai moli; de unde si cele vertose luandu ι diumetatítu dupa sene, in usulu vulgariu scapata in lini'a a dou'a acestoru cosunatorie, adeca κ in τ , η in κ , υ in ψ au κ , si ϕ in χ au (ω)*

XV. Vertose: $\kappa\eta$, $\phi\chi$, χ .

Mutele de antaiu $\kappa\eta$, si suflatoriele respundictorie $\phi\chi$ sunt vertose (I, 3), de unde —

a) urmandu vocalea ϵ , o stramuta in respundictori'a vertosa α de in aceeași linia, pr. in $\kappa\alpha\tau\rho\chi\eta\delta$ lat. *veteranus*, $\eta\alpha\rho\delta$, $\kappa\alpha\rho\delta$, $\phi\alpha\tau\delta$; inse numai de nu urmeza altu ϵ sau i intregu au diumetatítu, pentru cá doue vocali moli urmandu un'a dupa alt'a se sustienu un'a pre alt'a, pr. se vede in $\eta\epsilon\rho\iota$, $\upsilon\epsilon\rho\iota$, $\phi\epsilon\psi\iota$ dela $\eta\alpha\rho\delta$, $\kappa\alpha\rho\delta$, $\phi\alpha\tau\delta$;

b) urmandu ι diumetatítu pierdu cevasi de in vertosiarea loru, si in usulu vulgariu descendu in lini'a a dou'a a cosunatoriiloru respundictorie, pr. de in $\alpha\lambda\epsilon\iota$, $\eta\iota\epsilon\eta\tau\delta$, $\upsilon\epsilon\epsilon\rho\delta$ etc. pronuncianduse $\alpha\lambda\tau\iota$, $\kappa\epsilon\eta\tau\delta$, $\psi\epsilon\rho\delta$.

Nota.

Dupa asta regula ori de cate ori dupa κ , η , κ urmeza ι nu numai diumetatítu ci si intregu, ra-

dicale ori eufonicu, in vulgu totu cá τ, κ, υ se pronuncia; de unde in locu de κινε inca si la celi de preste dunare se aude ρινε; in locu de πιχορδ de in coce pre alocuria κιχορδ, la celi de de in colo chiaru πιχορδ; si in locu de κινδ, ici colea ρινδ au κινδ inca si ρινδ; pre alte locuri in locu de πι se pronuncia impreunatu πκι pr. λδπκι in locu de λδπι, in Campia cá πχ pr. πχκλε in locu de πικλε, er' φι mai multu se pronuncia cá χι de in coce si de in colo de dunare, inca si in cartile baserecesci pr. χιερδ, χιαρχ in locu de φιερδ, φικερχ. Inse aceste pronunciaru vulgari mai nece de cumu au numai raru ocu in cartile baserecesci, si pre multe locuri nece in gur'a poporului.

XVI. Б.

Б se afla scaimbatu in limba rom.,

a) cu б, in verbulu ακερε lat. habere, in tote tempurile, a fora de pres. sing. Conj. αιεδ, αικι, αιεχ stramutatu de in ακιδ, ακιη, ακιε; pre cumu l'au scaimbatu tote limbele romane, ital. avere, prov. aver, fr. avoir;

b) cu м, in acel'asi verbu in person'a I. a pres. амδ in locu de κεδ seau αιεδ;

c) in π urmandu τ, cá si la latini, pr. сδουτδ, сδουцιρτ, сκρiнτδρч lat. sub, subtile, scriptura de la scribo.

Nota.

1. Б alaturatu cu limb'a latina se pare mutatu de in mai multe cosunatorie,

a) de in v la inceputu, pr. in κεσiкч, κωче, κκορδ, lat. vesica, vox-voce, ex-volo; — in midi-locu dupa λ si ρ pr. in αλκiε, ηαλκεч, ηδλ-

Capitulum
39

κερε; φιερεδ, νερεδ, κορεδ, κερικε etc. lat. alveus, malva, pulvis-vere, ferveo, cervus, corvus, vervex; inse cu variatiuni si la acetia alesu celi mai vechi, carii scriau si berbex, besica etc., si in dialectele romane, la ispani mai fora alegere, inca si la franci pr. in corbeau;

b) de in ρ, pr. in αντηρεδ lat. interrogo, λιμεκz lat. lingua de la lingo inse si lambos;

c) si de in altele mai pucine, pr. dein n in αεδρε lat. vapor-e etc.

2. In cuventele vechi de origine grecesca s'a tînutu vechi'a pronunciare a lui β cã b latinu, pr. in κοτεχδ lat. baptizo, gr. βαπτίζω, κοκωνηz gr. βασκανον, ελατεμεδ lat. blasphemo gr. βλασφημιω etc.

3. Inse in multe cuvente de origine latina κ se afla mutatu pre in v in υ pr. in φαδρδ lat. faber in locu de φαρδ fabrus; ηωδz, κωδz lat. nobis, vobis; dein care cele mai multe urmandu ε seau i a cadîutu cu totulu pr. in κεδ, κριδ, δεγοριδ, υιε, υιε, ιερτδ, ικρηz in locu de κεδ it. bevo lat. bibo, εκριδ ital. scrivo, δεβεγοριδ lat. debitor, υιβε si υιβε lat. tibi si sibi la celi vechi tibe si sibe, λιβερτδ lat. liberto, ικρηz lat. hiberna; inca si καδ in locu de καβαλλδ lat. caballus, it. cavallo fr. cheval; unde italianii si celi alalti tienura pre v.

4. Б scambatu in ρ inca se afla in limb'a rom. inse care numai de in limb'a latina se pote cuno-sce, de care sub ρ.

XVII. Π.

Π se afla derivatu in limb'a romanesca,
a) de in κ inainte de ρ, pr. in φαντδ in lo-

italiani se asemeneza cu t, pr. vittima in locu de victima, latini inca cottana si coctana,

XVIII. R.

R e formatu parte de in u scurtu (XIII, 3) de unde la latini se scamba intre sene pr. solvo si soluo, parte dein κ si χ de unde se scamba la noi si la latini cu κ (XVI) seau cu χ pr. in χδλπε in locu de κδλπε.

• Ea nu se afla in limb'a rom. in doua casuri,

a) la inceputulu cuventeloru cu λ seau ρ dupa sene, de catu in doua cuvente: ρε in locu de πε stramutatu lat. vel cá ηρε in locu de πε r, si verbulu contrasu: ρεϛ etc.; cele alalte tote sunt straine;

b) • in midi-loculu cuventeloru intre doue vocali, afora de verbulu κερε in unele tempuri si persone; aliurea au se sorbe in ϛ seau i, pr. in ηοϛ, ηοi lat. novus, novi, au se pronuncia cá u seau i diimetatite pr. ηωϛz lat. nova si novem, ηλοδαιϛ seau ηλοιατϛ lat. pluvia si pluvia; ωιε lat. ovis-ve.

• Nota.

1. Dein asta cauza in verbulu λδαιε lat. levo-are, cosunatoriã v seau se sorbe in t facutu de in e pr. in liau, liai, liã cá δδϛ, δαι, δζ, seau lapedanduse e se intorce in ε intregu, pr. λδζμ, λδαιι, λδα etc.

2. R intre doue vocali identice piere fia originariu fia derivatu dein κ, si vocalele se contragu in un'a lunga, pr. in ηκ in locu de ηκβε lat. nix-nive ital. neve, κκ in locu de κκβε

lat. bibit it. beve, ΔΕΥΤΟΡΙΣ in locu de ΔΕΒΕΤΟ-
ΡΙΣ lat. debitor, ΚΑΛΩ in locu de ΚΑΒΑΛΩ lat.
caballus it. cavallo; ΠΕΡΑΤΕ in locu de ΠΕΡΕ-
ΤΑΤΕ lat. civitas-te dela civis la celi vechi
cives, ceves si ceus, e si dupa norm'a acesta
si dupa cea urmatoria.

3. Inca si silab'a intrega ΚΕ se lapeda de
in midi-loculu cuventului, pr. in ΚΩΝΕ, ΚΩΝΙΚΩ, Α-
ΛΩΝΩ lat. juvenis-ne, juvenis, avellanus,
in ΠΑΜΩΝΩ in locu de ΠΑΒΕΜΕΝΩ lat. pav-
imentum cá si la latini in momentum, fo-
mentum in locu de movementum de la mo-
vere, si fovementum dela foveresi in con-
tio in locu de conventio, inca si in ΚΡΩΝΩ
lat. cruentus cá si cumu ar' si cruentus, nu-
mai in ΕΡΑΜΩ lat. ex-pavimen a remasu i pen-
tru cá nu s'a mutatu, inse s'a disu si ΕΡΩΜΩΝΩ
in locu de ΕΡΩΜΩΝΩ lat. ex-pavimentum.

4. Er' κ intre doue vocali diverse, cu i se-
au u se asemena pr. in ΚΩ, ΚΙΩ, ΒΙΩ; fora i si u,
in ainte de z remane cá u diumetatitu pr. in ΚΩ-
Ω, er' inainte de ε se muta in i diumetatitu, pr.
in ΚΙΩΙ in locu de ΚΙΩΚΕ lat. clavis-ve ital.
chiave, ωΙ in locu de ΩΚΕ lat. ovis-e italia-
nii nulu au.

5. V la latini inca se scaimba cu η greces-
cu, dicundu vespera de in *ἑσπέρα*, vesta de
in *ἔστια* etc. De scaimbarea lui v cu b s'a disu
mai susu subtu κ (XVI, 1).

XIX. Φ.

Φ e formatu dein π si χ cá κ de in κ si χ,
de unde si in usulu vulgariu a dese ori se scaim-

ba cu χ , pr. $\chi\omicron\rho\mu\delta$ in locu de $\phi\omicron\rho\mu\delta$ lat. *furnus* si *fornax*, $\chi\rho\kappa\mu\epsilon\tau\delta$ in locu de $\phi\rho\kappa\mu\epsilon\tau\delta$ lat. *fremitus*, si mai alesu urmandu i dupa ϕ , pr. $\chi\iota\epsilon\rho\delta$, $\chi\iota\alpha\rho\zeta$ chiaru si in cartile baserecesi; la celi de preste dunare hiba in locu de $\phi\iota\kappa$ lat. *fiat* dupa form'a $\alpha\iota\epsilon\zeta$ lat. *habeat*, *heavra* in locu de $\phi\kappa\beta\rho\epsilon$ lat. *febris* si mai vechiu *hebris* *).

· Nota.

1. Scaimbarea lui ϕ in χ e antica, si nu numai in limb'a ispana e forte usitata dicundu *hija* in locu de *fija* lat. *filia*, *hablar* in locu de *fablar* lat. *fabulari* it. *favellare* etc., ci chiaru si la latini, cari cuventele sabine *fircus*, *fedus* etc. le au stranutatu in *hircus*, *hedus* au *haedus* **).

2. In cuventele vechi de origine grecesca ϕ se alla une ori scaimbatu intru alte cosunatorie ne aspirate, pr. in $\eta\rho\omega\alpha\eta\zeta\tau\delta$ gr. $\omega\rho\acute{o}\sigma\phi\alpha\iota\omicron\varsigma$ ϕ in η , in $\epsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\tau\epsilon\mu\delta$ gr. $\beta\lambda\alpha\sigma\phi\eta\mu\acute{\omicron}$ in $\tau\epsilon\acute{\alpha}$ la italiani *bestemmiare*, prov. *blestemar*, retorom. *blastemmar* si *blastmer*. Mai cu indoieia e $\omicron\phi\tau\delta$ de in $\omicron\eta\tau\delta$ lat. *opto*.

3. Cuventulu $\zeta\alpha\eta\tau\delta$ lat. *sanctus* it. *santo* dupa usulu baserecescu se pronuncia si $\zeta\phi\alpha\eta\tau\delta$ cu ϕ dupa ζ urmandu formei serbesci $\zeta\beta\kappa\tau\eta$ in-se mutandu pre β in ϕ .

*) Serviu la Aen. VII, v. 695: „Febris dicitur quae antea hebris dicebatur“.

**) T. Varro de l. l. VII, 97: „Ircus quod sabini fircus, quod illic fedus, in latio rure edus, qui in urbe, ut in multis a addito, aedus“; la classici *hircus*, *hoedus*. cf. Serv. la loculu citatu.

XX. X.

X pronunțiatu cá H intru adevėru e numai una suflare nu sunetu, de unde gramatecii latini *) se indoiau, deca se pote numí litera, grecii dela un tempu in colo incetara a o semná cá litera in alfabetulu loru. Deci si in limb'a rom. cá si in italian'a si cele alalte romane prea pucinu remase, de unde dicemu ομδ, κρεκ, etc. ital. uomo, erba, de si scriu latinii homo, herba.

Genuinu se afla numai, —

a) in locu de κ si φ (XVIII, XIX) pr. in χδαινε, χιερδ in locu de κδαινε, φιερδ;

b) cu ρ cá la grecii in χρικεκ in locu de ρκικεκ lat. rapio gr. ἀρπάζω in cartile baserecesci;

c) in χεμειδ lat. humulus, pote cá si in χδμz lat. humus gr. χαμαι, si in pronumele vulgare: χzλα, χzeta in locu de ελα, εzta cá la latini hic si la grecii ούτος.

Nota.

1. Altu χ se afla numai in cuventele straine care inse mai de aproape nu facu parte limb'ei rom., mai alesu in cuvente mai noua de in limb'a grecesca pr. χαρδ, χριστοδ etc. gr. χάρις, χρισός.

2. Latinii vechi nulu pronunțiau de catu forte raru, inca neci in cuventele grecesci **), ci mai tardíu se adoptà de in imitatiune grecesca, de unde si in scrisoria atat'a variatiune. De aci si in limb'a rom. cuventele vechi de origine grece-

*) Quintil. Inst. I, c. V. 19. Prisc. I. c. IV, 16.

***) Quint. la loc. cit.

sca lapeda pre h de in cosunatoriele aspirate ch, ph, th, pr. in κωραζ, ηρωηατϑ, σπατϑ in locu de chorda, πρὸσφατος, spatha, si in cuventulu κρηπιουϑ lat. christianus de in Κρητηϑ in locu de χριστουϑ intregu grecescu χριστός, lat. Christus ci la clasici Chrestus si Chrestianus **).

❖ XXI. Moliose: μ η, λ ρ.

❖ Cosunatorie moliose intru adeveru la noi sunt numai λ, η, ρ, er' μ se tiene de cele vertose, cu care si dupa organu e de aceasi natura fiendu labiale cá si κ, π.

❖ Moliose se numescu, pentru cá impreunanduse cu i diuematitu se molia mai multu de catu altele intru ataf'a, catu dupa usulu de acumu la noi celi de in coce de Dunare mai totu de un'a numai cá un i grosu se pronuncia, pr, in locu de καλί, ανί, χει pronunciantuse καί, αί, χί.

❖ Inse moliatu'ra acesta nece la noi nu e intrudusa in tote literele acestea intru asemenea, nece in tote cuventelele de aceasi litera, precumu in parte la fia-care litera se va vedere.

Nota.

In cele alalte limbe romane inca se afla asemenea moliatu're cu cele de intru a nostra, precum esemplele vortu aratare.

❖ XXII. M.

❖ M dupa natura si organu fiendu cosunato-

***) Suetoniu in Claud. 25: impulsore Chresto. Lactantiu Inst. IV, 7: immutata litera Chrestum solent dicere. Tertullianu apologet. 3: Chrestianus pronunciatu'r.

s'a lapedatu in limb'a rom. cá si s al' latiniloru, pr. in $\alpha\delta\rho\delta$, $\text{COMH}\delta$ lat. jugum, somnus, precumu si tote limbele romane le au lapedatu de si nu tote cu totulu, si insii vechii latini pucinu le pronunciau nu numai in poeme ci chiaru si in prosa *), de unde in unele terminatiuni si cuvente inca si vocalea aperitu, pr. in vel, sed, donec in locu de velis, sedum, denicum, asia si in vultur, niger, vas, os in locu de vulturus, nigrus, vasum, ossum, au ossu, si de aci acea mare variatiune in genulu unoru nume la celi vechi, de care scriu gramatecii.

La noi a remasu μ numai in terminatiunea imperfecteloru si prea-perfecteloru in pers. 1. sing. pr. $\epsilon\rho\alpha\mu$, $\lambda\zeta\delta\alpha\mu$, venisem lat. eram, laudabam, venissem, inse celi vechi ai nostri scriu mai multu si aici fora μ : io $\epsilon\rho\acute{\alpha}$, $\lambda\zeta\delta\acute{\alpha}$.

5. In $\text{C}\eta\alpha\text{i}\mu\zeta$ lat. ex-pavimen, dupa form'a $\phi\alpha\text{i}\mu\zeta$, se mutà ϵ in ζ dupa μ , pr. si latinii fecera tramen si trama; $\alpha\rho\alpha\mu\zeta$ lat. aera-men, celi vechi scriu $\alpha\rho\alpha\mu\epsilon$ in singulariu.

XXIII. H.

H se pronuncia intregu numai in ainte de vocali, pr. $\delta\text{O}\mu\eta\delta$ $\epsilon\delta\eta\delta$, er' in ainte de alta cosu-

*) Cic. orator. 161: „Quin etiam, quod iam sub rusticum videtur, olim autem politius, eorum verborum quorum caedem erant postremae duae litterae, quae sunt in optimum, postremam litteram detrahebant, nisi vocalis insequeretur. Ita enim loquebamur: qui est omnibu' princeps, non omnibus princeps, et: vita illa dignu' loque, non dignus“.

ria vertosa, stramuta că si cele alalte pre ϵ in α sub aceleasi conditiuni (XV) pr. in $\mu\alpha$, $\mu\alpha\delta\alpha$, $\mu\alpha\delta\rho\alpha$, $\mu\alpha\eta\delta\eta\tau\delta$ etc. lat. me, medulla, mensura, minutus-a; — afora de terminatiunea $\mu\epsilon$, in care ϵ remase nestramutatu. pr. in $\eta\delta\mu\epsilon$, $\mu\delta\lambda\upsilon\mu\epsilon$ etc. si in flesiunile numeloru si ale verbeloru pr. dela $\epsilon\eta\delta\mu\alpha$ plur. $\epsilon\eta\delta\mu\epsilon$, si dela verbulu $\epsilon\eta\delta\mu\delta$ in conj. $\epsilon\eta\delta\mu\epsilon$.

Nota.

1. M e une ori scaimbatu de in η , pre cumu inainte de mutele labiali κ si π , de unde se pronuncia $\mu\pi\eta\rho\upsilon\delta$ lat. impertior in locu de $\mu\pi\eta\rho\upsilon\delta$, $\epsilon\alpha\mu\upsilon\delta$ in locu de $\epsilon\alpha\eta\upsilon\delta$ lat. sentio, care e in locu de $\epsilon\alpha\mu\pi\upsilon\delta$ că la latini t empto in locu de tento intrepunendu un p intre α si τ cumu se afla la celi mai vechi latini. De aci se si muta α si ϵ inaintea unui asemene μ substitutu in α , pr. in $\mu\mu\epsilon\lambda\delta$, $\mu\mu\eta\lambda\delta$ etc. (III. IX, 1 a b); er' in aintea celui originariu nu, pr. in $\mu\rho\alpha\mu\alpha$, $\mu\kappa\mu\alpha$.

2. Derivatuu se pare de in η inainte de η , pr. in $\mu\epsilon\mu\eta\delta$, $\epsilon\epsilon\mu\eta\delta$, $\eta\delta\mu\eta\delta$ etc. lat. lignum, signum, pugnus; luandu inse a mente că latini insii au mutatu pre $\mu\eta$ grecescu in gn , pr. de in $\acute{\alpha}\mu\nu\delta$ facundu a gnus, remane, că $\mu\eta$ ar' fi mai originariu de catu gn ; precum si italiaii de in omnis latinescu fecera ogni. Urme de asemene straformatiune de gn in $\mu\eta$ in dialectele romane de astadi nu se afla, de catu că gn se pronuncia că un ni mole pr. segno ital. că $\epsilon\eta\eta\delta$ seau a prope.

3. M se afla mutatu in η in pucine euvente, pr. in $\mu\delta\rho\eta\kappa\alpha$ lat. formica, $\mu\alpha\lambda\epsilon\alpha$ lat. mala.

4. M de in capetulu euventeloru mai totu

hatoria numai cam de diuimetate pr. in $\text{ANCHEN}\delta$ mai cá N nasale al' franciloru fora de a se audi r dupa elu.

In scrisoria se muta in M urmandu un'a de-
intre labiali K seau P dupa norm'a latina, pr. AM-
 $\text{NZPAT}\delta$ lat. *imperator*, inse in pronuncia nuse
destinge de celu diuimetatitu.

Se molia cu totulu in I diuimetatitu seau la
midi-locu seaula capetulu cuventului urmandu seau
neurmandu U diuimetatitu, pr. in $\text{ANTXNI}\delta$, KZL-
 $\text{KXNI}\delta$, KINI care la celi vechi se scriu inca cu N ,
 $\text{N}\delta\text{NI}$, MXNI , CINI , KINI si celealalte tempuri si per-
sone ale acestoru verbe unde vene I diuimetatitu,
ca $\text{ANTXNI}\delta$, VI , $\text{N}\delta\text{I}$, MXI , CI , VI etc. Inse nu in
tote cuventele.

Nota.

1. Moliatur'a lui NI se face numai in cuven-
tele terminate in $\text{NI}\delta$ si NIZ , er' nu si aliurea. La
celi de preste dunare nu e in usu de catu cá se
pronuncia ca gni italianu, pre cumu si italianii
dicu *vigna* lat. *vinea*. De aceste mai sunt si
 $\text{I}\delta\text{T}\delta\text{NI}\delta$ lat. *cottonium*, si cuventulu pronuncia-
tu IE , adeca camesia molieresca lat. *linea vestis*,
in care s'au moliatu doue: LI , si NIZ . Dela $\text{ANI}\delta$
se dice in pl. si ANI si AI .

2. H scaimba pre A si E de in aintea sa in
 X urmandu vocale vertosa, pr. $\text{KXNT}\delta$ lat. *canto*,
 $\text{BXNT}\delta$ lat. *ventus*; er' pre E in I urmandu vo-
cale mole, pr. KINE lat. *bene* cá si celi vechi KINE ;
une ori si pre X de in A pr. INIMZ lat. *anima* (III,
5 a. IV, c d).

3. Se afla scaimbatu de in P seau origina-
riu seau derivatu de in L , pr. $\text{CENIN}\delta$ lat. *serre-*

nus inse si $\sigma\epsilon\rho\iota\upsilon\varsigma$, $\mu\iota\upsilon\delta\eta\epsilon$ dela $\mu\iota\rho\varsigma$ lat. *miror*, $\phi\alpha\rho\iota\upsilon\alpha$ lat. *farina* inse si $\phi\alpha\rho\iota\upsilon\alpha$ mai multu, si $\phi\alpha\rho\iota\upsilon\alpha$; $\alpha\sigma\kappa\mu\epsilon\eta\epsilon$ lat. *adsimilis* in locu de $\alpha\sigma\kappa\mu\epsilon\rho\epsilon$ etc. si dein μ , vedi mai susu (XXII, 3).

4. Se inseresce in unele cuvente, pr. in $\phi\delta\eta\iota\upsilon\eta\epsilon$ lat. *fuligo-gine*, $\mu\epsilon\chi\iota\eta\iota\upsilon\eta\epsilon$ lat. *imputigo-gine*; $\mu\alpha\eta\delta\eta\iota\tau\varsigma$, $\kappa\alpha\rho\delta\eta\iota\tau\varsigma$ lat. *minutus*, *canutus*; si in unele terminate in $\kappa\iota\varsigma$ pr. $\mu\alpha\eta\delta\eta\iota\kappa\iota\varsigma$ lat. *maniplus* la vechi *manuclus*, $\mu\epsilon\mu\delta\eta\iota\kappa\iota\varsigma$ lat. *genuclum* ci si $\mu\epsilon\eta\delta\eta\iota\kappa\iota\varsigma$, in $\rho\alpha\eta\delta\eta\iota\kappa\iota\varsigma$ au si latini *renuclus*, inca si $\rho\alpha\eta\iota\kappa\iota\varsigma$.

5. Se lasa afora in unele nume inainte de $\sigma\alpha$ si ρ , pr. in $\mu\epsilon\kappa\alpha$, $\mu\alpha\sigma\delta\rho\alpha$, $\delta\iota\sigma$ lat. *mensa*, *mensura*, *densus*; mesu la celi de in colo de *Dunare* lat. *mensis* ci si *mesis* in inscriptiuni, it. mese, *misura* asemenea fora $\sigma\alpha$ si in alte multe, si la latini vechi forte desu.

6. Se lasa numai in numerulu sing. al numerulu $\rho\alpha\chi\varsigma$, $\phi\rho\chi\varsigma$, lat. *granum*, *frenum* si in derivatulu $\rho\alpha\chi\delta\eta\iota\upsilon\varsigma$, inse nu si in plur. care face $\rho\alpha\chi\eta\epsilon$, $\phi\rho\chi\eta\epsilon$, pre rare locuri $\rho\alpha\chi\epsilon$, $\phi\rho\chi\epsilon$.

7. In $\kappa\alpha\tau\varsigma$, $\tau\alpha\tau\varsigma$ in sing. respundietoriu la *quantus tantus*, er' in plur. la quot tot, se pote paré si lasatu si adausu,

8. Se muta mai adeveratu in μ une ori urmandu τ , cá si candu s'ar' inserí intre ele η , pr. in $\sigma\alpha\mu\iota\upsilon\varsigma$ lat. *sentio*, $\sigma\alpha\mu\tau\varsigma$ in locu de $\sigma\alpha\eta\tau\varsigma$ lat. *sanctus*, *sum et sunt*, $\sigma\alpha\mu\chi\iota\alpha$ lat. *sentis*, inse acestu η furtivu nu se aude ci se sorbe in μ cá si celu genuinu pr. in $\phi\rho\chi\mu\tau\varsigma$ in locu de $\phi\rho\chi\mu\eta\tau\varsigma$ dela $\phi\rho\chi\eta\tau\varsigma$ lat. *frango*, si $\sigma\rho\rho\iota\mu\tau\varsigma$ in locu de $\sigma\rho\rho\iota\mu\eta\tau\varsigma$ lat. *stringo*.

9. Se muta in ρ , pr. in $\mu\alpha\rho\delta\eta\iota\kappa\iota\varsigma$, $\mu\alpha\rho\delta\eta\iota\tau\varsigma$, $\kappa\alpha\rho\delta\eta\iota\tau\varsigma$ cá mai susu; $\phi\epsilon\rho\kappa\epsilon\rho\alpha$ lat. *fenestra*;

пжре in locu de пжне pre alocuria; verinu in locu de veninu lat. venenum la celi de preste Dunare.

XXIV. д.

д in limb'a rom. astadi se pronuncia pucinu, pentru că:

a) cea mai mare parte a trecutului în ρ, pr. in cωpe, cappe etc. lat. sol-e, sal-e; și pentruca, b) urmandu r diumetatitu au î lungu duplecatu atatu la inceputulu cuventeloru catu si aliuria se molia și se sorbe in r, pr. in imδ, imδ, iuδ, ie, iepδpe, ieptrδ, lat. linum, limus, licium, linca și ilia, lepus-re, liberto; aiδ, caiδ, maiδ, me-iδ, fiδ, fiz, foiδ lat. alium, salio, malleus, milium, filius, filia, folium; kai, kzi, vzi, moi etc. dela καλλδ, καλλε, βαλλε, μωλλε; asia catu moliatu'r'a e regula, caria numai cuventele straine nu se supunu.

Inse moliatu'r'a se face numai, seau fiendu cu i singuru fora alta cosunatoria de in ainte pr. in exemplele produse, seau impreunatu cu cosunatoriele κ seau r, pr. in kiarδ, riazr lat. clarus, glacies, care-su mai pucine.

Nota.

I. I diumetatitu de in care se face asta moliatu'r'a e mare parte eufonicu, și alesu,

a) in silabele lungi, unde la un r intregu se adauge altulu diumetatitu, cu care se contrage in unulu lungu, pr. in imδ, iuδ, rzinz cá si candu ar' fi scrisu λιίνδ, λιίνδ, rζαίνζ lat. linum, licium, gallina;

b) la inceputulu cuventeloru urmandu alta vo-

cale, pr. in λῆνδρε lat. lepore; ci radicale in ἱερτδ, λῖαδ etc.;

c) dupa cosunatoriele κ si ρ, la inceputu pr. in κῖαρδ, κῖαμκ, κῖαῖε, γῖαυκ, γῖκηδε lat. clarus, clamat, clavis-e, glacies, glans-de; au la midi-locu pr. in οκῖδ, δρεκῖκ, δρηκῖκ etc. lat. oculus, auricula, ungula, (ital. chiaro, chiama, chiave, ghiaccio, ghianda, occhio, orecchio, unghia.

2. Asta moliatura e intru totu un'a cu a italianiloru, de unde si ortografistii romani chiaru si in scriere le umara, pentru că in pronunciare λ la nece unii nu se aude de locu. Inse la celi de preste dunare moliatur'a e mai pucina, si λ de si mole inse totu se aude, care pronunciare fiendu mai aprope de cea originaria firesce e si mai adeverata, de unde ei dicu cliama, ocliu etc.

3. Italianii molia pre li si dupa alte trei cosunatorie: b, p, f, pr. in biasmare, piace, fiore, unde noi dicemu βλασπεταιρε, πλαχε, φλωρε lat. blasphemare, placet, flos-re.

4. Inse κ de in chi si la noi si la italiani adese ori e stramutatu de in alta cosunatoria, alisu de in τ si-p, pr. in κεκῖδ ital. vecchio lat. vetulus de unde vetulus si veclus, κκηδκῖδ lat. manipulus inse mai de multu manuclus.

5. λ originariu in limb'a rom. remane numai in doua casuri:

a) la inceputulu cuventeloru totu de un'a fia simple fia compuse, pr. in λοκδ, λεγδ, si μιχαοκδ, κδλεγδ lat. locus, medius locus, lego colligo;

b) in midiu-locu in ainte au dupa alta cosunatoria, pr. in καλδδ, κδφλδ lat. caldus, sufflo;

si dupa asta norma ori unde latinii scriu cu doi L, pr. in $\omega\lambda\lambda$, $\sigma\tau\kappa\lambda\epsilon$ lat. olla, stellae.

6. De aci in contractiune inca si convertenduse vre una cosunatoria λ remane nescainbatu, pr. in $\kappa\alpha\lambda\lambda\delta$ lat. caldus de in calidus, $\epsilon\rho\alpha\delta\lambda\delta$ in locu de $\sigma\tau\alpha\epsilon\lambda\delta$ lat. stabulum, $\epsilon\varsigma\lambda\alpha\lambda$ in locu de $\epsilon\varsigma\epsilon\lambda\alpha\lambda$ lat. subula; in $\delta\rho\lambda\delta$ numai unulu remase lat. ululo. — Dupa κ si τ lapedanduse δ se adauge ι in care se molia pr. in $\omicron\kappa\iota\delta$ in locu de $\omicron\kappa\lambda\delta$ lat. oculus; inse asta lapedare nu se face totu de un'a pr. in $\mu\alpha\sigma\kappa\delta\rho\delta$ lat. masculus ital. maschio la noi numai de porci. In $\mu\omicron\delta\rho\delta$ lat. modulus δ se lapeda dupa stramutare, de nu e in locu de anticatulu *moder* in locu de *modus*, de unde se deriva verbulu *moderor*.

7. Stramutarea lui λ in ρ e caracteristica limbei rom., in catu pucine esemple se afla de asemene scainbare in cele alalte limbe romane pr. in ital. urlare, fr. hurler la noi $\delta\rho\lambda\alpha\rho\epsilon$. Cu atat'a mai multu se sci a fi fostu usitata la unele vechi popora italice anumitu la umbri, la carii nu numai se afla ρ in locu de λ , ci si preste totu λ era pucinu, de unde si in tablele Eugubine se afla (V, 6): famerias Pumperias in locu de familias Pompilias, puprizes si puprices in locu de publicae.

8. δ se lapeda in terminatiunea $\kappa\lambda\lambda$ a diminutiveloru inse numai in numin. sing. pr. $\kappa\rho\mu\iota\alpha$, $\mu\delta\iota\kappa$, $\kappa\alpha\upsilon\kappa$ lat. virgula, novella, catella etc., dupa care si unele sustantive pr. $\sigma\tau\iota\alpha$, $\mu\kappa$, $\mu\alpha\sigma\kappa$ lat. stella, sella. maxilla, si pronume.

9. δ une ori se afla scainbatu de in ρ , pr. in $\tau\alpha\mu\omicron\lambda\epsilon$ lat. tempora, cu tote ca asta parte a capului se pote pare a fi numita dela vedere

lat. templari; τδαεσρε, ci si τδρεσρε: αλμαριδ lat. armarium mai multu de catu αρμαριδ. Italianii inca dieu albero in locu de arbore αρεσρε. Inca si latinii disera Parilia si Palilia, equiria si equilia, si terminatiunea alis o scaimba cu aris si de aci cu arius forte desu, care in fundamentu sunt totu un'a; de unde gramatecii *) se disputau, cum e mai bene a quarium au aquale etc.)

XXV. P.

• **P** e un'a de in cele mai copioase cosunatorie in limb'a rom., in catu nu numai e originaria ci si mare parte stramutata de in λ (XXIV).

In cele derivate dein λ se molia ca si acest'a in τ diumetatitu, pr. in caiδ lat. salio in locu de capiδ inf. εσριρε: κοιδ, κει lat. volo, velis in locu de κοριδ, κερι, pl. 3. pers. κορδ lat. volunt; inse κερι se afla inca la celi vechi atatu intru semnare verbale catu si conjunctiunale lat. velis si vel care si la latini totu una-su de origine.

• Er' celu originariu se molia numai in verbéle niriδ si reiδ in locu de niriδ si reiδ lat. perio, quaero, si ast'a inca numai in tempurile si personele, in care si caiδ, κxiδ etc. patu asemenea moliatu. Aliuria ρ remane nemoliatu originariu ori derivatu pr. in κερδ lat. verus, κερδ lat. pilus si pyrum, παρδ lat. palus-i etc. in plur. κερι, περι, παρι, φερinz inca mai multu se pronuncia cu ρ lat. farina, de catu φzinz.

*) Charis, I. c. 21, 11: „Aqualium an aquarium quaerit Plinius et putat ut laterale laterarium, scutale scutarium, manuale saxum, manuarium vas, proin aqualis aquarium dici“. Cf. 16. 138: laterale an laterare?

● Cá litera vertosa muta si ea pre ϵ si ι in α si κ in silabele du antâiu ale cuventeloru;

● a) pre ϵ in α , pr. in prepusetiunea $\rho\epsilon$ si $\rho\epsilon\epsilon$: $\rho\alpha\kappa\theta\eta\chi\delta$ lat. respondeo, $\rho\alpha\delta$ -i ci $\rho\epsilon\alpha$ $\rho\kappa\lambda\epsilon$ lat. reus-a ital. reo si rio; in $\rho\eta\alpha\alpha\rho\alpha\tau\delta$ de in $\rho\eta\alpha\epsilon$ - $\rho\alpha\tau\delta$ in locu de $\rho\epsilon\tau\tau\delta$, lat. retro etc.

● b) pre ι in κ , pr. in $\rho\alpha\delta$ la celi vechi $\rho\iota\delta$ lat. rivus ital. si isp. rio, $\rho\alpha\delta$ - $\chi\iota$ etc. lat. rideo etc. (IV. V). Dupa usulu vulgariu intru amendo-ue vocalile si candu silab'a $\rho\epsilon$ scau $\rho\iota$ mai are alta cosunatoria inaintesi pr. in $\tau\rho\epsilon\mu\delta\rho\delta$ lat. tremor $\sigma\rho\epsilon\mu\delta\rho\delta$ lat. stimulus, $\sigma\rho\iota\mu\tau\delta$ lat. stringo-strictus; vulgulu $\tau\rho\alpha\mu\delta\rho\delta$, $\sigma\rho\alpha\mu\delta\rho\delta$, $\sigma\rho\alpha\mu\tau\delta$; de in cuntra si $\sigma\rho\alpha$ in $\sigma\rho\epsilon$ pr. $\sigma\rho\epsilon\kappa\delta\rho\delta$ in locu de $\sigma\rho\alpha\kappa\delta\rho\delta$ lat. transcolo. Inse in $\rho\epsilon$, $\rho\epsilon$ care sunt converse de in $\rho\epsilon\tau$, vel cá $\rho\epsilon\tau$, ϵ romane nestramutatu.

Nota.

1. $\rho\epsilon$ in capetulu cuventeloru arare ori se pronuncia cu α , pr. in $\alpha\mu\alpha\rho\epsilon$ pl. fem. dela $\alpha\mu\alpha\rho\delta$ - α lat. amarus-a. Cu indoieia este in num. plur. al' unoru neutre terminate in sing. $\rho\alpha\delta$ si in plur. pronunciate cu α , pr. in $\nu\omega\mu\alpha\delta$ lat. populus pl. $\nu\omega\mu\alpha\tau\delta$ lat. populi etc., fiendu cá sustantivele deminutive se pronuncia cu ϵ pr. in $\delta\rho\alpha\mu\alpha\delta$ lat. urceolus pl. $\delta\rho\alpha\mu\alpha\tau\delta$; inse intru alte terminatiumi α e de in α pr. in $\kappa\alpha\rho\alpha$, $\phi\iota\kappa\alpha$ etc. lat. carra, fera de la $\kappa\alpha\rho\delta$, $\phi\iota\kappa\delta$.

2. In a 3. pers. pl. a pret. perf. astadi se pronuncia $\rho\alpha$ pr. $\lambda\alpha\delta\alpha\rho\alpha$ lat. laudavere si laudarunt, inse celi vechi pronunciau si cu ϵ si δ , pr. $\phi\delta\rho\epsilon$ si $\phi\delta\rho\delta$, in locu de $\phi\delta\rho\alpha$ lat. fuerere fuerunt.

3. P adese ori se lapeda de lunga unele consonatorie, alesu dupa τ si inainte de c pr. in φρατε lat. frater-re it. frate, αλτδ-α lat. alter-a, ροστδ lat. rostrum, ανδαρτδ lat. in-de-re-tro; δοστδ lat. dorsum si dossum ital. dosso si dorso, σστδ lat. sursum si susum it. suso, κοστδ lat. deorsum si jusum ital. giuso etc. Inse nu in tote cuventele, de unde si adi νοστρδ, βοστρδ lat. noster, vester, si numai pre alocuri se dice νοστδ, βοστδ, er' in φερ'κτρδ lat. fenestra astadi mai multu fora ρ: φερ'κτρδ. Πρε inca in vulgu se pronuncia πε si πζ, de unde πεντρδ in locu de πρε αντρδ care se afla la celi vechi.

4. P se lapeda inca si in alte cuvente de in capetu, pr. in γτδ lat. guttur (si guttus) inse γτδραριδ si cu δ si cu ρ; in ανπζρατδ lat. imperator cá si γδερματδ lat. gubernator, stramutanduse ρ cu c la latini pr. in arbor si honor seau arbos, honos.

5. Inca si intrega silab'a ρε unc ori se lapeda pr. in αντδνεκδ in locu de αντδνεκρεκδ lat. in-tenebricum, er' mai multu in infinitivii verbeloru si imperativii negativi in numerulu sing. pr. a laudá, nu laudá, cumu si in tempurile compuse de in infin. pr. voliulaudá, asi laudá; inse a remasu in tempulu optativu precedendu infinitivulu in aintea auxiliariului fora intreputere de altu cuventu pr. laudare-asi, ci laudá-te-asi. In infinitivu inca nu e de totu peritu, ci numai se pronuncia mai raru si atunci cá ρκ pr. a ανδαρ'κ; er' imper. neg. in pl. mai multu se lapeda dupa usulu vulgariu de astadi pr. nu laudati in locu de nu laudareti, (ci

Celi vechi cu ρ si bene, precum inca si adi pre multe locuri. Re infinitivale a remasu neatinsu: in sustantivele verbali pr. λζδδρρ, βεδκρρ etc.

6. De multe ori inse silab'a ρ seau ρεα, au η seau ηεα se adaugu la capetulu cuvintelor adverbiali pr. ασισιδερκ, προτστινδινκ etc. unde prepusetiunile si particелеle sunt fora mesura cumulate, in locu de α-σι-σι-δε-ρκ, προ-τοτε-η-δε-ηκ seau ρκ. In cantecele poporarie totu de un'a se adauge silab'a ρ in capetulu versului terminatu in vocale accentuata spre a pleni numerulu silabeloru in versu, dicundu: Μζριτά-μ' ασι μζριτά ρε etc. in locu de μζριτά.

7. De in vertos'a natura a lui ρ purcede, că i intre ρ si ε nu stă, pr. in πζρκτε, λζδδζτωρρ in locu de πζρκτε lat. paries-ete etc., λζδδζτωρρ de la λζδδζτορρ, a fora de pucine cuvinte unde se pronuncia intregu, pr. in αρρζ trisilabu lat. area etc. (XII, n. 5).

8. P se afla scambatu inca si de in η, pr. ερρινδ si εηνινδ lat. serenus, verinu si βηνινδ lat. venenum; φερκτρρζ lat. fenestra etc. (XXIII, 9).

XXVI. Siueratorie si cumnate: Γω, Τυ, Δζ, Κυ, Γυ, κ.

Siueratoriele sunt parte originarie parte derivate; originarie cate nu-su nascute de in altu sunetu rom. fora de a ne sui pana la originea formarei sunetelor; er' derivate, care de intru altu sunetu rom. se nascu dupa influenti'a altor'a seau vocali seau cosuatorie.

Primitive sunt doue Γ si Ж, cele alalte ciuci: ω, υ, ζ, η, ψ sunt derivate, adeca ω dein Γ,

de in T, ζ de in Δ, υ de in K, si φ de in Γ, pr. in γρωσι, μδϕι, εδρξι, φασι, ροφι de la γροεδ, μδ-
τδ, εδρδδ, φακδ, ρογδ.

Nota.

1. Sueratoriele se potu clasificá in mai multe forme, asia:

a) in corelate subtîri si grose: cευζ subtiri, шжчϕ grose, in care ζ figureza de doue ori: cá litera originaria si derivata;

b) in corelate line si aspre: cωυϕ line, εκζϕ aspre; dupa schem'a urmatoria:

Subtîri:	cευζ.	cωυϕ:	Line.
Grose:	шжчϕ.	εκζϕ:	Aspre.

2. Caus'a scaimbatorie principale a siueratorieloru e ι diumetatîtu, precum de in adusele esemple se cunosce; a fora de acest'a inse si alte sunete vocali si cusunatorie, cá cause secundarie eufonice, asia:

a) vocalea ε asupr'a muteloru κ si γ, carele in ainte de ε se stramuta in υ si φ cá si in ainte de ι pr. de la φακδ, ρογδ, in 3. pers. φαγε, ρωψε cá si φασι, ροφι;

b) De intre cosunatorie mai multe, asia:

1) asprele κ, γ, Δ, μ si β asupra lui c care e linu, er' inainte de aceste aspre se stramuta in ζ care e aspru, pr. ζκορδ, ζγδρζ, ζαρδμικδ, Δεζμκντδ, ζκντδ in locu de c-κορδ lat. ex-vo-lo, cγδρζ lat. scoria, c-αρδμικδ, Δε-μκντδ, c-βκντδ lat. ex-vento;

2) siueratoriele derivate υ φ, si moliosele κϊ, γϊ in locu de κλϊ, γλϊ asupr'a lui c stramutandulu in siueratori'a grosa, cele lene in cea lina ш pr. шσιδ lat. scio, Δεшκιδδ lat. dis-cludo

in locu de $\kappa\rho\iota\delta$, $\delta\epsilon\kappa\iota\delta$, — er' cele aspre in aspr'a κ respundictoria, pr. $\delta\epsilon\kappa\tau\epsilon\upsilon\delta$ in locu de $\delta\epsilon\tau\epsilon\upsilon\delta$ lat. dis-glacio.

3. Alte scainbari a unoru siueratorie de in influenti'a altoru cosunatorie sunt spurie au numai particularie, asia:

a) Scainbarea lui ν in τ dupa ϵ stranutatu in ω , pr. $\omega\tau\iota\delta$ in locu de $\omega\upsilon\iota\delta$ de in $\epsilon\upsilon\iota\delta$, spuria inse forte latita;

b) Scainbarea lui ϵ in ω dupa silab'a $\tau\epsilon$ au $\tau\iota$ si candu aceste nu-su derivate de in $\nu\epsilon$ si $\nu\iota$, mai alesu la inceputulu cuventeloru, pr. in $\nu\epsilon\rho\kappa\delta$ lat. stercus, $\nu\epsilon\rho\tau\delta$ lat. ex-tergo, $\delta\nu\epsilon\rho\eta\delta$ lat. ad-sterno; inse $\nu\epsilon\tau\iota\kappa\rho\iota\delta$ lat. vestiarius cu ω de la $\nu\epsilon\upsilon\iota\delta$ lat. vestio cá vescio, de unde se dice $\lambda\nu\beta\epsilon\upsilon\iota\tau\delta$ si $\lambda\nu\beta\epsilon\zeta\kappa\delta\tau\delta$; si $\phi\delta\psi\epsilon$ lat. fustis.

XXVII. Θ , ω .

Θ e siueru fundamentariu lenu si subtîre, de in care cele alalte se deriva, in catu de una parte se inaspresce ingemenanduse, de unde se nasce ζ originariu cá doi ϵ pre cumu si vechii latini-lu scrieau, pr. massa, patrisso in locu de $\mu\acute{\alpha}\zeta\alpha$, $\omega\alpha\tau\rho\acute{\iota}\zeta\omega$, er' de alta au insusi se ingrosia pre in adaugerea unui ι diumetatîtu si trece in ω , au luandu loculu lui ι dupa mutele Δ si τ le in-torce in siueratorie.

Deci ϵ totu de un'a urmandu un ι diumeta-tîtu au duplecatu lungu, finale au aliurea se scaimba in ω , pr. de la $\Delta\epsilon\delta$, $\phi\rho\delta\mu\omicron\delta$ plur. $\Delta\epsilon\omega\iota$, $\phi\rho\delta\mu\omicron\omega\iota$ lat. densus-i, formosus-i; $\omega\iota$ lat. sic; $\alpha\omega\acute{\alpha}$ de in $\alpha-\omega\acute{\iota}-\alpha$; $\omega\kappa\Delta\epsilon$ lat. sedet it. siede;

ωδερδ lat. sibilus unde b intorcunduse in u, si remase cá ω etc.

Nota.

1. G finale, cá mai tote cosunatoriele finali latine, e lapedatu in limb'a rom. pr. ΔΟΜΗδ, Πδ-ΜΗδ etc. lat. dominus, pugnus; inca si in cele alalte limbe romane mai tote, si in cea vechia latina forte desu cá si M (XXII, 4).

2. G are multa asemenare cu η latinu-grecu, de unde latinii a dese ori-lu sustituiră in loculu lui η in cuventele de origine grecesca, de in carele unele si la noi au remasu, pr. sex gr. ἕξ si ἕξα rom. шкєк, septem gr. ἐπτά rom. шк-пте ci cu c si a in сєптємєтнє lat. septimana, sed eo gr. ἕξω rom. шєкδ.

3. G derivatu se afla dein x latinu, pr. in εκδ, λεσίη, lat. ex eo, lixivia etc. lasandu pre κ pre cumu se lasa in cele mai multe preterite si participia ale verbelor terminate in κδ pr. ξιή, ξικδ, αλεσί αλεκδ lat. dixi dictum, allegi allectum.

4. G inainte de ε, γ, Δ, Μ si β se muta in pronunci'a vulgaria in ξ, pr. ξμδλγδ in locu de ε-μδλγδ lat. ex-mulgeo; care mutare si intru alte limbe se semte, si si in cea latina pronunciandu si une ori scriendu in locu de Smyrna, smaragdus: zmyrna, zmaragdus (XXVI, 2 b). De alt' mentea numai in ξερδ lat. serum.

5. Er' inainte de υ se muta in ω pr. ωιδ in locu de υιδ, inca si in νοερι, βοερι dupa usulu vulgariu de in νοωι, βοωι etc. (ib. 3).

XXVIII. T, τ.

Cosunatori'a T, urmandu i diuemetatitu au deplecatu i, se scaimba si se pronuncia cá ττ care

se semneza cu ψ , pr. dela $\kappa\alpha\tau\delta$, $\mu\delta\tau\delta$ etc. lat. battuo, muto $\kappa\alpha\psi\iota$, $\mu\delta\psi\iota$; $\psi\iota\epsilon$ lat. tibi cá tive; $\psi\epsilon\tau\delta$ lat. texo, $\psi\epsilon\tau\tau\delta$ lat. testu, $\psi\epsilon\rho\tau\delta$ lat. terra, $\psi\iota\eta\epsilon$ in locu de $\psi\iota\eta\eta\epsilon$ lat. tenet ital. tiene.

Nota.

1. Asemene scaimbare se afla si in limb'a italiana, numai catu ei pre ψ nu cuti ci cu z l'insemna, pr. palazzo, dizione lat. palatium, dictio-ne; cu care insemna si pre ζ de in di pr. mezzo lat. medius. Er' scaimbarea lui ti in $\psi\iota$ in ainte de alta vocale in limb'a latina e traditionaria si cunoscuta.

2. A dese ori in pronunciaru siuratori'a ψ derivata de in $\tau\iota$ se scaimba in ψ , cá si ζ in ψ seau κ , mai alesu in terminatiunile $\psi\delta\eta\epsilon$ si $\psi\sigma\rho\delta$, care derivanduse de in τ s'ar' cadé a se pronuncia $\psi\delta\eta\epsilon$, $\psi\sigma\rho\delta$, pr. $\psi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\psi\psi\delta\eta\epsilon$, $\tau\psi\psi\delta\eta\epsilon$, $\psi\epsilon\psi\sigma\rho\delta$, $\psi\iota\psi\sigma\rho\delta$ in locu de $\psi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\psi\psi\delta\eta\epsilon$ dela $\psi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\psi\tau\delta$ lat. intellectus, titio-ne, foetiolus, petiolus seau pediolus in care τ si δ sunt scaimbate.

3. T cá cosunatoria vertosa se afla in piscine cuvente, pr. $\tau\psi\psi\delta\eta\epsilon$ in locu de $\tau\epsilon\psi\delta\eta\epsilon$ care inca se dice, lat. titio-ne; $\psi\kappa\tau\psi\mu\alpha\rho\epsilon$ lat. victimare, $\rho\kappa\tau\psi\psi\iota\tau\delta$ lat. erraticus.

4. In unele cuvente τ originariu se pierde in ω urmandu i diumetatitu, pr. in $\psi\omega\psi\delta\eta\epsilon$ lat. pastio-ne, $\psi\epsilon\omega\mu\kappa\eta\tau\delta$ lat. vestimentum, $\delta\omega\psi$ lat. ostium-a cá si la ital. uscio pronunciatu $\delta\omega\psi\iota$ ci in derivatulu $\delta\omega\psi\sigma\rho\iota$ a remasu, $\psi\omega\psi$ lat. fascia, $\psi\omega\psi\delta\iota\alpha\psi$ lat. scindula in forma scindilla ca scintilla; si alesu in 2. pers. perf. pr. $\lambda\psi\delta\delta\omega\psi\iota$ lat. laudasti etc. La Italiani inca sci se pronuncia numai cá $\psi\iota$.

XXIX. Δ, ζ.

Cosunatoriã Δ, cá si T, urmandul i diume-
taítu au duplecatu, in capetulu cuventului au si
aliurea, se scaimba si se pronuncia ca Δ̄, ce se
semneza cu ζ, pr. de la αδΔδ, cδρΔδ lat. ad-su-
do, surdus etc. αδζι, cδρζι: ζι in locu de Δ̄
lat. dies-e; ζικδ lat. dico cu i lungu.

Nota.

1. Δ arare ori se afla scaimbatu cu τ si de
aci nece Δ in locu de τ nece τ in locu de Δ mai
nu se afla, afora de vre unulu au doua cuvente,
care inse si in limba latina asia se afla, pr. ρδ-
τδικδ lat. cottonium si cydonium; inse
in cele alalte limbe romane scaimbarea lui τ in
in d e forte mare.

2. Mai multa scaimbare e de in di cá ζ in
υ care se pronuncia cá un Δ̄ de si respunde
cosunatoriei ρ (XXXI), pr. in υορδ in locu de
ζορδ lat. deorsum etc. si alesu in terminatiu-
nea υδνε, care respunde celei alalte in υδνε cu
υ in locu de Δ̄, pr. δμευδνε, ηδτρευδνε etc. de
la δμεΔδ, ηδτρεΔδ lat. humidus, putridus. Inse
usulu vulgariu pre acestu υ nascutu de in ζ seau
di si mai grosu-lu pronuncia cá ρ pr. ρορδ, ηδ-
τρερδνε, μικρορδ, κωρζ lat. caudex, ρδμζτατε
in locu de ζδμζτατε lat. dimidietas.

3. Σ in limba rom. e de doue specii, si
inca si in doue modruri se pronuncia:

a) unulu primitivu ce respunde celui latine-
scu z si grecescu ζ, pr. in botezu lat. bap-
tizo, dupa care forma si alte mai multe verbe de
conj. I. iau in pres. ind. si conj. sing. termina-
tiunea εζ-i-z-e pr. de la λζκρεμαρ: λζκρεμεζ

pre cumu si cele de Conj. IV. in aceleasi tempuri si persone iau terminatiunea εκκδ-i-ε-z respundietoria celei latinesci esco si isco pr. dela πεπιρε lat. petere πεπεκδ cá petesco seau petisco;

b) altulu derivatu dein di cá Δε dupa cumu in unele locuri se si pronuncia, pr. ζεδ, ζικδ lat. (Deus, dico cá Δαδ, Δαικδ care pronunciare e si mai genuina.)

4. Scaimbarea lui di in ζ se afla si intru alte limbe romane, pr. in cea italiana si provinciale, dicundu ital. mezzo lat. medius rom. μιεζδ, prov. a uz lat. audio rom. αδζδ in cea ispana d se pronuncia forte desu cu un sunetu aproape de z, er' cum'ca latinii di urmandu alta vocale au pronunciatu z, testifica vechii gramatici latini *); inca si grecii cuventele incepute cu silabele δια le pronunciau cá ζ pr. ζάβολος, ζάκονος in locu de διάβολος, διάκονος, caror'a si latinii urmara de nu cumu-va grecii asta pronuncia o au luatu dela latini. De aci si terminatiunea latinesca izo se afla scrisa la celi vechi idio pr. mai certu in acrosticulu lui Comodianu de sub Costantinu M. I. I. nr. 37: „Qui judaeidiant fanatici“; in locu de judaizant.

5. D cá cosunatoria vertosa e prea raru, pr. in prepus. Δε pre alocuria Δz, etc. (IV, 4 a). Nescaimbatu inainte de i diumetatitu inca e prea raru, pr. ΔεΔι si ΔεΔιδ lat. dedi, a ηδτρεΔι in locu de a ηδτρεζι etc. se afla numai la celi vechi; unde astadi nu se scaimba, e semnu cá i nu e

*) Priscianu Inst. I, 31: „Et cum his z duplex, unde saepe d scribentes latini hanc exprimunt sono, ut meridies, hodie.“

diuometatîtu nece originariu pr. Δίχῃ vulg. in locu de Δεχῃ, Δίρεπτῶ vulg. in locu de Δερεπτῶ.

XXX. K, ч.

Cosumatori'a κ se scaimba in ч inaintea ambeloru vocali moli ε si ι nu numai diuometatîtu ci si intregu, pr. de la φακῶ φαχί φαχε φαχεμῶ, lat. facio; περικῶ lat. circus si quaero it. cerco, cercare, περιχί, χερχε; χί lat. quin; πορκῶ, πορχί, πδρχελῶ lat. porcus, porcellus.

Se scaimba in π inainte de τ si c, seau piere, pr. in φζπτδρζ, λαπτε, κωπτζ, χίσε etc. (XVII, a c).

Nota.

1. Scaimbarea lui κ in π intru alte limbe romane nu se afla, de catu cà italianii-lu asemeneza cu τ (XVII, 3). Urma pucina se afla numai in cuventulu latinu jacto rom. ιεντῶ alaturatu cu celu grecescu *ιάπω*.

2. Mai raru se scaimba in ρ, pr. in ρδτδ-νιῶ lat. cottonium, ρδδρζ lat. caula *), ρδδρζ lat. scoria, βιτρειῶ lat. vitricus, ρζτινζ lat. catena etc. care si in limbele romane de astadi multu se oserbeza, si in cea latinesca de multe ori s'a facutu atatu in cuvente grecesci catu si latine, pr. cygnus gr. κύκνος, gobio gr. κωβίος, vicesimus tricesimus si vigesimus etc.

3. Asemenea si κ une ori e derivatu de in ρ pr. in κλοκζ κλοχίρε lat. glocio, επρξηκκηζ la celi de preste dunare su francea in locu de εδ-πρζυκκηζ lat. supra-gena. La latini asta scaimbare atat'a fũ de usitata, catu in urma si lite-

*) Lucretiu III, 256: per caulas corporis omnes etc.

r'a C, carea mai antain avea valoarea lui r, se pronunçiã cá κ afora de pucine nume proprie pr. Cajus, Cnejus pronunçiate cá Gajus, Gnejus.

4. R cu λ moliatu remane ne scaimbatu înainte de ε si i, pr. κίλμχ in locu de κιλμχ (XXIV, c); er' pronunçierea cu ч e numai pre rare locuri, pr. чілμχ in locu de κιλμχ.

5. R nu se scaimba in ч nece in gerundiale verbeloru de a 2. si 3. Conj. care esu in κχ, pentru că terminatiunea χηΔχ si intru aste conjugatiuni retiene sunetulu vertosu, de unde si latinii o scaimba cu undo pr. faciundo in locu de faciundo etc., de unde si noi dicemu κδρχηΔχ si κδρχηΔχ lat. currendo, si la celi vechi inca si altele pr. ψιδχηΔχ in locu de ψιιηΔχ. In σκίμκχ i tiene locul lui ai (III, 5); in σκχητκίε lat. scintilla, I e in locu de λ cá in scandula σκχη, χ-ρχ in locu de scindula; ληκεηχ - i etc. evulgariu in locu de ληκχηχ seau ληκαηχ.

6. Regula scaimbarei lui κ in ч e chiaru aceeasi ce e si la italiani, pr. in pace cá romanesce паче lat. pax-cc etc., si se oserbeza si intru alte limbe romane, numai celelalte nu pronunçiau ч ci cá c. Numai in limb'a albana se afla cuvente de origine romana cu κ nescaimbatu inainte de ε si i, pr. κίελ lat. caelum, κενт lat. centum etc., inse que mutatu in ч in locu de ч cá la celi de preste dunare pr. чїдо rom. че-ва de in чε lat. quid si do gr. θω in locu de θέλω, care cuventu si la ai nostri de preste Dunare a trecut.

7. Scaimbarea lui κ in ч seau c se afla si in vechile limbe italice alesu in cea umbrica dupa cumu se cunosce de in tablele Eugubine, in care se

serie pase tuva in locu de pace tua, pupri-
zes si puprices lat. publicae, tazex in lo-
cu de tacens etc. De unde si in usulu rusticu
vulgariu alu latiniloru pote se se fia astatu, de si
nu se asla alte urme.

8. Cosunatori'a κ respunde nu numai literei
latine c ci si qu, inse fora de a tiené sunctulu ū
nece cá cosunatoria nece cá vocale macar' diume-
tatîta (VII), pr. in καρῆ lat. qualis-e ital. qua-
le, çinçi lat. quinque it. cinque, çe lat. quid,
çi lat. quin etc.

9. Ψ dupa c se pronuncia mai multu cá τ
pr. in ψιῖ in locu de çyiῖ (XXVI, 3 a); inse asta
pronuncia nu e universale.

10. La celi de preste dunare in locu de ç se
pronuncia ç, pr. de la φακῖ, φαçi, φαçe. De aci, se-
au si de in altu usu anticu, care si in limb'a ita-
liana se oserbeza, si la noi cesti de in coce in
multe cuvente pronunçiamu ç unde dupa etimo-
logi'a limbei ar' veni se se pronuncie ç, precumu
sunt mai tote cuventele terminate in çῖ - çz pr.
αçz, φαçz, κραçῖ, λαçῖ, ιçῖ, σουçῖ, ἄγκλαçῖ, ἀε-
κδλαçῖ lat. acia, facies-e, brachium, laque-
us, licium, socius, dis-calceo etc.

11. Ξ prealocuria se pronuncia mai aproape
de c de catu de ω, precumu si ç mai aproape de
ç, mai alesu pre campîa, pr. in çine, çκηz mai
cá çîne, çῖκηz. Celi de preste dunare inca pro-
nuncia pre ç cá un z, dicundu zinzie in locu
de çinçie.

XXXI. F, ç.

Cosunatori'a Γ se scaimba in ç, cá si κ in ç,
inainte de ε si i, pr. de la λεγῖ, λεçi, λεçe, lat.

ligo it. legare; γέμω lat. gemo γέμι, γέμω; γίγνημι lat. gingiva; ῥύβος, ῥύβος lat. rubus.

Se scaimba, cá si κ, inainte de τ seau c in n, pr. de la cῥῥ lat. sugo, cῥῥῥ, cῥῥῥ (XVII a c).

Nota.

1. Γ se afla derivatu de in mai multe alte cosunatorie:

a) de in κ, pr. in γῥῥῥῥ, cῥῥῥ etc. (XXX 2);

b) de in κ, pr. in ῥῥῥ lat. rubus, νεῦῥῥ lat. nebula it. nubola si nugola, ὄνυξ lat. uber gr. οὐδῶν etc.;

c) de in κ conversu in κ, pr. in φῥῥῥ lat. fa vus - vulus, νεῦῥ si νεῦῥῥ lat. naevus - vulus;

d) de in κ, ῥῥνεῦῥ lat. ruminatio si rumigo.

2. Asemenea γ se afla scaimbatu in mai multe cosunatorie:

a) in κ, pr. κλοῦεῥῥ (XXX, 3);

b) in κ, cá si κ in π, pr. in λῖμω lat. lingua, ἀντῥῥῥ lat. interrogo (XVI, 1, b);

c) in Δ, pr. in ὄνυξ in locu de ὄνυξ care inca se dice, lat. occido, cá si la italiani veggio si veggio in locu de vedo seau vedio.

In μαί si μαῖεῥῥ s'a moliatu cu totulu in i si ε cá si la italiani si ispani mai, maestro, maestra, lat. magis, magister.

3. Γ cu λ moliatu remane ne scaimbatu cá si κ, pr. γῥῥῥ lat. glacies it. ghiaccio; dupa asta regula ortografica a italianiloru de a scrie ghi si chi in locu de gli si cli s'au dusu si ortografistii nostri pana acumu.

4. Nescaimbatu remane si in gerundiale verbeloru de a 2. si 3. Conj. terminate in ῥῥ, cá si

ale celor terminate în $\kappa\delta$, pr. $\kappa\delta\lambda\epsilon\gamma\chi\eta\delta\delta$, $\sigma\delta\gamma\chi\eta\delta\delta$ lat. colligendo etc. (XXX, 5).

5. Îl nascutu de în ζ seau di (XXIX, 2) se pronuncia mai grosu, cá κ , pr. în $\kappa\omicron\delta$, $\delta\mu\epsilon\kappa\delta\mu\epsilon$ etc.; une ori si celu derivatu de în γ pr. $\kappa\delta\rho\delta$ în locu de $\psi\delta\rho\delta$ lat. gyrus chiaru si în cartile baserencesci.

6. Scambarca de în γ în ψ dupa regul'a limbii rom. se afla mai în tote dialectele romane, numai în pronunsierea lui ψ e diferentia; italii pronunsiandu cá noi seau mai ageru pr. gente cá $\psi\epsilon\eta\tau\epsilon$ seau $\delta\psi\epsilon\eta\tau\epsilon$; francii si portugalii mai grosu, cá κ pr. franc. gens cá $\kappa\alpha\eta'$.

XXXII. Ж, j.

Ж originariu respunde cosunatoriei latinesci j formate de în I înainte de vocale, cá V de în σ (XII, 9. XIII, 3), si se afla numai la inceputulu cuvintelor si inca numai înainte de o si σ , pr. în $\kappa\omicron\epsilon$, $\kappa\omicron\kappa\delta$, $\kappa\delta\delta\epsilon$, $\kappa\delta\rho\delta$, etc. si în compuse: $\delta\kappa\delta\epsilon\delta$, $\delta\kappa\delta\eta\eta\delta$, $\delta\kappa\delta\tau\delta$ etc. lat. jocus, Jovis-e, juxta, juro, jejuno, adjungo, adjuto.

Nota.

1. Derivatu se afla de în ζ preîn ψ , pr. în $\kappa\omicron\delta$, $\mu\iota\kappa\lambda\omicron\kappa\delta$ etc. (XXIX, 2).

2. În pronunsierea vulgaria adese ori se confundu cu ψ de în γ , asia catu unele tienute pronunsiandu numai κ si în locu de ψ pr. $\kappa\delta\eta\eta\epsilon$ în locu de $\psi\eta\eta\epsilon$ etc. cá si francii în gens gendre pronunsiandu $\kappa\alpha\eta'$ $\kappa\alpha\eta\delta\rho$ si cá portugalii; alii de în cuntra numai ψ si în locu de κ , pr. $\psi\delta\eta\eta\epsilon$, $\psi\omicron\iota$ în locu de $\kappa\delta\eta\eta\epsilon$, $\kappa\omicron\iota$, cá si italianii giovine, Giove; care amestecare în parte a intratu si în cartile

baserecesci. Inse partea cea mai mare destinge aceste cosunatorie dupa cumu se deriva de in r au de in j, precumu si cartile baserecesci.

3. In verbulu $\zeta\alpha\kappa\theta$, in numele $\sigma\chi\eta\text{-}\zeta\theta\acute{\epsilon}\nu\eta$ si $\sigma\chi\eta\text{-}\mu\omicron\rho\zeta\theta$ s'a mutatu κ si ψ in ζ in locu de $\kappa\alpha\kappa\theta$, $\sigma\chi\eta\theta\text{-}\mu\delta\alpha\eta\eta$ si $\sigma\chi\eta\theta\text{-}\mu\omicron\rho\mu\iota\theta$; er' in $\iota\epsilon\pi\theta$, lat. *ja-cto* si in compuse *jecto*, *j* a remasu ne scambatu, cá in *λάπτω* care totu un'a e cu *ja-cto*.

4. Cosunatori'a *J* inca si la vechii latini se pare a fi avutu unu sunetu siueratoriu aproape de κ seau ζ , representatu prein *z* si *d* i, de unde nu numai la greci $\zeta\epsilon\upsilon\varsigma$, $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ si $\sigma\iota\acute{o}\varsigma$, ci si la latini *de-us* si *divus* seau *d*ius si de aci *Dis*, *Diovis* si *Jovis* dupa origine totu un'a sunt, si *Jupiter* nu e de catu *Diu' pater*, in locu de *deus-pater*, precumu si noi dein *diosu* amu facutu $\zeta\theta\text{-}\theta$ si $\mu\theta\theta$, si latinii asemenea de in *deorsum jusum*; er' in etatea mai tardia numai incapc in doiel'a, deci si juristii bizantini scriu *ὀνζβριαρβμ* in locu de *injuriarum* cu ζ ne avendu κ .

XXXIII. Causele scambariloru.

Scambarile, ce patu atatu vocalile catu si cosunatoriele in limb'a rom., se potu reduce la trei cause principali: *Eufonia*, *Analogia*, si *accentu*.

Nota.

1. Dupa *Eufonia* se conforma vocalile si cosunatoriele de una natura intre sene mai bene de catu cu opusele lor, pre cumu moli cu moli, vertose cu vertose etc., er' cele opuse nevolien-duse a le scambá intru altele mai cuvenentiose, dupa cumu vediumu deintre vocali: *i* mutanduse in *z* dupa vertose (IV, b), si κ de in contra mu-

tanduse în τ pentru altu τ de în/ainte au de în a-
poi (III, 5 a), pr. $\kappa\lambda\delta\theta$ în locu de $\kappa\epsilon\delta\theta$, $\tau\zeta\iota\eta\delta\theta$
în locu de $\tau\zeta\iota\chi\eta\delta\theta$; — er' de între cosunatorie: μ
mutanduse în μ labiale în ainte de labialile κ pr.
 $\mu\mu\epsilon\zeta\tau\theta$, $\mu\mu\eta\alpha\rho\upsilon\theta$ (XXII, 1), aspr'a κ în lin'a μ
în ainte de τ care e lina pr. în $\Theta\kappa\rho\iota\eta\tau\theta\rho\zeta$ dela
 $\sigma\kappa\rho\iota\theta$ în locu de $\sigma\rho\iota\kappa\theta$ lat. scribo, $\sigma\eta\eta\tau\theta$ în lo-
cu de $\sigma\eta\epsilon\tau\theta$ de la $\sigma\eta\epsilon$ lat. sub, $\sigma\eta\eta\upsilon\iota\rho\epsilon$ lat. su b-
tile etc. care si în limb'a latina se oserveza la clasici.

2. După analogia vediumu dicunduse $\phi\kappa\upsilon\epsilon$
de la $\phi\alpha\upsilon\chi$ cá $\phi\kappa\tau\epsilon$ de la $\phi\alpha\tau\chi$ în locu de $\phi\kappa\tau\chi$
etc. macar' cá originea vocalei α de intru a-
mendoua aste cuvete nu e totu un'a (III, 1 a).

3. Er' după accentu α cade în χ scapatandu
de subtu accentu (III, a b); si ϵ , \omicron atatu pentru ac-
centu catu si pentru influenți'a vocaliloru urmato-
rie χ si ϵ se înaltia în κ si ω (IV, a. VI) etc.

XXXIV. Eufonice.

Cuvetele romanesci patu de în partea eufo-
niei înca unele scaimbari, ce meriteza a se clasi-
ficá. Ele se facu seau adaugundu, seau lapedan-
du, seau contragundu seau gemenandu, seau pre-
mutandu seau stramutandu, un'a seau mai multe
litere, la începutu, la midi-locu si la capetulu
cuvetelorú, precumu esemplele voru aretare.

Nota.

1. Adaugerea se face adaugundu un'a
seau mai multe litere:

a) la începutu (prosthesis), pr. α în $\alpha\mu\alpha\rho\epsilon$ la
celi de preste dunare în locu de $\mu\alpha\rho\epsilon$ lat. mare,
 $\alpha\theta\alpha$ la aceliasi si la ai nostri celi vechi lat. uva,
 $\alpha\chi\iota\alpha$ de în $\alpha\alpha$ si $\epsilon\iota$ lat. vix, $\alpha\psi\alpha$ de în $\alpha\alpha$ si $\omega\iota$

lat. sic, αταρε, ατχτηδ, ατδνηι, ακδμηδ, αχестδ etc.; — d in αχνηδ in locu de ανηδ lat. ipse it. des-
so; λ in prep. λα in locu de α lat. ad; c in εκδρ-
τηδ, ετρδνηδ lat. curtus, tornus etc.;

• b) la midilocu (epenthesis), pr. η in μχνηδ-
κηδ, σπρχνητκηχ, ανησφδ etc. (XXIII, 4); ρ in στρε-
μηδρδ lat. stimulus;

• c) la capetu (paragoge), pr. α in αβιά, αψά, α-
κδμα, ατδνηια, ατχτα, αχеста, αχελα etc.; ρεα in πδ-
ρδρεα lat. porro; mai multe litere si silabe in α-
ωιωιδερεα la ωι, τδτιηδινιλεα la τωτδ, etc.

• 2. La pedarea se face asemenea, la pedandu,

• a) de la inceputulu cuventeloru (aphaeresis)
pr. ε in ρχτητχчек lat. erraticus, ι in ρχνηδνηκ
lat. hirundo-dine, δμ in εδρικδ lat. umbi-
licus;

• b) de la midi-locu (syncope), pr. χ in διερδ-
λδ de in δε-εχτηδλδ lat. satullus; ι de in δομηδ,
καλαδ lat. dominus calidus inse si dominus,
caldus ital. donno caldo; δ in σπρχ, σπρε,
μρβκηχ, κδλκδ, οκηδ etc. (VII); λ in στεα, шеа
etc. (XXIV, 8); ηα in εριχδ lat. erinaceus ci si
ericus, ρε in ανηδνηекδ (XXV, 5); τδ in εχνη-
πιετρδ etc;

• c) de la capetu (apocope) pr. ρε in infinitivii
λχδδά, βεδβ etc.; si tote cosunatoriele finali de in
cuventele latine pr. m, s in δομηδ, λεμηδ lat. do-
minus, lignum (XXII, 4); τ in καηδ lat. ca-
putu etc., afora de —

• 1) η si κ in prepus. αν, εδκ lat. in, sub; inse
εδκ numai a fora de compusetiunea verbale pr. εδκ-
τηδ, εδκχιρε lat. supus, subtile, de in cuntra
εδφλδ, εδπλεκδ lat. suslo, supplico etc. si
εδωρχ lat. sub-ala;

• 2) μ si η in verbele $\epsilon\chi\mu$ si $\epsilon\chi\eta\tau$ lat. *sum*, *sunt*, si in $\kappa\alpha\mu$ lat. *quam*, inse si $\kappa\acute{\alpha}$;

• 3) μ in pers. 1. a preteriteloru sing. pr. $\epsilon\rho\alpha\mu$, $\phi\theta\epsilon\epsilon\mu$, $\phi\theta\rho\epsilon\mu$ inse la celi vechi fora μ .

• 3. Contragerea (synaloephe) se face impreunandu doue vocali de lunga sene au intru una vocale de sunt identice, au in diftongu de sunt diverse, si asta mai multu lapedanduse vre una cosunatoria de intre ele, asia:

• a) cu vocali identice lapedandu pre v de in mi-di-locu, pr. in $\kappa\alpha\lambda\lambda$ ital, *cavallo*, $\kappa\alpha\lambda\epsilon$ pl. dela $\kappa\alpha$ ital. *bava*; $\kappa\kappa$ ital. *beve*, $\eta\kappa$ it. *neve*, $\Delta\tau\tau\omicron\rho\iota\delta$ in locu de devetoriu; $\zeta\iota$ in locu de dii lat. *die*; pre cumu si candu α stà inainte de λ in care se contrage pr. in $\lambda\chi\eta\alpha$ in locu de $\lambda\chi\eta\alpha$ - λ , $\lambda\chi\delta\delta\alpha\mu$ in locu de $\lambda\chi\delta\delta\alpha\mu$ - $\alpha\mu$ etc. fora de alegere de unde se deriva pr. in $\tau\alpha$, $\epsilon\alpha$ in locu de $\tau\alpha\alpha$, $\epsilon\alpha\alpha$ seau se deriva de in $\tau\epsilon$, $\epsilon\epsilon$ in locu de $\tau\epsilon\alpha$, $\epsilon\epsilon\alpha$ gr. $\tau\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$, $\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$ cá $\mu\epsilon\alpha$ de in $\mu\epsilon$, seau de la $\tau\delta$, $\epsilon\delta$ in locu de $\tau\delta\alpha$, $\epsilon\delta\alpha$ cá la latini *tuus*, *suus*;

• b) cu vocali diverse, lapedandu pre λ , pr. in $\epsilon\tau\epsilon\alpha$, $\beta\epsilon\rho\upsilon\epsilon\alpha$ in locu de $\epsilon\tau\epsilon\kappa\lambda\alpha$, $\beta\epsilon\rho\upsilon\kappa\lambda\alpha$ lat. *stella*, *virgella* in locu de *virgula*; seau η pr. in \omicron vulgariu in locu de $\delta\eta\alpha$; seau β in locu de κ pr. in $\epsilon\omicron\kappa\delta$ de in $\epsilon\alpha\delta\kappa\delta$ seau $\epsilon\alpha\beta\delta\kappa\delta$ lat. *sabucus* etc.

• 4. Gemenarea (anadiplosis) se face ingemenandu una litera au silaba:

a) una litera gemenata au vocale au cosunatoria in limb'a rom. nu se afla, vocalile contragunduse, cá mai susu, er' cosunatoriele dupa pronunsiarea limbei nostre, si acelei vechi latine *)

*) Festu sub cuv. *solitaurilia*: „*Antiquae consue-*

nepotenduse ingemená, de catu in compusetiunea verbeloru cu prep. $\mu\eta$ pr. $\mu\eta\eta\epsilon\kappa\delta$, $\mu\eta\eta\omicron\epsilon\kappa\delta$ etc., macar'ca pronuncia si aici pre antaiulu η l'indiu-metatieza (XXIII);

b) una silaba ingemenata se afla numai in cuvintele: $\tau\delta\tau\delta\rho\rho\delta$ si $\alpha\mu\chi\eta\delta\delta\rho\rho\delta$ repetienduse silaba $\rho\rho$, si in $\delta\tau\tau\tau\tau\omicron\rho\iota\delta$, $\epsilon\tau\tau\tau\tau\tau\omicron\rho\iota\delta$ in locu de $\delta\tau\tau\omicron\rho\iota\delta$ spre a nu se culunde cu $\delta\epsilon\tau\omicron\rho\iota\delta$, si de $\epsilon\tau\tau\tau\tau\tau\omicron\rho\iota\delta$ dupa analogia si pentru preteritulu $\epsilon\tau\tau\kappa\tau\epsilon$.

5. Premutarea (Antithesis) se face punendu unu sunetu in loculu altuia, de care mai susu pre largu (Cf. si nr. XXXIII, 1), la care mai adage-mu si premutarea lui X latinu,

a) in $\eta\epsilon$ pr. in $\kappa\omega\eta\epsilon\alpha$ etc. (XVII, c), cumu si latini scainbara une ori ps in X pr. in proximus in locu de prop'simus de la prope $\alpha\eta\rho\omicron\eta$, si sub Augustu scainbau si intru altele dicundu ixu in locu de ipse (Sueton. in Octav. 83);

b) in $\eta\epsilon$ pr. in $\mu\eta\iota\delta$ lat. ipse, $\mu\eta\iota\omicron\rho\delta$ lat. uxoror.

6. Stramutarea (metathesis) se face stramutandu literele de intru unu locu intru altulu, asia:

a) vocalea i de in silaba de pre urma $\kappa\iota\alpha$, $\mu\iota\alpha$ etc. se stramuta in ainte de cosunatoria pr. in $\alpha\iota\kappa\delta$ -i-z in locu de $\alpha\kappa\iota\delta$ -i-z, $\epsilon\tau\alpha\iota\kappa\epsilon$ in locu de $\epsilon\tau\alpha\kappa\iota\epsilon$ lat. scabies-e, $\rho\omicron\iota\kappa\delta$ in locu de $\rho\omicron\kappa\iota\delta$ lat. robius, $\kappa\delta\iota\kappa\delta$ in locu de $\kappa\delta\kappa\iota\delta$ lat. concubium, $\epsilon\kappa\kappa\iota\mu\epsilon\delta$ seau $\epsilon\kappa\iota\mu\epsilon\delta$ in locu de $\epsilon\kappa\kappa\mu\epsilon\iota\delta$ it. scambio etc. asia si in $\epsilon\tau\tau\tau\tau\iota\mu\delta$ in locu de $\epsilon\tau\tau\tau\tau\alpha\mu\iota\delta$ lat. extraneus ital. stranio si straino.

tudinis per unum L enunciari non est mirum, quia tunc non geminabatur litera in scribendo, quam consuetudinem Ennius mutavisse fertur, ut pote graecus graeco more usus."

b) consonatoriele λ si ρ dupa unele mute: 1) λ, pr. ἀφλδ, πλοπδ, φλζμχηδδ in locu de ἀλφδ gr. ἄλω retorom. aflar, πολπδ lat. populus, φζμλχηδδ tal. famulento gr. βελιμῶν; κιαγδ seau κλιαγδ in locu de καγλιδ lat. coagulum, ci in πλδμχηχ gr. πνεύμων latinii au scaimbatu dicundu pulmo-ne;— 2) ρ pr. in πρε, σπρε, βρε, αν-τρε lat. per, super, vel, inter it. sempre in locu de semper, φριμβιζ, φρζμχητδ, φρδμοδ, αν-τρετδ lat. fimbria, fermentum, formosus, integrum, cr' in ππτρδηδδ in locu de πρετδη-δδ lat. pertundo, πδρχεδδ lat. procedo etc., inse κδρκεβετχ si κδκδρκετχ lat. cucurbita, κδ-κδρβεδ si κδρκεβεδ lat. (con-curvium) iris.;

c) silabe intregi pr. in πζδδρε in locu de πζλδδε lat. palus-de ital. palude si padule, αδνεκδ lat. allucino, ανδκδ lat. occupo etc.

XXXV. Analogice.

In formarea seau deformarea limbei rom. multe influentia avu de in partea analogiei legea ce noi o numimu a' asemenatiunei, dupa care unele cuvante, ce dupa forma de in afora a pronunției au aceeași terminatiune, in gura poporulu pre in decursulu usului indelungatu s'au asemenatu intru tote flesjanile, ca si candu semenarea terminatiunei nu ar' fi fostu numai aparente, pr. ρ'κλε, γρ'κλε, με'κλε de la sing ρεα, γρεα, μια ca στ'κλε, ω'κλε, ηδ'ικλε etc. de la sing. σ'ρεα, ωεα, ηδ'ιεα in locu de στ'κλαζ, ω'κλαζ, ηδ'ικλαζ lat. stella, sella, novella.

Nota.

1. Dupa acesta lege:

a) pronumele si adjectivele fem. terminate in sing. in $\epsilon\alpha$ seau κ sub accentu, se asemena cu sustantivele scurtate si terminate in $\epsilon\alpha$ seau κ in locu de $\kappa\lambda\zeta$ pr. in exemplele aduse. Dupa norm'a pronumelui $\mu\epsilon\alpha$ se asemena si cele alalte doua pronume $\tau\alpha$, si $\epsilon\alpha$ contrase de in $\tau\zeta\alpha$, $\epsilon\zeta\alpha$, in plur. $\tau\alpha\alpha\epsilon$, $\epsilon\alpha\alpha\epsilon$; si dup'a acestoru pronume contrase si alte sustantive contrase nu numai in α ci si in alta vocale lunga; de unde se dice $\epsilon\alpha\alpha\epsilon$, $\zeta\alpha\alpha\epsilon$ de la $\epsilon\alpha$ contrasu de in $\epsilon\alpha\delta\alpha$ ital. *bava*, si $\zeta\alpha$ de in $\zeta\alpha\delta\alpha$ gr. $\zeta\acute{\alpha}\beta\alpha$ la Suida, inca si $\zeta\iota\alpha\epsilon$ de la $\zeta\iota$ contrasu de in $\zeta\iota\iota$ lat. *die*, ca si candu numinativele loru intru adeveru aru fi scurtate lapedandu α in sing. cá $\tau\alpha\text{-}\lambda\zeta$ $\epsilon\alpha\text{-}\lambda\zeta$, $\epsilon\alpha\text{-}\lambda\zeta$ $\zeta\alpha\text{-}\lambda\zeta$, $\zeta\iota\text{-}\lambda\zeta$ de in care pre unele usulu le α si intrudusu inse in insemnari ceva diverse;

b) numele feminine terminate dupa pronuncia in ϵ derivatu de in ζ formeza plur. in ι , cá si candu ϵ ar' fi originariu pr. $\beta\iota\epsilon$ lat. *vinea*, *viva* in locu de $\beta\iota\iota\zeta$, $\beta\iota\zeta$; $\beta\epsilon\kappa\iota\epsilon$, $\epsilon\omicron\upsilon\iota\epsilon$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omega\epsilon$ etc. in locu de $\beta\epsilon\kappa\iota\zeta$, $\epsilon\omicron\upsilon\iota\zeta$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omega\iota\zeta$, facu $\beta\iota\iota$, $\beta\epsilon\kappa\iota$, $\epsilon\omicron\upsilon\iota$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omega\iota$, cá $\epsilon\delta\omega\epsilon$ $\epsilon\delta\omega\iota$ lat. *sudor-e*. Si de in cuntra numele feminine terminate in ζ derivatu de in ϵ , formara numerulu pl. in ϵ cá si cele terminate in ζ derivatu de in α pr. $\phi\alpha\upsilon\zeta$, $\phi\epsilon\delta\eta\zeta$, $\beta\iota\upsilon\zeta$ etc. lat. *facies-e*, *fruns-de*, *vitis-e*, in pl. $\phi\epsilon\upsilon\epsilon$, $\phi\epsilon\delta\eta\epsilon$, $\beta\iota\upsilon\epsilon$;

c) Gerundiale si participiale in $\omicron\iota\iota\delta$ de a 2. si 3. Conj. lasandu formatiunea regularia mai de totu, se iau dupa formele Conj. I. pr. $\phi\zeta\kappa\eta\eta\delta$, $\phi\zeta\kappa\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$ cá $\lambda\zeta\delta\alpha\eta\eta\delta$, $\lambda\zeta\delta\alpha\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$; dupa acesta forma si de la verbele $\upsilon\iota\eta\kappa\epsilon$, $\mu\eta\eta\kappa\epsilon$, $\eta\delta\eta\epsilon$, etc. s'au formatu $\upsilon\iota\eta\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$, $\mu\eta\eta\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$, $\eta\delta\eta\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$ seau $\upsilon\iota\eta\iota\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$, $\mu\eta\eta\iota\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$, $\eta\delta\eta\iota\zeta\tau\omicron\iota\iota\delta$, de unde

apoi s'au scambatu in $\psi\epsilon\tau\omicron\rho\iota\delta$, $\mu\chi\epsilon\tau\omicron\rho\iota\delta$, $\eta\delta\epsilon\tau\omicron\rho\iota\delta$, si de aci $\psi\iota\iota\tau\omicron\rho\iota\delta$ etc.

2. Alte exemple se afla:

a) in numele $\sigma\omicron\rho\delta$ si $\eta\omicron\rho\delta$, care de si sunt dupa origine de forme diverse lat. *soror*, *nurus*, se conformara intru tote asemenea; dupa form'a $\sigma\omicron\rho'$ contrasa de in *soror* cá $\Delta\omicron\rho'$ de in *dolor*, se fece si $\eta\omicron\rho'$; inse dupa $\eta\omicron\rho\delta$ cu δ : $\sigma\omicron\rho\delta$ - $\mu\epsilon\alpha$ cá $\eta\omicron\rho\delta$ - $\mu\epsilon\alpha$; si apoi facunduse de in $\eta\omicron\rho\delta$ $\eta\omicron\rho\chi$ cá de in $\mu\chi\eta\delta$ $\mu\chi\eta\chi$, amendoue se dîsera $\eta\omicron\rho\chi$, $\sigma\omicron\rho\chi$ cu \omicron nu ω , de una parte pentru cá $\sigma\omicron\rho'$ e in locu de *sóror* de in care unu or se lapeda, er' $\eta\omicron\rho\delta$ e in locu de $\eta\delta\rho\delta$, de unde si in pl. se fece $\epsilon\delta\rho\omicron\rho\iota$ tienendu form'a originaria $\omicron\rho\iota$ si scambandu vocalea, si $\eta\delta\rho\omicron\rho\iota$ tienendu vocalea originaria si scambandu terminatiunea;

b) in particeu'a $\kappa\rho\epsilon$, a caria forma originaria e $\kappa\rho$ lat. vel amendoua de in $\kappa\rho\iota$ si *velis*, scuritate si in $\kappa\epsilon\iota$ si *vis*; inse dupa ce particelele $\eta\rho\epsilon$, $\sigma\eta\rho\epsilon$, $\tau\rho\epsilon$, $\lambda\eta\tau\rho\epsilon$ se pronuncia in locu de cele latinesci *per*, *super*, *ter*, *inter*, se scambà si $\kappa\rho$ in $\kappa\rho\epsilon$ macar'ca in $\kappa\rho\epsilon$ ρ nu e originariu ci strafornatu de in L. Fiendu inse cá si $\kappa\rho\epsilon$ si $\kappa\rho\iota$ lat. vel *velis*, se tragu dupa origine de in verbulu $\kappa\omicron\iota\delta$ lat. *volō*, de aci dupa aceeași lege se formà infinitivulu $\kappa\rho\kappa$ - $\rho\epsilon$ in locu de $\kappa\kappa\rho$ - $\rho\epsilon$ seau *vel-re* (cá la latini *vel-le* in locu de *vele-re*); si apoi cei alalti modi cu temporele lor: *vreu*, *vream*, *vruu* etc.;

c) Inca si in form'a ausiliaria a verbului *volū* aflăm influentia acestei legi dupa norm'a verbului *am*, dicundu $\kappa\epsilon\iota$, $\kappa\alpha$, cá $\alpha\iota$, α , pre cumu si in pl. $\kappa\omicron\mu\delta$, $\kappa\epsilon\iota\iota$ seau fore κ : $\omicron\mu\delta$, $\lambda\iota\iota$, cá $\alpha\mu\delta$, $\alpha\iota\iota$; (inse si $\alpha\rho\epsilon$ lat. *habet* se pare formatu dupa

form'a ωρι lat. volet de unde si ορι cá κρι lat. velis, vel.

3. De in aceste se cunosce catu de afundu taliatoria e legea acesta in limb'a rom., si catu de yechi potu se fia unele terminatiuni de intru ins'a, pre cumu sunt cele scurtate de in κλζ, cá legea asemenatiunei pre lunga tota diferenti'a originaria a cuventeloru se le tracteze cá pre unele intru totu asemenia. De aci si a nevolia, seau mai bene nepotentia, este de a poté reduce sunetele si formele primitive stramutate pre in acesta lege.

XXXVI. Tonice.

Influenti'a accentului seau tonului se arata in scaimbarea vocaliloru primitive A, E, O;

a) a supr'a lui A retinendui sunetulu chiaru si inaltu pr. in λάδδζ, λζδδά (III) etc.;

b) a supr'a lui E inaltiandulu la κ deca urmeza ζ au ε in silab'a mai de aproape, pr. κερκδ, κ'κρκζ, κ'κρκε, κερκι (IV) etc.;

c) a supr'a lui O in doua modruri: 1) cá a supr'a lui ε, inaltiandulu la ω, pr. in δομνδ, δωμνζ, δωμνε, δομνι; — 2) si fora de urmarea altei vocali, retinendulu cá se nu scapete in δ, pr. in δόρμι, δόρμι, δώρμζ, δώρμι, inse δδρμίμδ, δδρμιμι, δδρμινδδ etc. (VI).

Nota.

1. Accentu seau tonu se numesce inaltiarea melodica a unei silabe seau vocali intre gi dela unu tonu mai de diosu la altulu mai su, pr. in λάδδζ, λζδδά, unde a intru ambe formele se pronuncia cu unu tonu mai inaltiatu de catu ζ macar'ca radechin'a cuventului e totu un'a.

2. În fia-care cuventu numai una silaba e cu accentu seau tonu mai inaltiatu, er' cele alalte tote cu tonuri mai de diosu pr: in Δόρμδ; Δδρμίμδ, λδδδζ, λζδδζμδ. Inse nu totu cuventulu are accentu seau silaba cu tonu inaltiatu; asia sunt:

a) cuventele unisilabe, pr. Δζ, κζ, φζ, στζ, etc. pentru că intru insele varietatea seau inaltiarea tonului nu se pote precepe, fora numai in compusetiune cu altu cuventu pr. Δζ-νε, κζ-νε, φζ-λε etc. unde totusi accentulu nu are puterea scambatoria asupr'a vocaliloru, de catu prea arare ori, pr. in Δκκζ, de in Δέ-κζ, inse si Δεκα si Δεκα etc.;

b) particelele pronominali de un'a seau de diumetate de silaba, artichulu λδ, afisele si sufisele, si verbele ausiliaria, pr. μζ, τε, σε, λδ, ο, νε, βζ; λια; μί, υί, ωί, ή; λδ, α, etc.; αμ, αμί, βοίδ, εδ; in catu estea se lega totu de un'a cu cuventulu de in ainte au de in apoi, pr. μζ-δδκδ, λδζ-λδ; Δάμ-μί, μκη'α, αμ φόστδ, ίό-εδ, ή-εδ;

c) prepusetiunile de un'a au doue silabe, si a fora de compusetiune, pentru că se vedu a face unu cuventu cu cuventulu urmatoriu, pr. κζτρζ μίνε, δδπζ πρζκζδ etc., er' de e mai de multe silabe, accentulu celu pucinu ise micesece. pr. αδ-πρα μέ; asia si in compusetiunea cu nume si verbe, pr. in Δερίδ, Δερίπδ, a fora de compusetiunea cu unisilabe, in care accentulu se retrage la prepusetiune, pr. de la δδδκδ imper. λδδ, dupa care si έδ, κόεδ etc. in locu de ε-ίδ lat. ex eo, κό-εδ, lat. consuo etc.;

d) (dupa ηδ, πρια intru intielesulu preste me-sura (lat. nimium), κάμ-μαί, μαί intru intielesulu cu multu mai, si χελδ μαί, cuventele urmatorie -si pierdu accentulu au de totu de sunt scurte, pr:

ηδ-ψιδ, ηρέα-μικδ, κάμ-μαι-ρξδ, μάι-βινε, au in parte de sunt mai lungi pr. ηρέα-βενε-ψιδ, χέλδ-μαι-μαρε; unde particen'a de antaiu cu atatu mai tare se accentueza.

3. Cuventele si particelele despoliate de accentu stau sub accentulu cuventului principale cu care se impreuna si afora de compusetiune pr. ρόγδ-τε, ηδ-ψιδ etc.; er' candu se compunu intre sene, accentulu vene pre celu de antaiu pr. ἄνσε, ἄνηξ, πένηρδ-κξ, etc. de cumu-va un'a de in cele urmatorie nu e de in pusetiune lunga, pr. ἀειδοντδ, δε αδρη'α etc.

4. Loculu accentului in limb'a rom. e in un'a de in cele mai de pre urma trei silabe ale cuventului, de care mai susu nu se suie, pr. ἀβεί, ἀκίρε, κρηδερε, muliere selbáteca, etc. Ce se pare a fi in cuntr'a acestei legi, vene numai de in adausulu particeleloru neaccentuate adause la cuventulu principale, pr. dátu-mi-s'au, óme-ni-loru.

5. Numele-si retienu accentulu de in numinativulu sing. in tote flesiunile inca si candu lise adauge articlulu, pr. de la júde, pl. júdeci, óμδ ὀμενι, ηδμε pl. ηδμενε la celi vechi, lat. judex-ces, homo-nes, nomen-na etc. Singuru genitivulu sing. si pl. nearticulatu a umoru pronume si adiective in δι, ει si ορδ varieza, mai adeverata inse se pare pronuci'a cu accentulu pre vocalea antaia a acestoru terminatiuni pr. κξρδι, κξρδρδ etc. mai alesu adaugunduse a pr. κξρρ'α, μδλτόρ'α, δηδία etc.; er' in verbe varieza dupa tempuri si persone.

6. Accentuarea in limb'a rom. e, cá a latiniloru, prosodica, adeca dupa lungimea si scurti-

mea silabeloru, si dupa legile prosodiei latine, cu pucine esceptiuni. Spre mai de aproape determina potu sierbí urmatoriele:

a) In numerarea silabeloru venu de a se cuprinde si vocalile diumetatite *i* si *u*, pentru ca une ori se pronuncia intregi (XII, XIII), pr. ἀσπρῶ-ι, ΔΟΜΗΣ-ΛΕ etc.

b) In silab'a de pre urma se afla accentulu numai dupa lapedarea unei silabe mai de in urma pr. a λῆδ'ά in locu de a λῆδ'άρι; seau dupa contragerea celor doue silabe mai de in urma intru una vocale au distongu pr. βερυεα in locu de βερ-υ'εα; seau in compusetiune, candu silab'a penultima pre in lapedare au contragere nu e intre-ga pr. in ἀσά, ἀεϊά, in locu de α-σά-α α-εϊ-α, λῆδ-άμ-άι-ά, φῆχεάμ-άι-ά etc. in locu de λῆδ'ά-άμ, φά-χε-άμ etc.

c) Cuventele disilabe, nescurtate si ne contra-se, au accentulu in penultim'a silaba, pr. μῆνη, σῆτε, Δωμνη etc., a fora de cele despoliate de accentu (n. 2).

d) Cuventele trisilabe au mai lungi, ne scur-tate si necontrase, au accentulu in penultim'a de e vocale lunga, pr. μῆϊ'ερι lat. muliere, κερ-τῆτε lat. muliere, virtute etc.; er' in antepen. de e vocale scurta, pr. σῆχ'ετῆ lat. siccitas, ἰῆδ'ρε lat. lepore.

e) Vocalile si silabele lungi sunt au de in na-tura pr. μῆϊ'ερι, κερτῆτε, care se potu sci numai de in usu si formele gramatece; au de in pusetiune, candu dupa vocale urmeza doue cosubatorie un'a dupa alt'a pr. in ἄνιελ'επτε, ἠζῆντε etc. cá silalagini: intellectus, parente. Vocalile scur-te se cunosc numai de in usu, de in formele gra-

matece si de in alaturarea cu limb'a latina; italiana etc.

7. Verbele sunt plecate a retrage accentulu in apoi pre catu se pote de la silab'a de pre urma, inca si preste prepusetiune ci mai raru pr. de la a ληπυδά, εκδύδρα, εκζυμυνά etc. in pres. se face λήπυδα, εκδύδρα, εκζυμυνη; si alesu

a) verbele deduse de in nume cu penultima lunga de in natura, pr. λήδρδ, ἀμπρέδρδ de la ληδρρ, πρέδρρ; asia si ἀμβάρκντδ, ἀμβέρκεκδ, ἀμπρέκδρδ, ἀμπρέδνδ, ἀμπύκνδ etc. de la εκρβαπδ, εκρβέκε, ἀη πρεψδρδ, ἀη πρεδνδ, οδκνδ;

b) verbele compuse de in prepus. si verbu de una silaba intrega au ne intréga pr. άφλδ, εδφλδ, φηφλδ, φηπλδ, κόκδ, κδκτδ, έκδ lat. sufflo, inflo, impleo, consuo, consto, exeo;

c) alte verbe si nume, pr. άπρδ, κδμπρδ, άήρδ, εδπρδ, ηρκρδ, κόπεριδ, εδφεριδ, κδμετδ, πρέμετδ, άέμερδ, στρζκδρδ, κδλκδ, κδκρδ etc. compuse de in prepusetiunile α, κο-κδ, δε, πρέ, εκδ, στρρ.

8. Accentulu se semneza in scrisori'a latina cu trei semne seau virgule scrise de asupr'a vocalei accentuate. Semnele acele sunt:—

a) accentulu acutu, seau virgul'a plecata de in stang'a in derept'a, pr. in p'arte;

b) accentulu greu, seau virgul'a plecata de in derept'a in stang'a, pr. in verò;

c) cerculesu, seau virgul'a compusa de intru amendoue, pr. in híc.—Inse latinii si poporele de origine romana prea raru le usuéza, mai multu numai spre distinctiune.

Ioannis Iohannianus

B. Ortografi'a.

XXXVII. Litere respundictorie.

* Literele de in alfabetulu latinu respundictorie sunetelu elementarie de in limb'a rom. sunt doue-dieci si un'a, pr. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Tt, Vv, Zz, Jj, Uu.

* De intre care cinci sunt vocali: a, e, i, o, u, respundictorie celoru mai de antaiu cinci sunete vocali primitive: a, e, i, o, u (II).

* Er' si esa-spra-diece cosunatorie, respundictorie cosunatorielu romanesci primitive, deplenu patru-spra-diece: bp, dt, cg; l, m, n, r; s, j; v, f la κπ, ατ, κτ; λ, μ, η, ρ; c, ж; b, φ; — mai pucinu doue: zξ, hχ.

* Lipsescu litere anumite respundictorie celoru alalte sunete derivate, patru vocali: z, ж, k, w; si patru cosunatorie: w, u, v, y si in catu-va z.

* Intrecu patru litere k, g, x si y, pote ca si h, z.

Nota.

¶ 1. • Literele latine K si Q ne sunt prea multe, de ora ce amendoue respundu numai cosunatoriei K ca si C; de unde sila vechii latini se amesteca scriendu caro si karo, pecunia si pequnia; in urma inse se involira a nu mai scrie pre K de catu in prea pucine cuvente pr. Kal., er' pre Q numai urmandu u cualta vocale, pr. quis, quare etc. Ispanii inca le lapedara, pre K de totu, pre Q mai mare parte, retienendu pre C; er' italianii lapedara numai pre K, retienendu pre C si QV unde se pronuncia ca la latini, ispanii de in cuntra; inse dupa ce in limb'a rom. sunetulu

QV ne lipsesce, urmeza că nece K nece Q nu ne sunt de lipsa.

• 2. H răspunde numai în cuvinte cuvenite sunetului nostru χ (XX); er' cea mai mare parte de în χ la noi răspunde celui grecescu care la latini se scrie cu CH, er' la noi si-a pierdut suflarea dicundu κωρδχ, καρτε lat. chorda, charta etc., au pre C în cele mai noue grecesci pr. χχρτίε, χρίτοδ, că la grecii de acumu χάρτης, χρισός. În limb'a italiana și ispana încă nu se pronunția.

• 3. X nu e litera simplă pentru unu sunetului compusă pentru două: CS seau GS, de unde și latini scrieau amestecat pr. uxor, uxor, uxor și în urma uxor; de unde nece noue nu ne e de multu ajutoriu.

• 4. Y e litera grecescă, și la latini usitata numai în cuvintele de origine grecescă și mai târziu, că-ce celi mai vechi scrieau V pr. Burrus, Bruges în locu de Pyrrhus, Phryges etc.; de unde a și rămasu în lupus rom. λυκος de în λύκος, super și supra rom. υπερ, εδηρχ de în υπέρ etc.; și la noi în cele mai vechi pr. μηρδρίζ gr. μαρτυρία, μεραυχ gr. μίσαξ etc. Urm'a sunetului grecescu vechiu a rămasu la noi numai în γίρδ lat. gyrus gr. γυρός; de unde nece acesta nu ne e de lipsa.

• 5. Z încă e litera grecescă, la latini adăusa numai mai târziu că și y și numai în cuvintele de origine grecescă; er' în limb'a rom. nu răspunde sunetului românesc z de catu în cuvintele și formele străine, pr. în κοτιζ lat. baptizo de la gr. βαπτίζω; de unde și în Ortografi'a rom. numai întru atât'a pote cuprinde locu, în catu în limba se voru suferi cuvinte străine.

XXXVIII. Sistem'a ortografica.

Fiendu că fundamentulu a tota ortografi'a e unitatea limbei, care inse nu se pote alt'mentea statorí de catu pre in urmarea formeloru genuine primitive si lapedarea celoru secundarie spurie de in limba, de ci pana candu inca neceunu dialectu rom. nu a luat preponderantia asupr'a tota limb'a, antaiulu postulatú spre castigarea acestei unitati este a determiná strinsu formele genuine ale limbei atatu in respectulu eufonicu, catu si gramatecu-etimologicu, si in scriere a le urmá strinsu.

Formele eufonice sunt descrise in partea de in ainte fonetica, cele gramatece in cea urmatoria formaria, er' cele etimologice intru amendoue si mai pre largu in lesicologia.

Nota.

*1. Greutatea ortografiei rom. cu litere latine vene de in doue cause: neajunsulu alfabetulu latinu, si sistem'a gramateca-etimologica.

*De in caus'a antaia, ne avendu atate litere in alfabetu, cate ne sunt de lipsa, si ne potendu adauge de la noi litere noue la alfabetu vechiu, suntemu nevoliti a suplení literele lipsitorie cu cele alalte de in alfabetu, cu care au ceva conesiune, care in limb'a rom. se fundeza pre derivatiunea genetica a uneia de intru alt'a.

De in a dou'a cauza, legile gramatecei si ale etimologiei de multe ori infrangunduse in pronunciare pre in legile eufoniei limbei, urmeza cá in scriere au se se oserbeze legile gramatecei si etimologiei fora atentiune la legile eufoniei, aune luandu a mente la formele genuine gramatece-e-

timologice se se oserbeze numai eufoni'a seau usulu vulgariu. De unde se nascu doue sisteme, un'a: gramateca-etimologica, alt'a eufonica vulgaria.

2. Inse eufoni'a si pre in urmare pronunçia fia-carei limbe e supusa la variatiuni, dupa care nece una limba nu remane nestramutata. De aci si ortografi'a nece unei limbe nu este strinsu etimologica-gramateca; de ora ce totu de un'a literatur'a unei limbe s'a inceputu nu numai dupa ce limb'a a ajunsu la ore-care prefactiune, ci a si patitu unele scaimbari eufonice, care antaia scrietori le au respectatu, er' celi mai tardii nu au potutu se le departe. De unde pre cumu form'a unei limbe s'a defiptu dupa starea ei in care-va periodu ce s'a parutu mai inaltu in cultura, nu dupa rigorea gramatecei, asia si ortografi'a aceiasi epoce s'a luatu de mustra fia cumu a fostu pentru tempurele urmatorie.

3. In limb'a rom. inca s'au templat scaimbari eufonice, asia catu nu numai pronunçia de astadi varieza dupa locuri, ci si de la cea vechia se destinge intru multe, pre cumu ici-colea amu insemnatu in fonologia. De aci vene, cà si vrendu nu e cu potentia a urmá in scriere usulu vulgariu alupronunçiei de asta-di, pentru cà e diferente, de nu vomu voli a legitimá atate dialecte, cate se audu in gur'a poporului, ce inse nu se pote fora de a se frange unitatea limbei, care e temelulu a tota literatur'a si a tota ortografi'a in tote limbele.

XXXIX. Regule generarie.

* De ora ce si intre sunetele, care au litera respundiatoria in alfabetulu latinu, inca se afla de-

rivate nu numai primitive, de ci spre defigerea unei ortografii mai regulate sunt de a se oserbá regulele urmatorie:

*a) Fia-care sunetu elementariu primitivu a se scrie cu liter'a respundietoria in alfabetulu latinu, pr. a cu A, e cu B etc. (XXXVII).

*b) Sunetele derivate, in catu nu au litera respundietoria in alfabetulu latinu, a se scrie cu liter'a respundietoria sunetului primitivu de unde se deriva, pr. z cu A seau E, ψ - ϕ cu g e gi etc. (III. IV. XXVI etc.).

*c) Sunetele derivate, in catu au litera respundietoria in alfabetu a se reduce la sunetulu primitivu si a se scrie cu literele respundietorie accesor'a, in catu adeca pote suferi usulu, nu numai celu de acumu si celu mai latitu, ci si celu mai particulariu si mai vechiu, pr. κ ' κ z, σ ' σ z, π ' π z, Δ E, Δ E μ χ ν z, Δ E ρ ϵ τ δ etc. nu κ z, σ z, π z, Δ Z, Δ I μ χ ν z, Δ E ρ ϵ τ δ seau Δ i ρ ϵ τ δ , si asiá: vedia, sera. pena, de, demanetia, dereptu.

Nota.

*1. Tote sunetele derivate strinsu luandu se potu infacisiá de spurie si corruptiuni in catu se abatu de la cele primitive, de si de in partea eufoniei, care se nevolesce a aduce mai multa armonia in cuventare, se paru a fi prefectiuni. Inse fiendu cá unele de intru insele sunt dubie pr. ϵ in κ δ μ ρ ϵ ρ ι , Δ ρ ϵ ρ ι etc. (IV, 1 b); altele antice si caracteristice, pr. ζ si δ μ in locu de o si on a le latiniloru (VII), altele asia de universarie catu nece una urma de diferentia in usu nu se afla, pr. ϕ ω μ ϵ in locu de f a m e, Δ μ in locu de Δ ϵ ζ lat. habeo etc., de aci se cuvene a fi cu mare a-

tentiune, si sunetele derivate ce au litera respun-
dictoria numai atuncia a le reduce la sunetulu
primitivu candu vre una urma catu de mica se
afla in usulu de acumu au celu de demultu; alt'
mentea ne punemu limb'a in periclu de a o de-
spoliá de unele note caracteristice pretiose ce
sierbescu spre demonstrarea vechici ei origine.

•2. Derivatiunea unui sunetu in limb'a rom.
de multe ori inca e numai a p a r e n t e, in care par-
te multi s'au insielatu presupunendu, cà tota dife-
renti'a intre limb'a rom. si latina e coruptiune, in-
se fora temelii, de ora ce de multe ori nu noi ci
latinii de in evulu clasicu au scaimbatu, er' Roma-
nii vechi seau dialectele romane mai noue se afla
tienendu cu noi nu cu clasicii, precum e I scurtu
alu latiuilora scaimbatu de in E scurtu, o in locu
de u etc. de care aliuria (II, 2. IV, 1 b. VII etc.);
de unde reu scriu si pronuncia unii istu in loco
de estulat. iste ci italianii esto si questo la
noi честъ nu чистъ, ачестъ nu ачистъ prov. a cest si
a quest-a, isp. a queste-ta-to cà si este-a-o;
негръ, сикъ, лемнъ lat. niger, siccus, lignum,
ci italianii negro si nero, secco, legno
etc.

•3. Spurie si de lapedatu in ortografia sunt:
De intre vocali—

•a) a in locu de k si ω pr. in мацъ, варъ, фа-
тъ, афаръ etc. (III, 1 a b);

•b) e in locu de z pr. in фиe, тзиe, киeмъ, аи-
гицъ (IV, 1 a);

•c) i in locu de x si ε, pr. in иимъ, кѳбинте,
кине etc. (V, not. a);

•d) o in locu de a si ѳ, pr. in олтариѳ, жорѳ
(III, 5 b);

e) δ in locu de κ si o, pr. in $\delta\mu\epsilon\lambda\delta$, $\delta\mu\eta\lambda\delta$, $\delta\mu\phi\lambda\delta$, $\delta\eta\tau\epsilon\delta$; $\rho\delta\gamma\kappa\delta\eta\epsilon$ etc. (VII, 1 c, e).

Er' intru cosunatorie:

1) tote sunetele ce se audu in locu de $\epsilon\acute{\iota}$, $\mu\acute{\iota}$, $\eta\acute{\iota}$, $\nu\acute{\iota}$, $\phi\acute{\iota}$ (XIV, 4), pr. in $\gamma\iota\eta\epsilon$, $\kappa\iota\epsilon\pi\tau\delta$, in locu de $\epsilon\iota\eta\epsilon$, $\pi\iota\epsilon\pi\tau\delta$ etc.;

2) moliatu' a lui $\lambda\acute{\iota}$, $\eta\acute{\iota}$, $\rho\acute{\iota}$, in $\acute{\iota}$ grosu, pr. in δ , $\mu\delta\iota\kappa\rho\epsilon$, $\mu\delta\acute{\iota}$, $\sigma\acute{\alpha}\acute{\iota}$ in locu de $\lambda\acute{\iota}\eta\eta\delta$, $\mu\delta\lambda\acute{\iota}\kappa\rho\epsilon$, $\mu\delta\eta\acute{\iota}$, $\sigma\alpha\rho\acute{\iota}$ (XXI) etc.; inca si moliatu' a lui $\kappa\lambda\acute{\iota}$, $\gamma\lambda\acute{\iota}$, in $\kappa\acute{\iota}$, $\gamma\acute{\iota}$ de si e antica cá la italiani, inse numai la noi cesti de deinceoce de dunare se pote suferi, er' nu si la celi de dein colo, la carii $\lambda\acute{\iota}$ se aude;

3) η in locu de κ seau γ in ainte de τ , fiendu in cuntr'a gramatecei (XVII, a) etc.

XL. Speciali: pentru vocalile: α , ϵ , ι , \omicron , δ .

• De aci vocalile α , ϵ , ι , \omicron , δ in catu-su primitive sunt de a se scrie cu literele latine: α , ϵ , ι , \omicron , υ pr. $\alpha\delta\rho\delta$, $\epsilon\rho\acute{\iota}$, $\mu\omicron\mu\omicron\rho\delta$: auru, eri, poporu.

• Er' in catu sunt derivate, suferindu usulu, cu liter'a originaria, pr. $\mu\alpha\sigma\zeta$, $\phi\iota\epsilon$, $\mu\iota\mu\zeta$, $\mu\delta\rho\delta$, $\mu\delta\rho\mu\delta$: mesa, fia, anima, juru, morimu.

Nota.

1. • Δ se scrie cu Λ , si spre destinctiune sub accentu cu $\acute{\alpha}$, pr. $\alpha\delta\rho\delta$, $\lambda\zeta\delta\acute{\alpha}\acute{\alpha}$: auru, laudá; a fora de candu este derivatu

a) • de in κ pr. in $\mu\alpha\sigma\zeta$ in locu de $\mu\kappa\sigma\zeta$, scrie cu ϵ : mesa, seau—

b) • de in ω in $\alpha\phi\alpha\rho\zeta$ in locu de $\alpha\phi\omega\rho\zeta$, scrie cu \omicron : a fora.

2. • Θ se scrie cu ϵ , pr. $\lambda\epsilon\gamma\delta$, legu; a fora de candu e nascutu de in ζ pr. $\phi\iota\epsilon$, $\tau\chi\acute{\iota}\epsilon$, $\kappa\iota\epsilon\mu\delta$, $\mu\eta\gamma\iota\epsilon\mu\delta$, scrie cu Λ : fia, taliá, chiamu, inghiáciu.

3. **ι** se scrie cu **I** pr. $\phi\iota\rho\delta$, firu; a fora de candu e derivatu—

a) **ι** de in **κ** nascutu de in **α**, pr. $\iota\eta\iota\mu\zeta$, $\tau\zeta\iota\eta\delta$, in locu de $\alpha\eta\iota\mu\zeta$, $\tau\zeta\iota\kappa\eta\delta$, scrie cu **A**: anima, t aliandu;—seau de in **ε** pr. de la $\beta\kappa\eta\delta$ lat. *ve n d o*, $\beta\iota\eta\delta\epsilon$, scrie cu **E**: *ve n d e*;

b) **ι** de in **E**, pr. $\kappa\iota\eta\epsilon$, $\mu\iota\eta\epsilon$, $\eta\iota\epsilon$, scrie: *be ne*, *me ne*, *ne se*.

4. **ο** se scrie cu **O** pr. $\omicron\rho\delta$, orbu; a fora de $\kappa\omicron\rho\delta$ de in δ , scrie juru.

5. **ς** se scrie cu **U**, pr. $\delta\eta\delta$, unu, afora de candu e derivatu,—

a) **ς** de in $\alpha\eta$ seau $\kappa\eta$, pr. $\alpha\mu\epsilon\lambda\delta$, $\delta\eta\eta\iota\delta$, scrie cu **A**: *amblu*, *anghiu*;

b) **ς** de in $\iota\eta$ seau $\kappa\eta$, pr. $\delta\mu\pi\lambda\delta$, $\delta\mu\phi\lambda\delta$, $\delta\eta\tau\rho\delta$, scrie cu **I**: *implu*, *influ*, *intru*;

c) **ς** de in **ο** fora accentu, pr. $\delta\delta\mu\eta\epsilon\chi\epsilon\delta$, scrie cu **ο**: *domnedieu* prov. *domnedieu*, ital. *domenedio*.

XLI. • Pentru vocalile: **α**, **κ**; **κ**, **ω**.

Vocalile derivate: **α**, **κ**; **κ**, **ω** venu de a se scrie cu literele vocalice respundu vocaliloru primitive de in care-su derivate.

Nota.

1. **η** se scrie au cu **A** au cu **E**;

a) cu **A**, candu alterneza cu **α**, si spre destinctiune sub accentu cu **ὰ**, pr. $\lambda\acute{\alpha}\delta\delta\zeta$, $\lambda\zeta\delta\delta\zeta$: *la u da*, *laud à*;

b) cu **E**, candu e derivatu de in **ε**, pr. $\beta\zeta\delta\delta$, $\phi\zeta\tau\delta$: de la $\beta\epsilon\zeta\iota$, $\phi\epsilon\zeta\iota$ scrie *vedu*, *fetu*;

c) se pote si cu **ο** in $\lambda\zeta\kappa\delta\sigma\tau\zeta$, $\rho\zeta\tau\delta\eta\delta$: *locu sta*, *rotundu*; inse cu **A** tote cele terminate in

z, pr. după, până, către de și se pară derivate de în **o**, au **ε**.

2. * **z** se scrie cu **A**, au **E**, au **I**, au **U**;

a) cu **A** când e derivat de în **a**, pr. κῆνᾶς, κῆντᾶς, ἄζῳδᾶκῆνᾶς scrie: cându, cându, laudându;

b) * cu **E**, când e derivat de în **ε**, pr. ἀβῆνᾶς, βῆνᾶς, βῆντᾶς scrie: avându, ventu;

c) * cu **I** în presupunerea ἄν și derivatele ei pr. ἄνθενᾶς, ἄμπᾶς scrie; în, începutu, implu; —asia și după ρ pr. riu, ridu în locu de ρᾶς, ρᾶς, și după siueratoriele **c**, **u**, **z**, **u**, cându usualu vulgaru pronunția cu **z**, pr. singuru, sî, dî, tîe în locu de cᾶντᾶς, ωᾶ, ζᾶ, υᾶ;

d) * cu **U**, în gerundiale verbelor de 2. și 3. Conjug. terminate în κᾶ și τᾶ, pr. tacându, facându, frigundu în locu de τᾶκῆνᾶς, φᾶκῆνᾶς, φᾶριᾶκῆνᾶς; asia și curundu seau cureнду; și în unele cuvente pr. aduncu, fontana etc.

XLII. × Pentru cosunatoriele primitive. δ

Cosunatoriele primitive: κ, τ, γ, λ, μ, υ, ρ; c, z, z; β, φ, χ, sunt de a se scrie cu literele respundietorie: b, p, d, t, g, c; l, m, n, r; s, z, j; v, f, h, în catu nu sunt derivate de întru altele.

Nota.

1. × Derivate de între aceste sunt numai **c** în: γ, κ, z, z, și χ înse nu totu de un'a:

a) × γ și κ, în unele parti se pronunția în locu de cî, nî, și mai raru în locu de ᾶ, τᾶ, (XII, 8); care pronunția e de a se îndereptă și a se reduce la b, p; d, t, în vorbire și în scriere;

b) * z e mai multu derivat de în ᾶ, și mai pu-

cinu originariu; de unde se scrie parte cu di pr. in $\zeta\epsilon\delta$, $\zeta\iota$, $\delta\zeta\iota$: dieu, di, audi; parte cu z pr. $\epsilon\omicron\tau\epsilon\zeta\delta$: botezu; inse cu j in $\zeta\alpha\kappa\delta$: jacu;

c) * ж originariu e candu respunde literei latine j in cuventele latine, si e de a se scrie cu j pr. $\text{ж}\omicron\kappa\delta$, $\text{ж}\delta\text{н}\epsilon$: jocu, june;—er' une ori in usulu vulgariu se aude in locu de $\Delta\iota$ sean ψ , unde e a se scrie cu di pr. in $\text{м}\iota\text{ж}\alpha\omicron\kappa\delta$: midi-locu; sean cu g inainte de e si i pr. genere, in locu de $\text{ж}\delta\text{н}\epsilon\text{р}\epsilon$;

d) * χ arare ori e primitivu, unde s'ar' scrie cu h, pr. $\chi\delta\text{м}\alpha$, $\chi\epsilon\text{м}\epsilon\iota\delta$: huma, hemeliu; inse in usulu vulgariu se dice in locu de $\phi\dot{\iota}$ si se scrie cu fi pr. firu, fieru, fierbu in locu de hiru lat. filum et hilum, fieru, fierbu; in cele grecesci mai bene cu ch pr. $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$, $\chi\alpha\rho\delta$, $\chi\rho\iota\varsigma\text{м}\alpha$: Christosu, charu, chrisma.

XLIII. Pentru cosunatoriele derivate.

× Cosunatoriele: ω , ζ , ψ ; ψ , φ derivate de in: c, Δ , τ ; r, k, sunt de a se scrie cu literele respundictorie primitiveloru, de in care se deriva: s, d, t; g, c.

Nota.

1. * Cosunatoriele ω , ζ , ψ in catu sunt derivate se nascu de in s, d, t urmandu i diumetatitu, de unde venu a se scrie: si, di, ti; inse,

a) * candu in capetu au la midi-loculu cuventeloru i e duplecatu ca un i lungu, spre distinctiune-lu semnâmu dupa aste litere cu accentu cercuflesu pr. $\omega\iota$, $\zeta\iota$, $\psi\iota$: sî, dî, tî, si ast'a fia silab'a accentuata au nu (XLIV), de unde scrie: a pasî, audî, petî; sîe, tîe, dîcu in locu de a $\text{н}\alpha\omega\iota$, $\delta\zeta\iota$, $\text{н}\epsilon\psi\iota$; $\omega\iota\epsilon$, $\psi\iota\epsilon$, $\zeta\iota\kappa\delta$; si asia tardîn, subtîre,

intardiátu, subtîliátu; er' urmandu alta vocale cerculesulu remane a fora, pr. audiu, siediu, tieniu in locu de ΔΖΖ, ΨΕΖΖ, ΨΙΖ;

b) <υ in pronuncia se afla si in locu de υ, unde vene a se scrie cu ci, pr. φαυζ scrie: facia.

2. * Cosunatoriele υ, υ/se deriva mai de a prope de in ρ si κ urmandu ε seau i, une ori in se se afla puse in locu de ζ si υ, de unde venu a se scrie,

a) * cu Γ si C, candu se deriva dein ρ si κ pr. φριϋ, φριϋε de la φριρΖ, scrie: frigi, frige; φαϋ, φαϋε de la φακΖ, scrie faci, face;

b) * cu Δ si T, candu se deriva de in Δ si τ, pr. δμεϋδνε de la δμεΔΖ, scrie: u mediune; ανϋελεϋδνε dela ανϋελεϋτΖ, scrie: intielectiune;

c) <ε υ intorsu in κ, vedi mai susu (XLII, c), er' candu se aude in locu de κ, scrie υ pr. vinu in locu de ϋινΖ, κινΖ, γινΖ etc.

3. * De derivate se tiene si moliatur'a lui λ, η, ρ, cu i diumetatitu singure, au λ impreunatu si cu ρ seau κ: γλῖ, κλῖ, de care vedi mai susu (XXXIX, 3: 2); care dupa regula venu a se scrie cu li, ni, ri; cli, gli, precumu si pronuci'a limbei de preste dunare cere, pr. lînu, liepure, muliere in locu de ινΖ, ενΖρε, μΖΔρε; cliama, ocli in locu de κιαμζ, οκῖ; si usulu celoru vechi scriendu αντκηνῖ, βινῖ in locu de αντκῖΖ, βῖε; inca si form'a gramaticale pr. πδνῖ, μκηνῖ, ϋινῖ dela πδνε, μκνε, ϋινε dupa cumu si celi vechi scriu: ce βινῖε, πδνῖε, μκνῖε in locu de celu modernu: βῖε, πδε, μκε. Inse gramatecii mai multu a cautatu la ortografi'a italiana care scrie cu chi si ghi: chiama, ghianda, de catu la natur'a limbei romanesci.

XLIV. Semne.

• Spre mai acurata determinatiune a ortografiei, veni de a se adauge si unele semne pr. sunt accentulu, apostrofulu, si linior'a.

• Accentu-lu punemu numai spre distinctiune, pr. laudá, vení etc. ΛΥΔΔÁ, ΚΕΝÍ, nu ΛÁΔΔΥ, ΚΙ-
ΝÍ; pentru cá se nu remania indoiela (XL, 1).

• Apostrofulu insemneza a fí lapedata vre-una litera, pr. d o m n 'a in locu de d o m n a - a ΔΩΜΝΥ-Α.

• Linior'a se pune intre cuventele au particelele compuse intru un'a, candu se recere mai multa chiaretate, pr. in midi-locu, candu-va etc.

Nota.

1. • Accentulu se pote usuá in doue respecte :

1) • Cá semnele tonului, candu e de lipsa a se pune: pre cumu, —

a) • in silab'a ultima a cuventeloru de mai multe silabe terminata in vocale intrega fora diston-gu, pr. a laudá, vení, vediù etc. cá se nu se pronuncie: ΛΑΔΔΥ, ΚΙΪ, ΚΪΪΪ;

b) • candu fora accentu ar' remané dubiu, cumu se se pronuncie, si la midi-loculu cuventeloru, pr. indurate: ΑΝΔΡÁΤΕ si ΑΝΔΡΥΤΕ, de unde scrie seau induráte, seau indúrate au indura-te;

c) • in cuventele unisilabe spre a le destinge unulu de altulu, pr. cá, stá, dá: ΚΑ, ΣΤΑ, ΔΑ, de cá, stà, dà: ΚΥ, ΣΤΥ, ΔΥ;

2) • Cá semnele sunctului, de unde :

a) • pre a sub accentu, l' insemnàmu cu acutu: á, pr. laudá: ΛΥΔΔÁ;

b) • pre ζ, derivatu de in Α, sub accentu l' in-

semnàmu cu greu: à, pr. laudàmu: λζδΔζμδ',
cà se nu se pronuncie λζδΔμδ';

c) * pre i intregu si lungu contrasù de in doi
i, dupa cosunatoriele s, d, t candu se scambia in
ω, ζ, υ, l'insemnàmu cu cercuflesu: î pr. sî,
dî, tîe in locude sii, dii, ti-ie pronuncia: wi,
zi, yi-ε (XLIII, 1 a); cercuflesulu aliuria nu
e de lipsa;

d) * in cele alalte vocali accentulu seau acutu
seau greu nu insemneza de catu tonulu, si se pu-
nu numai pentru armoni'a cu á seau à, pr. a ve-
ní cu acutu cá a laudá, inse elu venì cu greu
cá elu laudà.

2. A fora de aceste trei semne, se mai po-
tu adauge inca alte doua pentru vocalea i, mai
alesu pentru inceputori:

a) semnulu diumetatîmei: ì, candu i in midi-
loculu cuventului nu se pronuncia intregu de si
nu urmeza alta vocale, pr. uitare seau ulitare,
misicare, vestimentu, midi-locu etc., a-
liuria nu e de lipsa (XII);

b) semnulu intregimeii, cu doua puncte: ï, can-
du i si urmandu alta vocale se pronuncia intre-
ga, pr. apie, powie, scie: arîa, rosîa etc. cà se
nu se pronuncie: ape, powe. Inse potu si remanè
a fora fiendu esemplele pucine; er' semnele lungi-
meii si scurtimeii de al' mentea nu au locu de ca-
tu in prosodia.

3. * Cà semnu se pote luá si liter'a η scrisa
dupa c si g in loculu lui λ moliatu, dupa ortogra-
fia italiana, pr. in chiama, chiaru, ochi, un-
ghia in locu de cliama, cliaru, ocli, ungli-
a, la ital. chiama, chiaro, occhi, unghia,

lat. clamat, clarus, ocli seau oculi, un gla seau un gula etc.

4. ● In urma e de insemnatu cá una regula generale: cá tote cuventele se se scria in capetu cu vocalele, intrega au diumetatita, afora de prepus. in, sub, si sum, sunt, cá m impreuna cu 1. pers. sing. a temporeloru terminate in am seau em spre destingere de catra plurale si pentru cá celi vechi aici m nu pronunciau, pr. eram pl. eramu, laudam-mu, laudasem-mu etc.

XLV. Pronunciarea.

● De si pronunsiarea buna se tiene numai de usulu de in viatia si asia e pusa a fora de terminii gramatecei; de ora ce inse prea multu influesce asupr'a scrierei, se cuvene a se aduce pre catu se pote in armonia cu ortografi'a si a se departa unele vitiuri de pronunsiare mai alesu:

a) in catu pentru vocali: cá e si i dupa cosunatoriele siueratorie se se pronuncie catu se pote mai curatu cá e, i nu cá z, x, pr. ze, zi; ce-mne, cingere; we, wi; ce, cie nu ze, z; ce-mne, cingere; we, wx; ce, ce: — pre cumu si k si w catu se pote mai fora distongu;

b) in catu pentru cosunatorie: cá cosunatoriele k, n, m, v, f urmandu si i se se pronuncie nescaimbate pr. cine, niente, mie, kime, fier seau nu cine, kente, nie, verme, xere seau vere, macar cá unele sunt antice; asia pre de, te, ne curatu nu stramutatu in te, ke, nie seau inca si in y, y, cumu pronuncia pre alocuria: ykente in locu de de getu, mxeme in locu de me temu; yamz si yauz in locu de kiamz, riau etc.

PARTEA II.

.Formativa. Constructiva.

A. Formatiunea.

XLVI. Cuventele elementarie.

*Cuventele elementarie in limb'a rom. sunt formali si costatorie. Formali se numescu, care literele finali seau terminatiunea si-le scaimba in mai multe forme, pr. omu: ome, omeni, omenia, omenescu; bunu, buna, buni, bune, bene; vediu: vedi, vede, vediutu etc. Costatorie (nescaimbate, firme), care stau si remanu totu de un'a nescaimbate in terminatiunea lor, pr. bene, asiá, dupa, cá, vai.

*Formali in limb'a rom. sunt de patru clasi: nume, pronume, verbe si participia pr. omu bunu, iotu, facu vediu, facutu vediutu. De in carele cele doue de antaiu si cele de in urma se declina, éra cele de a treia seau verbele se cojuga.

*Costatorie in limb'a rom. inca-su de patru clasi: adverbia, prepusetiuni, conjunctiuni, si intreiectiuni. De in carele cele de de antaiu se adangu la verbu pr. facu bene; cele de a dou'a se potu pune inainte la tote cele formali pr. in ceru, cu noi, des-fa-

cu; cele de a treia se împreună cu verbele se-au împreună alte cuvinte pr. se făca, io și tu; er' cele de în urmă se punu între alte cuvinte fora de a se împreună cu ele, seau stau singure în cuventare, pr. o vai!

Nota.

1. Aceste optu clase de cuvinte se numescu partile cuventarei, la carele alții mai adaugu și nou'a: artículu, care înse în totu respectulu se țiene de clasa pronumeloru.

2. Cuvintele mai mici de una silabă se numescu și particele, pr. me, te, lu; in, de, lá; cá, se, ne etc.

+3. Unele litere și silabe se adaugu la cuvinte fora de a le adauge ceva însemnare catu de pucina, așa adese ori a, le, ne, re, etc. pr. în acestuia, multor'a, atunci etc. în locu de acestui, multoru, atunci; pururea, asisiderea, totendenea seau totendenerilea etc., unde a, nea, rea, lea, de etc. sunt otioase și nu se țien de nece una parte a cuventarei.

+4. Cuvintele se potu tractá au cá singuratece cautandu numai la form'a lor pr. omu, omeni etc. de unde se nasce teori'a Formatiunei; au cá împreunate între sene gramatecesce, pr. domne-dieu, omu bunu, în ceru etc. de unde teori'a Constructiunci. Tractarea despre formele cuventeloru se numesce și etimologia, er' cea despre constructiune sintaxe.

+5. Partea acesta a dou'a se cuprende cu tractarea de spre cuvinte, cá cea de în ainte cu tractarea de spre litere.

XLVII. Formali: Formele.

Cuvențele formali se scimba la forma în două moduri: au preîn fleșiune, cându cuvântulu remane același și numai terminatiunea își scimba fora de a își scimbă și însemnarea, pr. în om-u, om-e, om-eni; au preîn derivatiune, cându nu numai terminatiunea cuvântului se scimba ci de una dată și însemnarea, și cuvântulu se face altululu pr. Om-u: om-enia, om-enescu; laud-u: laud-arusu etc. în carele însemnarea originariului s'a scimbatu împreună cu terminatiunea, și cuvențele: omu, omenia, om-enescu etc. nu mai însemna totu un'a. De unde cuvențele sunt au de începutu (originarie, primitive), au dein scimbare (secundarie, derivate).

Fleșiunea încă se face în două moduri mai specifice: au pre în declinatiune, cându terminatiunea cuvântului se scimba după gen, număr și casu pr. Om-u, om-e, om-eni; bun-u, bun-i; bun-a, bun-e; au preîn Cojugațiune, cându terminatiunea se scimba după moduri, timpuri, numeri și persoane, pr. laud-u, laud-a; laud-a-i, laud-ara.

Nota.

1. Originarie potu fi nu numai cuvențele formali, ci și cele costatorie, numai de în aceste de în urma prea arare ori se face derivatiune pr. dela mane adv. se face mănecu, demanctia, că și cându mane ar' fi sustantivă că diu'a, ser'a etc.

2. Numele și pronumele numai se declina, verbele numai se cojuga, ér' participiale se și declina că numele și-si retienă siiu-

semnarea tempului de in care se formeza, pr. laud-
atu laud-ata de la laudai, in pret. pas. de in
verbulu laudu.

3. Cojugatiunea corespunde declinatiunei nu-
mai in numeri si persone, er' nu in genu si casu.

XLVIII. Declinatiunea.

*Declinatiunea e scambarea terminatiu-
nei principali ai cuventului intru alte forme pre-
in genuri, numeri si casuri; si e de doue spe-
cie: generica dupa terminatiune si genu, si
specifica dupa partile cuventarei carele se de-
clina (XLVI. XLVII, 2).

Terminatiunile principali ale declina-
tiuniloru sunt aceste trei A, E, U pr. fet-A, muli-
er-E, barbat-U fier-U.

Genuri sunt trei: barbatescu, mulierescu si
mestecatu seau: masculinu, femeninu si neu-
tru. Masculinu si femeninu e, candu genulu re-
mane totu acela si pentru unulu si pentru doi
seau mai multi pr. in barbatu si barbati masc.,
muliere si mulieri fem.; er' neutru, candu
pentru unulu e barbatescu er' pentru doi seau
mai multi mulierescu pr. unu fieru masc., doua
fiera fem.

*Numerii sunt doi: pentru unulu si pentru
mai multi seau singulariu si plurale, pr. u-
nu barbatu, doi barbati.

Casuri seau terminatiuni secundarie im-
preuna cu cea principale in limb'a rom. sunt numai
patru: numinativulu seau terminatiunea anta-
ia, care in numerulu sing. e principale; Geniti-
vu-dativu a dou'a, Acusativu seau prepuse-
tiunale a treia, si Vocativu a patr'a terminatiune.

Nota.

1. • A fora de terminatiunile principali a, e, u, alte terminatiuni in cuvintele formali ale limbii rom. nu se afla de catu in dâ in locu de die, si roua in locu de ro lat. ros; in se dî se declina cá cele terminate in a, de unde se si pronuncia desu cá dîua seau diúa, er' roua cu a adausu a fora de terminatiunea principale nu se scamba.

2. • Genulu a inceputu a se destinge dupa sesulu fientieloru; in se fiendu cá nu tote fientiele au sesu destintu, de aci si genulu cuvintelorú ce se declina a remasu arbitrariu. De unde si genulu cuvintelorú se pote cunosce au dupa sesulu fientiei ce o insemneza de cumu-va are, pr. barbatu, muliere; au dupa terminatiune pr. cele terminate in a de genulu femeninu: barba, mesa, porta; au dupa usu pr. poporu masc. in sing., popora fem. in plur.; dente masc., mente fem., nume neutru. De genu mai de aproape la fia-care terminatiune.

3. • Nu tote cuvintele ce se declina au amendoi numerii ci unele numai sing. pr. roua, Petru, Rom'a etc., altele numai plur. pr. bale de la ba ne usitatu in focu de bava ital. bava. Unele numai in ceva insemnare nu au sing. pr. siele candu insemneza partea pre care in cáli se pune si eu'a lat. sella, ci siea in sing. candu insemneza sieu'a de pre calu; spate pl. fora sing. candu insemneza partea dosului de intre umeri, vulg. si spete, ci spata in sing. candu insemneza arma lat. spatha gr. *σπάθη* ital. spada, seau uneita de tiesutu. Altele se audu cu doi plu-

rali: masc. si fem. pr. numeru, umeru lat. numerus, humerus pl. numeri, umeri si numere, umerere.

4. > Casurile tote nece intru unu cuventu nu se afla cu terminatiune destinta. Genetivulu si Dativulu are numai una terminatiune totu de un'a, si in plur. inca numai in prea pucine pr. loro, unoru etc. Acusativu destintu au numai pronumele personali in sing. me, te, se. Vocativu numai cele terminate in u pr. Pietre, ome. Formele ce lipsescu se suplescu au prein artichu, au prein prepusetiuni, au prein contestulu cuventarei, precumu se va vedé sub constructiune.

5. * Cuventele ce se declina spre scurtare le numinu nume precumu si sunt tote supu un respectu mai generariu; er' in specie le vomu numi cu numirea speciale: sustantive, adiective, pronume si participia. Declinatiunea generica cuprende sustantivele, adiectivele si participiale, er' cea specifica numele proprie, une sustantive si adiective, si pronumele.

6. * Spre mai mare facilitate in declinatiune vomu adange si artichulu simplu LU-LE masc., A fem. in num. sing. etc. si pan' a nu ajunge la loculu lui in sistema, carei este intre pronume (LVIII).

XLIX. Generica: Articulata.

* Declinatiunea generica se face au numai intru insemnarea numelui nedeterminata, pr. omu, muliere, lemnu, neanumindu care omu, muliere au lemnu ci numai preste totu luandu;— au intru insemnare determinata, pr. omulu, muliereá, lemnulu, volindu a insemná, cá nu de altu ceva-

si se cuventa ci numai de omu etc. pr. o mulu crede; au de una specie pr. o mulu bunu, muliere a frumoasa, lemnulu verde; au de individui anumiți pr. o mulu micu, muliere a ta, lemnele lui.

Declinatiunea nedeterminata se face numai dupa singura terminatiunea numelui; er' cea determinata adaugunduse in capetulu terminatiunei una particea, ce se numesce artichlu si se declina impreuna cu numele, pr. omu-lu omeni-li, muliere-a mulieri-le, lemnulu lemnele etc., dupa schem'a urmatoria:

Sing. N. A. masc.	LU, le.	fem. A.
G. D.	LUI.	EI (lei), i.
V.	LE.	—
Plur. N. A.	LI, i.	LE.
G. D.	LORU.	LORU.

Nota.

♦ 1. Originea artichlului e insasi terminatiunea numeloru, precumu si la greci artichlulu numai mai tardiu s'a adausu luanduse terminatiunile cele mai generice si strapunenduse de in capetulu cuventeloru la inceputulu loru cu ceva modificatiune pr. \acute{o} θεός, \acute{a} θεᾶ; er' la noi remasera nestramutate. De unde veru-asemena se pare, că si artichli nostri la inceputu au statu numai de in repetirea vocaliloru u si a in sing. i si e in plur., er' L s'a adausu mai antaiu numai spre impiedecarea contractiunei vocaliloru, unde de in asta contractiune s'ar' poté nasce confusiune intre casuri determinate si nedeterminate pr. in num. pl. fem. unde doi E contragunduse in uoulu nu s'ar' semti în pronunciare nece una diferentia intre d o m n e ne determinata si d o m n e contrasu de in d o m n e-e.

◆ Inse usulu mare parte l'a introdusu si aliurea dopa aceeași norma, unde adeca aceleși vocali oceru pr. între u, si u, si între i si i facundu domnu-l-u si domni-l-i in locu de domnu-u si domni-i; er' între à oscuru si á chiaru L nu s' a introdusu, diferenti'a acestoru vocali fiendu destulu de insemnata in pronunsiare de si originea le e aceeași; nece între e si a, de unde remase domna-a si muliere-a, numai catu à s'a lapedatu urmandu á nepatîndu ceva intielesulu (VIII, 3). Altu usu inse mai vulgariu ci forte latîtu nu numai nu a introdusu pre L între doi u seau i diu-metatîti, ci chiaru ia si contrasu in unulu întregu si lungu pronunsiandu omû si omenî in locu de omû-u omenî-i, diferenti'a între u si i diu-metatîti si întregi fiendu erasi destula spre insemnarea diferentiiei între declinatiunea determinata si nedeterminata, er' nu si aliurea. Ortografi'a baserecesca nu serie pre a urmandu i.

2. *Articululu are doua genuri masc. si fem., er' casuri destinte pentru masc. in sing. trei: lu, lui, le, in pl. doua: li, loru; pentru fem. in sing. si pl. cate doua: a, ei si le, loru. De între carele: LU de in num. sing. m. se scaimba in LE deca terminatiunea numelui masc. e E, pr. omu: omu-lu, ci cane: cane-le. El gen. dat. sing. fem. e in locu de ai de la a si i cá lui de la lu si i; inse ai nu se mai aude in usu, si ci inca pucinu mai alesu numai la celi vechi, ci in locu se aude i diu-metatîtu contrasu de in ei; er' lei seau contrasu li numai in pronumele compuse: celei si acelei seau celi si aceli. LORU gen. dat. pl. e pentru amendoua genurile.

+3. > Articululu se usiteza si cá relativu in ca-

surile secundarie: dativul și acuzativul, înse cu ce-va modificatiune în pronunțiere, așa în dat. sing. întru amândouă genurile se pronunțiază diu-metătîtu contrasat de în li în locu de lui și le i seau ei; în acuz. sing. masc. rămâne totu de un'a lu cu u, er' în fem. se pronunțiază o în locu de a; în dat. pl. amândouă genurile facu numai le, care înse urmandu alta particea se seau i în locu de e și vei, se întorțe în li fora de a se moliá L, pr. le dà, li-se dà, lii dà, lii bene în locu de le-se dà cumu scriu celi vechi, le vei dá, le e bene; er' în acuz. masc. li cu l moliatu și i diu-metătîtu, și în usulu vulgariu candu nu se pote legá de cuventulu de în ainte cu ж în locu de ful-cru cá si lu de în sing., pr. жл, жи, care înse mul-ti de în celi vechi-lu scriu fora fulcru: лж, i seau л, ѝ, și candu nu se împreuna; acuz. fem. pl. se di-ce cá si dat. le fora scaimbare.

4. • Li în articlu, a fora de relativulu li scaim-batu de în le în dat. pl., la noi cesti de în coce se pronunțiază numai cá un i diu-metătîtu moliandu-se l de totu, înse în concursu cu altu i amendoi numai cá unu i întregu, pr. omenî-li cá ome-nî, ortografi'a baserecesca-i scrie totu de un'a pre amendoi pr. оменій.

Intr-o Celi de preste dunare pronunțiază articlulu în tote casurile cu L a fora de numin. sing. fem. a, și pre lu și li totu de un'a cu vocali întregi; er' vocalile terminatiuniloru u și i ale numelor, acumu întregi pr. domnû-lû, ocliû-lû, cor-bû-lû, pl. domnî-lî etc., acumu diu-metătîte pr. capu-lû, locu-lû, lupu-lû; pl. omenî-lî, frati-lî, citati-le etc.

6. X De în articlulu lu-a e formatu celu pro-

de mor
9-10

voc. o
umna

numenale posesiviu si numerale alu-a, si pronumele elu, celu, acela etc. care si in locu de articlu se usiteza, de carele intre pronume.

7. Articululu ce se numesce nedeterminatu unu intru insemnarea numerale au ore-care, nu e adevratu articlu, ci numai cuventu ca si altele.

8. De concordarea articlului cu numele seu in declinatiune mai diosu.

~~I.~~ In A: Declinatiunea I.

Declinatiunea numeloru terminate in A seau antaia e un'a a femenineloru, si in form'a nedeterminata are doue terminatiuni: A si E, de in carele A e pentru numin. acus. si vocativulu sing., er' E pentru genet., si dativulu sing. si pentru tote casurile numerului plurale, si se face dupa schem'a urmatoria:

Sing.	Plur.
N.A. DOMNa-a. Filia-a. DOMNe-le.	Filie-le.
G.D. DOMNe-ei. Filie-ci. DOMNe-loru.	Filie-loru.

Nota.

1. Numele terminate in A chiaru seau oscuru sunt tote de genulu femeninu; a fora de numele proprie ale personeloru de sesu barbatescu pr. Luc'a, Tom'a etc., si aceste doue de si nu proprie inse numai de persone barbatesci: tata, popa, de care in specie.

*2. Declinatiunea numelui cu articlu s'a pus, ca si de ci in ainte, dupa form'a recepta si dupa principiulu cumu-ca articlulu se concorda cu numele seu nu numai in numeru ci si in genu si casuri; inse esemplele arata cumu-ca se face

si al'mentea, adeca seau indereptandu articlulu dupa terminatiune fora a cautá la genu pr. in pop'a, tat'a cu articlu fem. dupa terminatiune, macar' cá numele-su masculine, — seau indereptandu terminatiunea dupa articlu pr. (de in man'a, nor'a, sor'a) in locu de manu-a, noru-a, ^{si onduca a} soru-a in urma s'a facutu mana, nora, sora ^{articlu} dupa legea asemenatiunei (XXXV; 2 a). Esemples de casuri mai in diosu.

3. Terminatiunea numinativului sing. seau in A oscuru pr. in domna, seau scaimbatu in E pr. in filia, totu de un'a se lapeda in aintea articlului fem. si lapedarea (elisiunea) se sémna cu apostrofu, pr. domn'a, fili'a.

4. Numele, care lapedandu pre L de in terminatiunea ela (XXIV, 8) au contrasú vocalile remase E si A in diftongulu ea, pr. siea, stea, masea in locu de siela, stela, masela, lat. sella, stella, maxilla, impreunanduse cu articlu A fem. spre impiedecarea contractiunei intre acesti doi A iau intre ei vocalea diumetatíta u pr. siea-ua, stea-ua, masea-ua, care ortografi'a baserecesca reu o scrie cu o. Inse fiendu cá nemica stá in cuntra si acelei pareri, cumu ca nu numai liter'a L, ci intrega silab'a LA s'a lapedatu de intru aste cuvente, deci terminatiunea ea se pote spectá si cá numai una vocale reu pronunziata in locu de k stramutatu de in e pentru urmatoriulu z de in silab'a lapedata az, si prein urmare a se scrie numai cu E pr. sié-ua, sté-ua, masé-ua, care pentru compendiu se si mai recomanda. In cele alalte casuri terminate in E de in aste cuvente L erasi vene in ainte pr. sie-le, ste-le, mase-le, si cu articlu; siele-

le, stele-le, masele-le etc. Cele ce se mai declina după asta norma se voru tracia între specialități pr. di; grea, rea; mea, ta, sa; trei-trele.

⊙ 5. Terminatiunea Gen. sing. totu de un'a aceeași e cu a numinativului plur., chiaru si vându usulu a scambatu pre *ε* in *i* pr. unei domne, domne-le; vacalat, vacca; unei vaci si vacile. Genetivulu articulatu se formeza in doua moduri:

a) • concordandu articlulu cu casulu respundictoriu ne determinatu in *E* cá in schema pr. domne-ei, vaci-ei după usulu celoru vechi;

b) • concordandu articlulu nu cu casulu corespondictoriu ei cu numinativulu in à oscuru pr. domna-ei, vaca-ei, care forma inca se afla la celi mai vechi de si mai rara scriendu: *⚭δικζι*, *⚭ρζακκζι*, *εργζμωωζι* de la junca lat. juvenca, dracesca, stramosia in locu de junce-ei, dracesci-ei. Mai usitata inse e form'a contrasa in *ei* si *iī*, de in carele cea de antaiu ei se pote spectá derivata si cá de in *e-ei*, si cá de in *a-ei* lapedandu pre à oscuru in ainte de alta vocale cá si in numinativu pr. domn'a gen. domn'e-i; cea alalta e contrasa asemenea au de in *i-ei* pr. vaci*i* in locu de vaci-ei, sau de in *ei* pr. in usulu vulgariu doamnii, in care aceli doi *ι* diumetatiti se pronuncia cá unulu intregu, fora de asi pierde *ε* celu scambatu in *ι* influentia in *ε* si *ο*; de unde se pronuncia doamn*î* cu *ο* deschisu; inse asta mai de in urma formatiune e cea mai vitiosa. Asemene exemple de concordatiune se afla si in cele alalte doue declinatiuni pr. domnu-le, mente-ei etc.—Urmatoriele facu gen. intru amendoue formele: *νκ* n*ê* de in neve cu art. neu'a gen. neu'ai si n*ê* ei; *ρωδζ*

róua lat. ros, cu art. róu'a gen. roua'i seau
 róei; aŝz aú'a lat. uva cu art. aú'a gen. aú'a-i
 si a ú'e'i; asia si adiectivulu nou'a gen. noua-i se-
 au nóe'i.

6. * Diferenti'a între genitivu si dativu, pre
 cumu si între numin. si acusativu intru amendoi
 numerii si in tote trele declinatiunile se deter-
 mina pre in regime, de care mai diosu.

7. * Vocativulu sing. ne determinatu e cá si
 numin. pr. domna! filia!, er' determinatu nu
 se aude de catu cu o in loculu lui A, terminativu
 au articulariu pr. domn'o/cu o deschisu in sila-
 b'a antaia; inse lasta formare se face cu partice-
 ua intreiectionale o! ce respunde vocativului in
 nume si imperativului in verbe, de unde si in
 vocat. numeloru proprie fem. si masc. pr. Ma-
 ri'o, Luc'o, Tom'o inca si Petreo!, si in ver-
 bulu ven'o in locu de vena! — In plur. voca-
 tivulu ne articulatu e cá si in numin. pr. domne!
 filie, er' articulatu cá gen. plur. pr. domne-lo-
 ru! filie-loru! care si in cele alalte declinatiuni
 se oserbeza.

8. * Terminatiunea numinativului plur. intru
 adeveru e numai E pre cumu in schema; inse u-
 sulu pre incetu in prea multe cuvente a scaim-
 batu pre E in I pr. vaca, pl. vaci; de unde mul-
 te ce astadi le dicemu cu I la celi vechi le aflã-
 mu cu e, pr. unghie, vie lat. vivae, vinie,
 volie; besîce; lacreme; cene lat. cenae,
 fontane, lumine, lune, radecine, sârcine,
 septamane; ferestre, pietre; gure, meste-
 cature; cétere, vérgure, vipere; came-
 sie, usie; nunte, sagete; si altele; pre cu-
 mu si unele inca si adi totu se mai audu cu E

pr. barbe, case, palme; asiá catu a nevolia este a defige lege pentru unu usu asia scambatoriu; inse si pana astadi E a remasu in mai multe terminatiuni de catu i, si in specie:

a) in numele ce au doue destinte terminatiuni dupa genu in *u* si *a*, fia acelea sustantive, au adiective, participia au participiale pr. domnu-a, filiu-a, socru-a; pomu-a, peru-a, prunu-a; banu-a, negru-a; intieleptu-a pl. fem. domne, filie, socre; pome, pere, prune; bune, negre, intielepte; esceptiunile sunt pucine;

b) cele terminate in *ba*, *da*, *fa*, *la*, *ma*, *pa*, *sa*, *ta*, pr. barba; coda, unda; serofa; ola; bruma, coma, rima, scama lat. squamma, spuma; apa, cepa, cupa, epa; casa, copsa, mesa; costa, lupta, placenta, rota; spata, cresta, costa, vita; vedua, cu pucine esceptiuni; asia si cele terminate in *cia*, *dia*, *tia*, pr. acia, facia; frundia, radia; sementia, vitia; albetia, blandetia, frumusetia; cunoscentia, potentia, scientia etc.;

c) cele terminate in *ea* seau *ê* seau *î*, ce in pl. liau silab'a le pr. stea-stele, bale, dîle.

Er' in *i* se pronuncia mai multu:

1) de intre sustantive cele terminate in *ca*, *ga*, *na*, *ra*, pr. vaca, furca, etc. inse musca musce, besica si besice; verga; lana inse vena vene, pena-e, funtana etc. si funtane; scriptura, mora, ora etc. inse flamura-e, umbra-e; viora-e, gura etc. si gure;

2) de intre adj. cele terminate in *escu-ésca* pr. domnescu-a numai cu *i* spre destingere de adverbia, care intru asta terminatiune sunt prea copiose si se termina in *e* pr. domnesce etc.;

3) * de intru ambe clasile câte in numin. sing. se termina in ia cu e in locu de a, pr. orecchia, socia, folia etc. inse unghia etc. si unghie; si alte pucine.

* De unde reducerea formei primitive in e in locu de i in ori ce nume de acesta declinatiune are fundamentulu seu nu numai gramatecu ei si istoricu. Er' scainbareai in i inca nu se pote luá de detotu smentita, fiendu aceste doue vocali asia cumnate si mai identice, de unde si la latini asia de multe ori se scainbara pre cumu arata formele varianti in e si i, es si is pr. omne-i, omnes-is etc. er' la noi se fece spre scurtarea cuventului au dein alte cause atense.

X 9. * Declinatiunea I. acesta mai aproape respunde celei de antaiu latine asemenea terminate in A, cu genet. dat. in a e in locu de ai seau e cá la noi, caria forme respunde s'numin. cu voc. pl. pr. domina-ae, si cu vocativulu sing. asemene numinativului inca si cu acus. sing. lapedandu pre m pr. domina-m. In cele alalte casuri pl. latinii au forme casuali ce ne lipsescu, si demoustra nevolenti'a loru in desvoltarea formeloru limbei; inse formele primitive ne au remasu: a si e si in loculu acesteia i, pre cumu si latinii au disu in dat. pl. fem. is cá si in masc. de in e in locu de aes, pr. mensis dela mensa-a e in locu de mensaes, si numai in dubia au retienutu vocalea primitiva a pr. domina-bus.

X 10. Inse fiendu ca si latinii multe nume terminate in ia trecu dela I. la a V. declinatiune mutandu pre a in es pr. materia, blanditia, mollitia etc. in materies, blandities, mol-

lities, *) asia catu si in casuri diferenti'a e numai A si E; de aci si in limba'a rom. nu numai facia s'a facutu cá si la italieni in locu de facies a latiniloru, ci si unele sustantive terminate in etia se pronuncia cu un E cumu-lu cere altu E nu A urmatoriu, si de aci mai multu in pl. de catu in sing. pr. blandetie, bunetie, betranetie, caruntetie, tencretie-le, si frumuseti'a cá si frumusetie-le etc.

11. Sunt inca unele sustantive in limb'a rom., de asta declinatiune, care la latini sunt plurali er' la noi fem. sing. pr. usia fem. sing. lat. ostia n. pl. etc., seau cá aceleasi pr. radia la noi fem. sing. lat. radius, inse ra di are de in radia cá gladia in locu de gladii **). Inse si latini disera ostia in sing. in numele cetatei de la usi'a Tibrului in mare; er' form'a A la latini a dese ori se usitã si pentru numerulu sing. fem. si pentru celu neutru pl. pr. hordea, musta sing. in locu de hordeum, mustum, inca si armenta in locu de armentum etc. ***)

LI. In U: Declinatiunea II.

*Declinatiunea numeloru terminate in U se imparte in doue: a masculineloru si a neutreloru, de in carele —

a) * a mascul. are trei terminatiuni: u, e, si i, adeca: u pentru cele de antaiu patru casuri N. G. D. A in sing., E pentru Vocativulu sing., si I

*) Charisiu l. I. c. 13, 9: Segnitia an segnities?

***) Quintil. l. I. c. V. 16.

***) Quintil. loc. cit. Noniu sub cuventulu armentata etc.

pentru numerulu plur. **Domnu**, **domne**, **domni**; er'—

b) a neutreloru numai doue: u pentru numerulu sing., er' pentru plur. seau **E** seau **A** remanendu numerulu silabeloru ne immultîtu pr. **degetu**, **degete**; **osu**, **osa**; seau **RE** adausu la u, de cresce cu una silaba pr. **tempu**, **tempure**.

·Schem'a declinatiunei masculineloru.

Sing.

Plur.

N. A. **DOMNu-lu**. **Filiu-lu**. **DOMNi-li**. **Fili-li**.

G. D. **DOMNu-lui**. **Filiu-lui**. **DOMNi-loru**. **Fili-loru**.

V. **DOMNe-le**. **File-le**. **DOMNi-loru**. **Fili-loru**.

Neutreloru.

Sing. N. A. **DEGETu-lu**. **OSu-lu**. **TEMPu-lu**.

G. D. **DEGETu-lui**. **OSu-lui**. **TEMPu-lui**.

Plur. N. A. **DEGETe-le**. **OSa-le**. **TEMPure-le**.

G. D. **DEGETe-loru**. **OSa-loru**. **TEMPure-loru**.

Nota.

1. • Numele terminate in u sunt de doua genuri: masculine si neutre; si numai trei nume de celu femeninu: **manu** lat. **manus**, intru asta forma numai la celi vechi; **noru** lat. **nurus**, si **soru** lat. **soror**, care inse tote pentru genulu loru fem. si-au mutat terminatiunea de in u in A: **mana**, **nora** ital. **nuora**; **sora** retorom. **sora** it. numai **sorella**, isp. **sor**, fr. **soeur**, prov. **sor** si **sorre**; de care intre specifice.

2. • Genulu masc. e mai mare parte alu numeloru ce insemneza fientie victiuitorie pr. **D. dieu**, **angeru**, **omu**, si plantele; si se determina de in mai multe motive:

a) • dupa sesulu barbatescu alu fientieloru su-
fletîte ce insemneza pr. omu si ce se dîcu si se
tîenu de omu pr. barbatu, cumnatu, filiu,
fetiuru, socru; domnu, fauru, furu, sier-
bu, sociu; pastoriu, boariu, caprariu, pe-
curariu, vacariu, vitielariu; lemnariu,
mesariu etc.; de vite: patru pedate pr. a-
senu, bou, calu, cerbu, leu, lupu, mascuru, porcu,
tauru, ursu, vieru etc.; paseri pr. corbu, vultu-
ru etc.; si altele pr. ariciu, limbricu, pedu-
chiu etc.; de intru aste si cu E: vulture, pe-
duchiaie totu in masc.;

b) • dupa calitatea de plante: pomi pr. alunu,
ceresiu, fragariu, gutuniu, meru, muru lat morus,
nucu, peru, piérsecu, pomu, prunu, visinu etc.;
arburi pr. acaciu, cárpenu, ceru, cornu, fagu,
frásinu, jugastro, junépenu, pinu, rugu, socu,
spinu etc., legumi pr. napu etc.; erbe pr. tri-
foliu etc.;

c) • dupa terminatiune derivata in élu si uru pr.
catielu, porcelu, vietielu; peducelu, inca
si cercelu, fustelu, negelu; fáguru, mu-
guru de la mucu etc.;

d) • dupa usu, de in partile corpului: fi-
catu, peru, pumnu; ochiu, renunchiu, trunchiu;
muschiu, negu lat. naevus de unde negelu;
inse cotu, floclu, genuchiu, manuchi, mu-
cu, umeru inca si numeru pl. au si in t si in
A scau E, unele cu insemnare diferente; si in ur-
ma aceste: agru, campu inse si campuri, casiu,
lucéferu, miediu si miediuri, muru lat. murus,
nuoru, pasu vulg. pasiu, sacu etc.

3. • Genulu neutru este alu numeloru celoru
alalte ce insemneza lucruri nesufletîte, a caror a

terminatiunea plurala e tripla in A, E, si re seau ri.

4. .Vocativulu sing. nearticulatu alu masculineloru numai in pucine cuvente se afla usitatu, pr. ome, domne, socie, invetiatorie mai raru; inse: cumnate, cuscre, vere, vecine, drace mai desu, si adj. bune etc. Filie seau fili cá $\phi\acute{i}$, $\phi\ddot{i}$ numai la celi vechi. In usulu de astadi se formeza mai numai cu articlulu LE; inse fora de a se concordá cu vocativulu nearticulatu ci cu numinativulu, cá si de alte multe ori pr. omu-le, domnu-le, sociu-le, invetiatoriu-le, socru-le, filiu-le. Une ori in loculu vocativulu se pune num. sing. fora articlu pr. omu bunu! — Neutrela inca de se usiteza in vocat., se formeza dupa acestasi norma cu articlu pr. Ceru-le, cuventu-le etc., mai raru fora articlu, pr. cuvente, pamente etc. in stilulu baserecescu, candu se personifica.

5. .Numele masculine de acesta declinatiune formeza numinativulu si cele alalte casuri plurali scaimbandu pre U in I, pr. domnu, pl. domni; inse, —

a) - cele terminate in iu cu i diumetatítu, de si dupa regula s'ar' cadé a formá numerulu pl. cá si cele alalte cu ii, inse usulu aici pronuncia numai un i inca si acest'a diumetatítu pr. fili cá $\phi\ddot{i}$; ér' cele terminate in iu cu i intregu se declina regulatu pr. viu, pl. vii;

b) - numele terminate in sing. in lu, in plar. se pronuncia cu L moliatu (XXIV, b) pr. calu, cercelu, misielu, porcelu etc. pl, cali pronunsiatu kai, etc.;

c) - numele omu lat. homo, formeza numerulu pl. crescundu cu una silaba cá la latini: óme-

ni lat. hómines; intru altele asta ~~norma~~ nu se oserbeza, de unde dracu, leu lat. draco, leo, au in pl. draci, lei lat. dracones leones.

6. • Numele neutre, care formeza numeruli plur. in A sunt:

a) cele terminate in ru primitivu, pr. earu, fieru, poporu in se si popore la celi vechi; si ou pl. oua lat. ovum ova; dupa care norma si unele adjective: amaru-a, nou-a, doi-a; cu A oscuru cá z; si italianii pl. mura dela muro lat. murus.

b) • cele terminate in silabele siueratorie su, ein, diu, siu, tiu pr. vasu vasa lat. vas la celi vechi vasum, osu osa lat. os la celi vechi ossum si ossu cu pl. ossa si ossua, fusu fusa lat. fusus si fusum-a, visu visa lat. visum-a in sesi visuri cá si nasuri, respunsu-ri etc.; bra-ciu-a lat. brachium-a, laci-u-a lat. laqueus, lì-ciu-a lat. liciu-m-a, judeciu-a lat. iudiciu-m-a; ordiu-a lat. hordeum-a; stupusiu-a, nego-tiu negotia etc., cu A oscuru, pre alocuria cu E, si in unele in ri;

c) • cele terminate in iu cu î diu metatîtu, in care a se scimba in e in pronuncia pr. in liu: maliu, paliu, coliu; in niu: calcaniu, bu-boniu, capetuniu, cuniu; in riu: altariu, amnariu, braciarui, celariu, cuniarui, degetariu, medulariu, pieptariu, porumbariu, taliariu ital. tagliero, tambariu ital. tabarro, umbrariu, ume-rariu, verdiariu, vestiariu; ajutoriu, cuptoriu etc.; si numele la noi anticatu ilia lat. ilia la celi vechi il, la celi de dein colo ilic; genuchiu si manuchi si cu i (not. 2 d) si cu a: genuchi-a, manuchi-a.

7. • Neutrelle cu E în pl. sunt:

a) cele cu accentulu în silab'a antepenultima și cu e scurtu în penultima pr. în ecu: cante-cu, întunerecu; în eru: fulgeru, flueru, siueru; și în etu: ambletu, bôcetu, cape-tu, crescetu, cugetu, degetu, fremetu, gemetu, sufletu, sunetu, tunetu, temetu; și capu cu una silaba mai lungu pl. căpete ca la latini caput pl. capita;

b) • mai multe terminate în nu pr. lemnu, semnu, îndemnu, scaunu, cornu lat. cornu, hornu; și granu, frenu pl. grane frene cu n pronunțiatu; ci senu lat. sinus pl. senuri;

c) • cele terminate în entu derivatu pr. cu-ventu, imbracamentu, mormentu, roga-mentu etc. ci ventu, pamentu în re; reu se dîce în sing. rogamente, imbracamente, incalcia-mente în locu de incalciamentu, seau mor-menturi în locu de mormente etc.;

d) • cele terminate în oru derivatu pr. folio-ru lat. foliolum, petioru, urceoru etc.; ci ustioru lat. ostiolum pl. în i: ustiori;

e) • unele terminate în eu și tu pr. acu, ar-cu, buricu, spicu; cutîtu, resarîtu, la celi vechi și miratu seau minunatu, scapatatu etc.; ci focu, locu; fruptu, viptu lat. victus -us etc. cu re, a fora de midi-locu pl. midi-loce; focu și floce;

f) • și altele pucine pr. mârû pl. mere, satu -e, capestru-e, versatu-e; cotu și cote.

• 8. • Cele alalte neutre mai tote formeza nu-merulu pl. adaugundu silab'a RE, cumu scriu ce-li mai vechi seau ri cumu scriemu și dîcemu noi, p. cercu, lacu, locu, jocu; fundu, vadu; •

frigu, jugu; ramu, fumu; fenu, senu, lînu, vinu, somnu, suspinu inse si suspini la celi vechi; tempu; ceru, curu, lucru; dosu, plansu; stratu, pieptu, tiestu lat. testu, viptu, fruptu, scutu lat. scutum, gutu, ventu etc. Celi vechi: cერიure, frupture, locure, lucrure, vipture, etc.; care forma e mai originaria, er' cea de acumu in ricá multe alte mai secundaria si numai eufonica; la celi de dein colo sí in ra ci raru pr. greáiu ra pl. de la greaiu la noi graiu-re.

9. Scaimbarea terminatiunei neutreloru in plur. de in A in E vene de la acelu mare nesu, ce se afla intre aceste doue terminatiuni de in partea genului femin. asia catu si la latini unele neutre se pronunciau cu ae in pl. cá cele feminine nu cu A pr. pronumele haec si quae in locu de hac, qua cá in siqua, cá si in fem. sing.; si de in cuntra unele feminine se pronunciau cu A si in plur. pr. haec scala, scopa in locu de haec scalae, scopae (Quint. loc. cit. c. 5, 16).

10. De asemenea, scaimbarea terminatiunei RE in plur. neutr. in locu de ra in ri inca edupa usulu limbei latine, care pre e finale preste totu si re in specie adese ori l'ascaimbatu in i seau ri nu numai in nume, asia catu insi gramatecii nu scitu cumu e mai bene: a mare in abl. sing. au a mari *), ci si in verbe alesu in a 2. pers. sing. au noru tempuri pasive pr. amaris, amabaris, amaberis in locu de amare, amabare, amabere etc.

11. Declinatiunea masculineloru si neutrelo-

*) Charis. I. I. c. 16, 16: a mare an a mari?

Declinarea. Dava. Doga. ce. natura.

ru in u, in catu intru amendoi numerii totu atate silabe au neimmultite, respunde declinatiunei latine a II. si a IV., er' in catu numerulu silabeloru lise immultiesce in plur., respunde declinatiunei latine a III. De aci si in declinatiunea nostra, cá si la vechii latini in a IV. declin., numerulu sing. remane nedeclinatu, necomputandu adeca consonatoriele latine s si m de in masculine, precumu nu se afla nece la latini in neutrele de a IV. declin.; er' in plur. cele masc. se termina in i la noi cá si la latini pr. domni lat. domini, si cele neutre la noi seau cu A cá la latini seau cu E au re in locu de a, ae si ra ale latiniloru pr. osu lat. os ossum si ossu, pl. osa lat. ossa si ossua; tempu, pieptu, frigu lat. tempus, pectus, frigus, pl. tempore, piepture, frigure lat. tempora, pectora, frigora. In catu inse pentru afinitatea seau mai identitatea declinatiuniloru a II. si IV. la latini adeveresce usulu scambatoriu intru declinarea numeloru masculine si neutre terminate in us si um seau u dupa amendoine declinatiunile, asia catu esemplele sunt nenumerate si gramatecii nu sciu dupa care declinatiune e mai bene ale declinare *).

III. In E: Declinatiunea III,

•Declinatiunea numeloru terminate in E se imparte in trei: a masculineloru, a femenineloru, si a neutreloru, de in carele —

a) * a mascul. are doue terminatiuni: E si I, a. deca: E pentru sing., er' I pentru numerulu plur. pr. lapte, lacti;

*) •Quintil. I. I. c. 6, 27: Quum Senatus senatus senatui, an senatus senati senato faciat, incertum sit.

b) - a femeni. érași doue **E** și **i**, înse **E** numai pentru numărul sing. în **N. A. V.** pr. parte, er' **i** pentru gen. și dat. sing. și toate cazurile plur. pr. parti; er' —

c) - a neutrelor numai una terminatiune: **E**, pentru amândoi numerii și toate cazurile pr. nume, plur. numene și nume.

Schem'a declinațiunii a tote-trele.

	Masc.	Fem.	Neutr.
Sing. N.A.V.	LACTE-LE.	PARTE-A.	NUME-LE.
G.D.	LACTE-LUI.	PARTIEI.	NUME-LUI.
Plur. N.A.V.	LACTI-LI.	PARTI-LE.	NUME-LE.
G.D.	LACTi-loru.	PARTi-loru.	Nume-loru.

Nota.

1. - Numele terminate în **E** sunt de trei genuri: masculine, femeni., și neutre; în declinațiunea caror'a articolul în masc. și neutre în numărul sing. se înderepta după vocalea terminațiunii dicându **LE** în locu de **lu**, er' în fem. sing. **A** se împreună în diftongu cu vocalea terminațiunii **E** de în ainte pr. par-tea; în cele alalte cazuri amendoror numerilor articolul rămâne că și în declinațiunile mai de în ainte și se concorda întru asemenea.

2. - Genul masc. alu numelor terminate în **E** se afla mai puțin de catu celu femeninu, foră de a ise poté asemná alte motive de catu sesulu au usu; asia:

a) - după sesu: ariete, berbece, frate, genere, ospe, parente, jude și mire seau dela mare lat. mas-mare mutandu pre a în i, seau dela mile lat. miles întru însemnarea de

barbatu, precumu Mars si mas inca de una origine sunt, cu R dieulu virtutei si barbatiei, fora R barbatu, de unde si virtutea lat. virtus-te s'a numitu de la vir barbatu, si grecii *Αρης* lat. Mars de la *ἄρῆν* lat. mas; —

b) dupa usu, ale patru pediloru: cane, liepure; altoru sufletite: pesce, puce, sierpe, si orece, vierme; planteloru: arbure mai raru in fem., burete lat. boletus, pepene lat. pépo-óne la noi cá homo-ine, si urmatoriele: dente; munte, sore, pariete, lapte, piéptene lat. pecten-e, tetiune, carbune, ábure inse si aburu cá vultur si vulture.

3. Genulu fem. e mai latitu, si se determina dupa mai multe motive:

a) dupa sesu: muliere lat. mulier-re;

b) dupa terminatiune, cele terminate:

1) in are, ere, ire, ore, pr. stare, avere, facere, scire, sare, nare; fiere, miere lat. melle; sécere, lat. sicile; árdóre, carore la celi de de in colo lat. calor-re, curore la aeliasi lat. color-re, dorore, flore, luore la celi vechi lat. lucor-rē, putore, sudore;

2) in ame, ime pr. arame, misi elame la celi vechi, grasime, greime, marime, multime, fratime etc.;

3) in ate, ete, ute pr. adeveratate, bunetate, dreptate, meseretate la celi vechi; sete, virtute; inse ete cu exceptiuni; *pr. putate, etc.*

c) dupa usu, ale celor sufletite: oie, pasere, vulpe; planteloru si frupteloru; salce lat. salix-cenu salca, gliande lat. glans-de nu ghinda; si altele pr. pace, cerbice, cruce; lege; cale, vale, piele; culme, lume; pane, carne

reu cãrnuri, grãndene, margine, pecingine, fuingine; viespe; lãture, pulbere; tuse; mente, frunte, puncte, luntre; nopte, oste; carte, parte, morte, sorte nu sorta, curte, cute; chiaie.

4. Numele neutre terminate in E sunt numai aceste pucine: nume lat. nomen in pl. la celi vechi numene cu una silaba mai multu cá la latini nomina, acumu scurtatu nume; fole lat. follis, pantece lat. pantex-ce; ventre lat. venter-re, sange lat. sanguen si sanguis in pl. sãngiure in locu de sãngine lat. sanguines au sanguina.

5. Genetivulu fem. nearticulatu se destinge de celu masc. pre in vocalea I diuget., care e totu aceeași forma si pentru numerulu plur. cá si in declin I. (L.), si dupa usulu de acumu are influentia asuprã lui A accentuatu de in silabã penult. asia catu A se scaimba de in chiaru in osuru pr. pãrti si asia cãrti, bunetãti etc. de la carte, bunetãte; inse la celi vechi nu se scaimbã, de unde se afla scrisu nu numai: ἀμερινυαρεί, ἀρτυαρεί, ἀκδαταρεί, βινδεκαρεί, ἀδενζρζτατεί, σζηζτατεί, ci si καλιεί, καεί, παχει, ηαρί, καρυί, παρζι etc.; inse in pluralele masculinloru I asta influentia nu o are, de unde si acum se dice φραυί, λαυυί cá εκρκαυί de la barbatu etc.

6. Declinatiunea articulata a gen. si dat. sing. fem. la celi vechi se afla in doua moduri:—

a) concordandu articlulu cu casulu respundictoriu ne articulatu pr. parti-ci, de unde apoi pre in contractiune se fece partii, care acumu se pronuncia cu un I intregu in locu de doi diugetãti cá partî; asta forma a remasu mai latîta in

usu si responde celei de I. declin. asemenea pr. domne-ei, domnei si doamnî (L, 5);

·b) concordandu artículu nu cu genetivulu nedeterminatu ci cu numinativulu cá si in declin. I. la celi mai vechi pr. parte-ei si de aci partei seau partî fora τ moliatu, care forme-su mai rare.

·7. Remasîtie de gen. latinu se afla si in numele dileloru septamanei dupa dieii paganiloru, pr. Marti, Joi, Veneri lat. dies martis, jovis, veneris, pre cumu si Miércuri lat. dies mercurii cu i contrasu de in doi cá in Titî, Sempronî; dupa acestea se formà si Luni, in latinitatea de midi-locu dies lunis; er' in numin. sing, cá nume de dîle si persone de aci se formara luandu artículu fem. A pr. lunia, martia, miercuria, joia, veneria.

·8. Vocativulu sing. nu se dîce cu artículu ci numai nedeterminatu cá in numin. pr. frate! parente!, er' in pl. seau fora artículu éراسi cá in numin. pr. frati, parenti! seau cu artículu cá in genet. pl. pr. frati-loru!

·9. Numerulu pl. masc. se formeza cu i, fora influentia in A accentuatu de in silab'a penult, si fora inmultîrea silabeloru pr. frate pl. frati, Inse jude si ospe lat. judex, hospes facu plur. inmultîtu cu una silaba: júdeci la celi vechi lat. judices, óspeti lat. hospites; in locu de ospe se aude si ospetu ci reu si nou fórmatu dupa numerulu plur., mai reu si nou e judi de la jude in locu de judeci.

·10. Numele fem. inca se termina adi in plur. in i, inse la celi vechi forte adesu cu E cá si in sing. pr. ΠΑΧΕΛΕ, ΠΕΧΕΛΕ, ΩΧΕΛΕ, ΜΑΡΧΕΛΕ,) dupa cumu si latiniî numinativulu si accus. plur. acu-

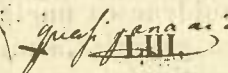
mu le scriu cu es acumu cu is seau eis in cea mai mare confusiune pr. omnes, omnis si omneis.

•11. Terminatiunea in le masc. si fem. formeza plur. in li cu L moliatu cá si in decl. II. pr. vale, mole pl. vâli, moli cá ѕzi, moi;—tuse lat. tuisis nu se aude in plur.

•12. Declinatiunea rom. III. raspunde intru tote declinatiunei latine III., numai catu la noi tote numele de asta declin. se termina in E, candu la latini terminatiunea sing. nu e defipta si in cea mai mare parte a cuventelor e mai scurta de catu in cele alalte casuri pr. lac-lactis, pars-partis. Inse asta diferentia intre terminatiunea nostra si cea latina si intre casurile loru vene de acolo, cá latinii dupa testimoniulu gramateciloru loru si-au scurtatu numinativulu sing. lapedandu una litera seau silaba de in capetulu cuventelor pr. de in lacte, parte lapedandu pre te, au convertendu pre E in I pr. canis, civis de in cane, ceve, une ori suplenindu cu adaugerea unui s pr. in pars, canis, civis, intru tote astea dupa usulu grecescu. De unde formele antice ale cuventelor latine de asta declinatiune, cumu se afla la gramateci si intru alte monumente vechi, sunt mai aproape de ale nostre pr. lacte, pane la Plautu si altii cá si in cele de I si II. declinatiune. De aci se pare, cá si candu numinativele nostre ar' raspunde ablativulu latinu, ci numai la aparentia, pentru cá ablativulu latinu e adeverat'a forma a numinativulu anticu si intregu, dupa cumu se scie de in gramatecii latini.

•13. Inse in pucine cuvente si noi urmaramu numinativulu scurtatu latinu pr. in omu, leu, ca-

pu lat. homo, leo, caput lapedandu cusunatori'a finale, si pre o pronunsiandulu v, carele de aci trecura in declin. II.; si in s'ceta, jude, ospe, sierpe, nume, lume, sange lapedandu pre n si s seau x; asia catu numai in omu, capu, jude, ospe, nume mai remase urm'a vechiului numinativu: omene, capetu, judece, ospete, numene inse numai in casurile plurali.

quasi genera a i u
 Specifica: a Numeloru.

•Declinatiunea specifica se face dupa unele proprietati ale numeloru ce se declina; de unde unele nume sustantive si adiective, pronume si participia urmeza mai multu au mai pucinu unele forme speciali de cumu sunt ale declinatiunei generice.

Nota.

1. X Nume se dice ori ce cuventu ce se scimba in terminatiune pre in numeri si casuri, si sunt de doue specie: sustantive care insemneza unu obiectu reale au imaginariu pr. omu, cutgetu; si adiective care insemneza numai calitatea au cantitatea obiectului pr. bunu, multu; sustantivele se numescu pentru ca de sene stau in cuventare fora midilocirea altui nume, er' adiectivele pentru ca in cuventare nu potu sta de catu adause la sustantive au luandu loculu loru pr. omu bunu. Sustantivele se subimpartu in proprie si comuni pr. Pietru, omu; er' adiectivele in mai multe, de intre care sunt cele numerali, pronominali si verbali, ceste de in urma numite si participia pentru ca se impartasescu si de in natura numeloru

și a verbelor. **Er'** pronumele sunt cele ce se pun în locul numelor pr. *io, tu* etc.

2. Unele forme de înclinație specifică sunt într-adevăr numai anomalie sau scaderi de la regula generală, precum sunt toate formele care au fundamentul în legea asemănării (XXXV), în care mai mult nu se pot reduce la formele primitive; — altele însă nu numai nu sunt anormale, ci în care unele ori suplensec unele forme ce lipsesc în înclinația generică, sunt foarte regulate, pr. e. formă genitivului masc. de în sing. și plur. care în înclinația generică nu se află, ci numai în unele pronume împreună cu articolul și în unele adiective pr. *lui, lor; unui, unora*.

LIV. Sustantive.

*Numele sustantive de regulă se declină după înclinația generică, afară de unele anormale; de care sunt:

a) * numele de afinitate: *tata, muma* în locul de *mama*, și *frate*, carele în construcție cu pronumele posesive fără articol formează gen. dat. sing. și numărul plural imitănd numărul silabelor cu *ъ* sau *ънѣ*, pr. *тѣтѣнѣ, фрѣзѣнѣ, мѣмѣнѣ* scrie: *tatâni, fratîni, mumâne*;

b) * alte nume de afinitate cu terminatie scambată: *sora, nora* sau *sor' noru*, carele gen. dat. sing. și numărul plur. facu imităndu cu *о* și pr. *sorori, norori*;

c) * altu nume cu terminatie scambată: *mana* în locul de *manu* lat. *manus*, care după usu-lu anticu rămâne nedeclinatu pr. *man'ei, ma-*

nu-le etc., er' dupa celu mai nou cá cele terminate in *á* pr. manei, pl. man-e-le si mani-le;

d) *á* altulu scurtatu: *dî* de in *dîi* lat. die, cá si candu ar' fi scurtatu de in *dî-le*, de unde se declina: *dî-le*, *dî-lei* si *dî-le-le* etc.;

e) numele proprie ne articulate pr. Pietru, Maria, carele in gen. dat. sing. se formeza cu articlu inse pusu inaintea numelui pr. lui Pietru, ei Maria.

Nota.

1. Nume proprie se numescu, care nu lá mai multe obiecte se apleca ci numai la una persona au obiectu cá individuu, pr. Pietru, Maria, Rom'a, Itali'a, Europ'a; er' comuni seau apleative care mai multoru persone seau obiecte se apleca cá nume de specie seau genu pr. omu, muliere, cetate, tiera etc.

2. Form'a *xni* in usu se pronuncia si *xne* seau *xî* cu *n* intregu au moliatu pentru tote trele numele, pr. tatane-to, fratîne-so, si $\tau\kappa\tau\chi\iota\tau\omicron$, $\mu\chi\iota\tau$ seau maneta ci nu si $\phi\rho\zeta\upsilon\iota\tau\omicron$. De aci si in pl. tatani, si mumani cu *n* ne moliato, ci fratini mai raru, er' fratii in locu de fratini cu *n* moliatu e pl. de la sing. fratinia cá si socia in locu de socinia, cumu diu celi de preste dunare. Ne seau ni se pare a fi in locu de articlu in loculu de le cá in dialectulu provinci-ale si catalonicu en masc. na fem. in locu de el, la; seau particea otiosa cá si in pronumele me-ne, te-ne, se-ne. Tata si popa se declina in sing. cu articlulu *A*: ta'ta pop'a, tatei-popei (L, 1); in pl. popi, ci tati mai raru; inse in concordarea cu adjective urmeza genului pr.

tata bunu, popa reu; tata concordatu cu articulu masc. $\tau\alpha\tau\alpha\lambda\delta$ e de in usulu baserecescu; de unde si tat'a nostru e mai regulatu cá si pop'a nostru de catu tatalu nostru.

3. Dativulu numeloru fem. nearticulatu cu ei de in ainte numai pre unele locuri se afla adi si la celi vechi pr. ei $\epsilon\alpha\gamma\gamma\alpha$, iŕ Tamap; asta-di mai multu se formeza au punendu pre ei in apoia numelui cá in cele articulate pr. Marí-'ei, au cu la de in ainte in locu de ei pr. la María, care particea se pare a fí prepusetiunea la, inse alaturandu-o cu usulu celoru vechi, carii in masc. inca scriu numai lu nu lui, s'ar' paré a fí articlu, seau celu pucinu prepusetiune compusa cu articlu cá l'u-l'a. In usululu vulgariu se aude in fem. si lui in locu de ei pr. lui María, ce e vitiosu.

4. • Multe nume proprie inse se costrue cu articlu, concordanduse nu dupa genu ci dupa terminatiune pr. Luc'a, Tom'a cá Mári'a, Rom'a si se declina regulatu, numai catu cele terminate in c'a seau g'a nu formeza gen. dat. de in e-ei ci de in a-ei, remanendu à oscuru nelapedatu pr. Luca-'i, Veronica-'i; in usulu vulgariu acestu xi se pronuncia contrasu in κ : $\delta\delta\kappa\kappa$, cá Tomí de in Tomei.

5. Acusativulu numeloru proprie totu de un'a liá prepusetiunea pre cá nota acusativului in aintea numelui pr. pre Luc'a, pre Mári'a; pre Petru, pre Maria; inse celi vechi fora prepusetiune.

6. • Numele Domne-dieu, la celi vechi si dumnu-dieu ci mai raru, fora articlu se declina cá numele proprie pr. lui D. dieu, pre D.

dien; er' cu artich, regulatu pr. D. diu-lu pacci,
gen. dat. D. diu-lui pacci.

.7. Cá numele proprie se declina si numele
imaginare pr. A, E etc. gen. dat. lui A, ae. pre
A etc.

LV. Adiective.

Numele adiective inca urmeza declinatiunea
generica dupa terminatiunile loru in A, U seau E,
luandu amente si la genulu loru pr. bunu-a cá
domnu-a, nou-a asemenea si cá ou-oua; verde
masc. cá lapte, fem. cá parte; a fora de urmatoriele:

a) originarie reu lat. reus it. reo si rio;
greu lat. gravis ital. grave si greve, prov.
greu, retorom. grev, fr. grief; — in fem. REA,
GREA, care intru acestu genu se declina dupa for-
m'a celoru scurtate cá stea, siea, G. D. sing. si
in plur., rele, grele;

b) posesive: meu, teu, scu, in fem. MEA,
TA, SA dupa aceeași norma intru acelesi casuri:
MELE, TALE, SALE;

c) cantitative: catu, tátu, totu, multu, u-
nu, doi, trei etc., altu-a, nemu seau nemene.

Nota.

1. Adiectivele, unele au doue terminatiuni,
altele un'a, er' genuri cate trei. Doue terminati-
uni au cele ce se termina in u-a pr. bunu-a; un'a
cele terminate in E pr. verde. Er' genulu au e
destinsu si espresu in terminatiune cá in cele cu
doue terminatiuni de in carele U e pentru masc.
si neutru, er' A pentru feminin; au numai suptu-
intielesu cá in cele terminate in E. De unde si

declinatiunea lor se face atatu dupa terminatiune catu si dupa geniu pr. bunu m. buni, n. bune; viu m. vii, n. via, fem. via-e; nou, pl. noi, noue, noua; verde m. si n. gen. sing. verde, fem. verdi, pl. tote verdi dupa usulu de acumu.

2. Unele adiective, cá si sustantive, in fem. formeza dupa usulu de acumu G. D. si numerulu plur. in r in locu de E, asia:

a) cele terminate in cu-a si gu-a, pr. secu-a, micu-a gr. μικρός; si μικρὸς; seci, mici; intregu-a, largu-a, lungu-a: intregi, largi, lungi;

b) cele terminate in iu, pr. viu-a, tardiu-a, betiu-a: vii, tardii, betii ci aste mai raru, de unde si vie, tardie, betie.

3. MEU mea, TEU ta, SEU sa, lat. vechi sa *) portug. meu, teu, seu, prov. meu miei, mia ma; teu, ta; seu, seua, sa, retorom. meu, teu, seu; in masc. se declina regulatu, si numai in fem. mele, tale, sale. Impreunate cu sustantivu fora articlu, in masc. se pronuncia si mio, to, so, ital. mio, prov. so pr. frate-mio, domnu-to, cumnatu-so, er' cele fem. intru asemene constructiune in gen. dat. remanu ne declinate cá in nemiu. pr. sorori-sa, mai raru se afla la celi vechi declinate; mei, tei, sei pr. mine-sei.

4. Adiectivele la latini si la greci mai suferu si alte scambari in terminatiune, ce se numesce comparatiune seau alaturare intre doue seau mai multe lucrure; er' in limb'a rom. ast'a se fa-

*) Festu sub cui. sas, de in Enniu: Virgine' nanque domi quisquis Romanus habet sas.

ce pre în unele adverbia puse înaintea adiectivului, care sunt: pentru comparativu mai lat. *magis* it. *mai*, er' pentru superlativul forte, tare, tre, prea, cá-mai, celu - mai etc. pr. frumosu-a, mai frumoșu-a, forte frumosu-a, tre santu-a, prea bunu-a, cá-mai dulce, celu mai mare etc. Asta comparațiune se face și în adverbia pr. mai bene, mai eri, mai apoi; forte bene fr. fort bien etc.

●5. Terminațiunea în u-a răspunde celei latine în us-a pr. bunu-a lat. *bonus-a*, uneori înseșe scambie cu e pr. rapede, limpede / lat. *rapidus*, *limpidus*, ci *limpidu* la celi de de în colo, și *tristu* lat. *tristis* ci și *tristus* cá și la ei *inermis* și *inermus* etc. Er' terminațiunea e răspunde celei lat. în is-e pr. dulce lat. *dulcis-e*, și *ens-ente* pr. recelat. *recens* cá și *erpe serpens*, fierbente lat. *fervens-nte*. Inse și la latinii mai vechi terminațiunea e erá pentru toate trele genurile cá la noi și la italieni, de unde hic, haec, hoc simile, pingue, tale etc. *)

6. Adiectivele terminate în u-a sunt mai copioase atatu originarie catu și derivate pr. albu, amaru, aspru; bunu; caldu, crudu; desu; grasu, grosu; méseru lat. *miser*, mutu; negru, orbu, plenu, raru, surdu, teneru; derivate pr. fragedu, rancedu, umedu; frumosu, vertosu etc.; unele de în participia pr. curatu, spurcatu; dereptu, desiertu, întie-leptu; cantúntu, menuntu etc.

7. Mai pucine sunt cele terminate în e pr. asemene, dulce, fierbente, junc, mare,

*) Noniu III, 162, 205, 240.

mole, rece, subtîre, tare, túrbure lat. turbulens in locu de turbulentus, verde; limpede, rapede.

LVI. Numerali.

•Adiectivele cantitative seau pentru catu[?] sunt definite si nedefinite; definite: unu, doi, trei, diece etc.; milia, ambi, amendoi, nemene; nedefinite: câtu, tâtu, totu, multu; cele definite inca sunt unele numerali pr. unu, doi etc., altele ordinali pr. antaiu, alu doilea etc.

•Cele terminate in u-a se declina, cá adiectivele de acelesi terminatiuni, inse unele cu unulu an cu doua casuri mai multu adeca gen. dat. sing. si plur. cá si articolulu pr.

Sing.

Plur.

N. A. Unu-a. GD. unui-ei. N.A. uni-e. GD. unoru.

•Ci cele numai cu una terminatione au nu se declina pr. numerii de la patru pana la noue, carii de impreuna sunt: cinci, siesa, siepte, optu; seau se declina numai cu doi numeri fora casuri pr. diece pl. dieci, suta-e, milia-e; seau numai cu unu numeru si doue terminatiuni pr. trei m., trele f. in plur.; au cu trei termin. pr. doi m., doue f., doua n. plur.

•Ordinalile, afora de antaiu-a, se declina impreunate cu doi articli, unulu de in ainte: alu, a', altulu de in apoi: lu-le si a pr. alu doile, a' dou'a, alu patru lu, a patr'a; si au au de catu unu casu in sing.

Nota.

•1. UNU in usulu vulg. are fem. sing. O contrasu de in una lapedandu pre N, au scurtatu de

in ona in locu de una cá onu pre alocuri inlo-
cu de unu lapedandu silab'a na; inse vechii scriu
8nz de si mai raru si astadi se aude in de-u-
na-di, er' la celi de de in colo numai una; inse
si la noi O numai in numin. sing. fora articlu, er'
aliuria una pr. un'a, Gen. unei, pl. une. Cu
articlu se declina numai in numinativi si fora al-
tu sustantivu; er' cu sustantivu in numin. si ori
candu in genitivi fora articlu pr. unulu, unu o-
mu, gen. unui omu etc. Inse intru insemnarea
numai unulu, si cu sustantivu totu de un'a a-
re articlu pr. unulu D. dieu. Dupa usulu de a-
cumu si in numin. plur. totu de un'a, insemnan-
du ore-care pr. unii omeni, unele mulie-
ri, ci la celi vechi si fora articlu si astadi in u-
ne ori. In loculu geniviloru articulati la unu si
cele urmatorie, candu sunt fora sustantivu dupa
bene, se adauge la capetu particeua a, pr. unuia,
uneia, unor'a. Cá unu intru tote se declina si
ver' unu scau vre-unu-a, nece-unu-a, si to-
tu-unulu.

2. Cá unu se declina si Altu-a in locu de
altru-a si compusulu seu al'altu de in alu lat.
alius si alis pote cá si alus gr. ἄλλος si al-
ter-a in locu de altrus-a, pre alocuri alantu-a
pentru eufonia, gen. dat. altui, alaltui; altoru, a-
laltoru, cu accentulu in penult. totu de un'a in gen.
la celi vechi, carii scriu αλαταρδι, αλαταρορδ, precu-
mu si la latini hujus-horum cu u si o lungu;
si asia in toti genitivi terminati in ui, ei si o-
ru pr. un'úi, un'éi, un'óru etc. de in care in lo-
culu terminatiunei úi latinii in unele scaimbara
cu íu totu lungu pr. un'íus, illíus, istíus etc.
er' nescaimbatu cá la noi a remasu in huic si hu-

jus, cui si cujus. Inse compusulu celu alaltu, cea alalta se declina numai fora artichu si cá sustantivele in u-a: domnu-a, pr. in gen. sing. celni alaltu, celei alalte, celoru alalti-e.

3. Cátu, tatu, totu, multu si compusele lorú; catu-va, ore-catu, ori-catu, nes-catu, atatu-a, se declina numai fora artichu, si cá unu inse mai numai in plur. pr. catui-ei, atatoru-a, totoru-a, multoru-a, inse totu in gen. pl. reduplica silab'a terminativa or: totororu-a, care in pronuncia vulgaría se pronuncia cu doi u de in ainte: tuturoru, pre cumu si in numin. plur. candu se impréuna cu unu altu numeru pr. tutitrei, tute-trele inca si tus'trei. Celi de de in colo si pucini de in celi de in coce dicu in pl. tutuloru cu L eufonicu nu radicale in locu de R, pentruca totu nu se declina cu artichu. Loculu genitivulu si dat. sing. in acestea se plenesce cu prepusetiunea A pr. a catu, a totu etc., inca si in pl. pr. a toti omenii, a multi omeni. Catu si atatu in sing. respunde celui latinescu quantus-a si tantus-a, er' in pl. la quot si tot; de unde si formarea lorú (XXIII, 7) in locu de atati se pune si sing. inse cu A adausu pr. atata omu in locu de atati omeni, cá si in pl. atatia omeni, atatea mulieri; er' cate in ainte de numeri insemneza si insocire seau despartire pr. cate unulu, cate doi, si totalitate cu numeri mai mari pr. cate siepte adeca tote siepte, in care insemnare e totu un'a cu celu lat. cunctus-a si quot seau cott in quotannis, quotidie seau cottidie, ci usulu emai raru, si se destinge pre in accentuare mai apasata in cate. Celi de de in colo pronuncia cu N pr.

nescanti, atanti etc.

* 4. • **DOI** se declina cá noi dela nou-a, in usulu de acumu fora gen. de catu in compusulu amendoi-ue-ua gen. amendurorou-a cu silab'a casuale or duplecata cá in toturoru in locu de amen-doru au amendouoru; cu articlu la noi nu se declina nece unulu, er' la celi de de in colo: doi-li, dao-le, gen. doiloru, daoloru. **Ambi-e** lat. ambo-ae, si **ambii-ambele**, nu au alta terminatiune casuale fora articlu, er' cu articlu gen. ambi-e-loru.

* 5. • **TREI**, in usulu vulgariu tri, astadi e de tote trele genurile si ne declinatu, pr. trei omeni, trei mulieri, trei lemne; inse dupa usulu anticu trei e masc., er' fem. si neutru tre-le dupa norm'a miei-mele, grei-grele (LV, a); inse a mai remasu pana astadi dupa tote si cate pr. tute trele, inse cate trele mai raru. Patru pana la noue nu se declina.

* 6. • **DIECE** e cá sustantivu fem. sing., in pl. dieci, inse in pl. se dice numai avendu in ainte-si numerii doue pana la noue pr. doue dieci etc. si in constructiune cu altu sustantivu intrepunendu prepusetiunea de pr. trei dieci de omeni; er' fora numeri se dice in sing. si fora de, cá doi, trei; pr. diece omeni, diece ori. **SUTA**, formatu de in centa, au forma mai antica cá in limb'a indica sata, cá si apa lat. aqua ind. apa, si **MILIA**, pl. sute, milie la celi vechi, acumu mii, sunt numai sustantive, de unde totu de un'a ceru de in ainte unu altu numeru concordatu si dupa sene urmandu altu sustantivu cu prepusetiunea de pr. una suta, doue milie de omeni.

7. Numerii de la diece pana la doue dieci se compunu cu prepus. spră seau mai raru spre lat. supra, super, între numeri pr. un'spră-diece în locu de unî seau une spră diece, doi si doue spră diece etc. Doue dieci la celi de de în colu se dice înîi în locu de vî în vici lat. viginti. Dela doue dieci pana la una suta, numerii de între dieci se compunu cu particeua si între numerulu mai mare si celu mai micu pr. doue-dieci si unulu seau un'a etc.; mai însusu pana la milia ne mai adaugunduse nemica de catu cá pana aci pr. una milia doue-sute trei-dieci si patru de omeni.

8. Ordinalele antaiu se declina regulatu cá alte adiective, înse si ne declinatu luandu în aîn-te prepusetiunea de pr. partea antaia seau antai'a parte, si partea de antaiu, în vulg. $\Delta\iota\eta\tau\alpha\iota\varsigma$ în scrisu si $\Delta\iota\eta\tau\alpha\iota$ în locu de $\Delta\epsilon\iota\tau\alpha\iota\varsigma$. Celi alalti se declina numai dupa genu si în sing. pr. alu cinci-le, a' cincia, er' în pl. se concorda cu sustantiyulu numai pre în prep. de în femin. pr. omenii de a patr'a. Articululu de în apoi se scaimba dupa vocalea finale pr. alu patru-lu, alu optu-lu, asia la celi vechi si bene, si: alu cinci-le, siesa-le, siepte-le, noue-le; înse astadi se pune le seau lea si dupa u pr. alu patru-lea; celi vechi înca numai le fora a; mai neregulatu este genulu masc. pusu în loculu celui fem., ce se aude ici-colea în usulu vulgariu pr. a' doilea muliere; si în acel'asi usu articlulu de antaiu mai multu nu se aude fora numai a carei e fulcru pr. a' patru-lea. Înca toti acesti numeri se compunu cu celu-cca adaugundu prepus. de pr. celu de antaiu, cca de a' dou'a, etc. mai

raru fora de pr. celu antaiu, cea adou'a. —
 Primu-ase dice numai in compusulu prima-vera
 si adv. de prima seau de prim'a la celi vechi;
 er' tertiu lat. tertius, numai in a-nu-tertiu

9. • Nimene si nime, la celi vechi nemu
 si nimu, n̄emene, si n̄imene si n̄imere in-
 ca si cu alte particule in capetu: a, le-lea, seau
 re-rea, de intre care formele mai adeverate
 sunt: NEMU lat. nemo cá omu homo, si n̄eme-
 ne lat. nemine; in gen. dat. sing. vene a se d̄ice
 n̄emenúi ca care: carúi, inse usulu anticu si
 nou si intru acestu casu face nespusa varietate
 pr. nemului, nemunui, nemurui; nime-
 rui, nimenui; in pl. n̄emeni fora gen. plur.

LVII. Pronume: personali.

Pronumele sunt de doue clasi: persona-
 li si relative.

Personali originarie sunt: io, tu sing., noi,
 voi pl. pentru 1. si 2 persona; er' pentru a treia
 originariu numai in casurile derivate: si, se, inca
 numai intru insemnarea reflexiva, inse comune
 pentru ambii numeri; derivate mai multe pr. elu,
 estu etc.

Pronumele personali originarie au mai mul-
 te casuri desipte inca si de catu adiectivele can-
 titative cu unulu adeca acus. sing., si in casurile
 secundarie cate doue forme: scurte si lungi, dupa
 schem'a urmatoria:

	Pers. I.	II.	III.
Sing.	N. EU, io.	TU.	(su - sa)
	G.D. MI, m̄ie.	TI, t̄ie.	SI, s̄ie.
	A. ME, mene.	TE, tene.	SE, sene.

Pl.	N. NOI.	VOL.	(si - se),
	G. D. NOŪE, ne.	VOUE, ve.	—
	A. Noi,	ne. Voi,	ve. —

Nota.

1. *Person'a antaia in sing. se pronuncia in doua modruri: eu, mai alesu in usulu baserecescu, lat. ego gr. ἐγώ, prov. si portug. eu, — si io gr. anticu *io* ital. io, isp. yo, fr. je, retorom. eu si iou; si e de ambe genurile in sing. si plur. noi cá si a dou'a tu, voi. Person'a a 2. e tu, si in locui sustantivele compuse cu teu-ta pr. domni'a-ta, mari'a ta. Er' person'a a treia: su-sa destinta in numin, dupa genu si terminatiune, nu se pote usitá cá reflexiva de catu afora de numinativu, de unde in numinativu nece ocure de catu in compusele: insu-a, d'insu-a lat. ipse-a-um, it. esso-a, d'esso-a etc., si cu articlu: insulu, ins'a etc., si mai in colo in compusele de in insu cu genitivi pronumeloru personali mi, ti etc. pr. insumi, insuti, insusi, insine, insive, iusisi masc.; er' fem. insami, insati etc. care tote fora articlu nu se declina de catu dupa genuri si numeri.—Insu-a etc. cu prepusetiunea cu la celi vechi se afla compusu in: cunusu, cunusa, cunusi, cunuse in locu de cu insu etc.

2. *MI, TI, SI sunt casurilè mai scurte de in gen. si dat. pronunciate cu r diuget. de cate ori se potu imprenná cu cuventulu de in ainte pr. dá-mi; seau cu celu urmatoriu inceputu cu vocale pr. mi a datu; er' cu r intregu de cate ori se impreuna cu altu pronume scurtu urmatoriu pr. mî-te, tî-se, sî-le; de unde in usulu vulg. candu nu se potu imprenná, se pronuncia cu u-

nu κ de in ainte in locu de fuleru pr. $\kappa\mu\acute{\iota}$, $\kappa\upsilon\acute{\iota}$, $\kappa\omega\acute{\iota}$, care-si pote avé fundamentulu in pronumele grecesci $\epsilon\mu\omicron\iota$, $\epsilon\sigma\omicron\iota$, $\epsilon\upsilon\iota$ in locu de $\mu\omicron\iota$, $\sigma\omicron\iota$, $\omicron\iota$, pentru care ar veni ase scrie cu E pr. e mi, et i, e si; inse celi vechi nu le scriu cu fuleru seau ca le sciau pronuncia si fora fuleru cu vocale diu-metatita: seau ca le pronunciau cu intrega, candu nu le poteau lega cu altu cuventu. Ele se usiteza si in locu de gen. dupa sustantive, pr. parte-mi seau partea-mi adeca partea mea etc., si in locu de dativu dupa verbe pr. da-mi seau cu verbe pr. mi-a datu. In loculu genetivului inse sunt pronumele posesive: mieu, teu, seu, nostru, vostru; mea, ta, sa etc. despre a carora declinatiune vedi mai susu (LV, b). Celi de preste danare inse le declina pre tote atatu personali catu si posesive dupa genuri si numeri in ui, ei si oru ca pre artichu si adiectivele cantitative, pr. miui seau meui, miai seau meei, meoru m. meloru f., tui seau teui, tai seau tei, teoru m. f.; sui, sai; nostrui, nostrei, nostroru; vostrui, vostrei, vostroru.

3. Mîe, tîe, sîe sunt formele mai lungi cu i intensu si e adausu, de unde si aici cosonatoriele T, S remanu mutate in siueratorie ca si in ti, si. Ele se p~~un~~numai in locu de dativu, de multe ori si candu respundietoriele mi, ti, si se afla puse in cuventare pr. da-mi mie etc., care si cu cele alalte casuri in sing. si plur. se oserbeza; une ori se afla chiaru si compuse un'a cu alta respundietorie pr. mie-mi place etc. Intru alte limbe romane nu se afla de catu formele scurtate pr. ital. mi, ti, si etc., ci la latini mai numai cele lungi: mihi inse si mi, tibi, sibi, la

celi vechi mihe si mehe, tibe seau tebe, si-be seau sebe in locu de mive, tive, sive, inse latinii numai in mihi au moliatu pre v, er' in cele alalte l'au vertosiatu scaimbandulu in B.

4. ME, TE, SE sunt casurile mai scurte pentru acus., de in care si dativii se paru a se fi nascutu mutandu E in i, celu pucinu la latini in vechime me se dicea si in locu de mi; la ei cá si in dialectele cele alalte romane sunt numai in aceste forme scurte; er' la noi si in forma lungita: mene, tene, sene compusa de in cele scurte adaugundu silab'a ne care au e cá alu latiniloru ne, au in locu de met alu loru, au e casulu secundariu plur. alu personei antaie, pre cumu asemene compusetiuni se afla si altele unde unu pronume e superfluu pr. mi in du-mi-te, mancá-mi-te-aru corbii etc., ne inca si de alte ori pr. ne suntemu frati; asemena se dice si in dialectulu toscanu: mene, tene, sene. La serbi inca se afla МЕНЕ ci nu mai in colo, cá si ТИЕК lat. tibi seau tebe. In form'a lunga e casulu prepusetiuniloru, er' in acus. astadi se dicu adaugundu prepusetiunea pre cá la numele proprie pr. pre mene etc., inse la celi vechi fora pre pr. ТЕНЕ АЗЪ-АЗМЪ ТЕНЕ КЕНЕКЪБХНТЪМЪ; er' E s'a mutatu in I seau pentru ne cá in bene, seau pentru urmarea altui pronume cá in ni-se etc. in locu de ne-se, ci la celi vechi totu cu I si me si ne. Se compunu si cu dativii scurti pr. mene-mi, tene-ti, sene-si in sensu reflexivu, inca si senemi, sene-ti la celi vechi ce nu se pare bene; inca si тирѣ in locu de te-te, pr. ferecatu pentecetele ce ti-te au portatu.

5. *Vocativu nu au de catu a 2. persona tu!

inse numai cu nume feminine pr. tu mama! tu Maria! Er' pentru barbati se dîce in sing. si pl. mei! de la 1. pers. pr. mei omule! mei omeni buni! care cu nume fem. se dîce numai in risu pr. mei muliere!

6. Noue, voue sunt forme lungi de in noi, voi ital. noi, voi, dupa form'a mive, tive, sive; in care la noi in pl. remase ve cu u diumet. er' la latini se intorse in BI cá si in sing.

7. Ne, ve sunt formele scurtate pentru gen. dat. si acus., derivate de in noue, voue, de unde si la celi de de in colo se pronuncia **nz**, **vx** cu **z** conversu de in o; la latini inse inca se aflá form'a scurta nis, vis in vechime, si adi la italiani: ne, ve si vi. Urmandu altu pronume, la noi e se muta in i pr. ni-se, ci celi vechi fora scaimbare: **ne-ce**, **vx-ce** etc.

LVIII. Relative.

·Pronumele relative sunt de doue specii: articulare si demonstrative. Articulare sunt LU si CE seau care, demonstrative compusele de in lusu.

·Pronumele articulare LU se pune la nume si in locu de sustantive pr. omu-lu, bunu-lu, fam vediutu. Er' CE seau care numai la verbe finite plenendu locu de nume pr. omulu care face bene, adeca omulu facatoriu de bene. Si se declina dupa schem'a urmatoria.

	Sing.		Plur.	
	N. m. LU, LE.	f. A.	m. LI-I.	f. LE.
G. D.	LUI, li-i.	EI, i.	LORU, le.	LORU, le.
A.	LU, LE, lu.	A, o.	LI-I, li-i.	LE, le.
N. A.	Care-le.	Care-a.	Cari-li.	Cari-le.
	carui-a,	carei-a,	caroru-a.	—

Pronumele demonstrative compuse de in LU se declina cá articlulu; er' cele de in STV cá u-nu-a (LVI.)

Nota.

1. Pronumele LU pusu lunga nume se dîce articlu de care mai susu (XLIX); in locu de nume, sufisu seau afisu dupa cumu se impreuna cu unu cuventu au de in ainte au de in apoi pr. l'am vediutu, seau vediutu-l'am, de care vedi totu acolo. Ca sufisu seau afisu se usiteza numai afora de numinativu, de unde spre destinctiune s'a scrisu cu litere menunte.

2. De in LU m. A fem. se compunu si pronumele demonstrative; Elu, ea; Celu, cea; Acelu, aceea; si dupa aceea-si norma de in STU: Estu, ésta; Aestu, a'ésta; Cestu, cesta; Acestu, acesta; seau numai cu A de in ainte; Alu, a'; Astu, asta. Tote inse aceste derivate potu se liè in tote genurile si casurile altu A de in apoi, candu nu au sustantivu dupa sene pr. Cef'a, cea-a care se pronuncia чѣа cѣа; celuia, celeia; celia, celca; celor'a; Cest'a, cesta-a scrie cést'a spre destinctiune etc.

3. Elu si ea facu in gen. dat. numai LUI, ei fora E cá LU, a; pentru cà E e numai fulcru pentru LU, LI pronunciate cu vocali diumetatîte in numin., er' in gen. nu e de lipsa; si femeni-nele numai se conforma dupa masculine.

4. Alu, in fem. a', se usiteza mai multu numai cá articlu, candu sustantivulu nu e espresu seau e mai departe, pr. alu lui Petru, alu mieu, alu cerului imperatu; de unde punenduse acelfa seau apropianduse, A ce erá de fulcru se lapeda

pr. filiu-lu lui Petru, tata-lu meu, imperatu-lu cerului. In sing. fem. A nu are lipsa de altu fideru, seau se pote paré contrasu dein aa. In gen. alui, ai, aloru se usita mai raru. Celi de preste dunare nu lapeda pre A nece precedendu sustantivulu pr. tatalu a lu meu; inca si celi vechi ai nostri scriu une ori asemenea ci fora lipsa.— In usulu vulg. se pronuncia numai A in tota genurile si casurile pr. a meu, a mea; a miei, a mele etc.; de unde multi gramateci supuneau, cà A e semnu genetivului. Er' cá pronume demonstrativu in locu de acelu se pronuncia intregu pr. alu mare inca si cu z seau xz in locu de A in masc. pr. $\alpha\lambda\delta$ seau $\chi\alpha\lambda\delta$ $\mu\alpha\rho\epsilon$, si ϵ in fem. pr. ϵ , $\kappa\lambda\epsilon$ $\mu\alpha\rho\iota$; inca si cu A in capetu pr. $\alpha\lambda\alpha$, $\kappa\epsilon\alpha$, $\alpha\iota\alpha$, $\kappa\lambda\epsilon\alpha$ etc.

5. Celu se usita si in locu de articlu, inse adi mai numai cu adiective si participia, si se pune in ainte pr. omulu celu bunu; pre unele locuri si la celi vechi inca si cu sustantivu pr. celu domnu bunu. Compuse cu celu sunt: celu alaltu (LVI, 2), si celu ce seau cel'a ce, care se declina cá simplu.

6. CE cá articlu verbale e nedeclinatu pentru tote genurile si casurile, in locu de qui quae quod si quid ale latiniloru pr. omulu ce dîce, mulierile ce venu etc. Er' cá pronume intrebatoriu personariu lat. quis? inca si in locu de celu ce seau ori-cine, in numin. si acus. lià particu'a ne lat. ne si nam: CE-NE seau CI-NE lat. quisne? er' in gen. si dat. face CUI lat. cui, cuius dela form'a neusitata CU-CA care astadi numai in compuse ocure pr. cu-tare, aca-tare, seau in particele pr. cà lat. quod it. che, cá lat.

quam, inea si co in colo, co-ce etc. In plur. nu se usita.

7. Care lat. qualis-e, ital. quale, portug. qual, respunde relativului lat. qui, quae, quod, si se usita articulatū si forā articlu; inse in usu-lu vulg. mai multu forā articlu si ne declinatu chiaru si in dat. pr. omenii care le place beutur'a in locu de caror'a, afisulu ce urmeza fiendu de ajunsu spre determinarea casului.

8. Una multîme de compuse se afla de intru aste pronume cu unĕle particule de in ainte au de in apoi; de in ainte pr. ore, ori seau la celi vechi vare, veri; macaru; fia, fia-si, fia-si-ce, nes: care cene, ce;—de in apoi pr. cu va: care, cene, si casurile loru; cu si: acela, acest'a, care, cine; si altele pr. ce-si-ce-va etc.

9. Cu care e corelatu tare lat. talis-e inea si tale pentru tote trele genurile*), care astadi simplu se liã numai intru insemnarea secundaria cu potere cá si in compusulu a-ca-tare, er' intru intielesulu primitivu cá alu latiniloru tale numai in compusulu atare cá atãtu in locu de tãtu corelatulu lui catu; si se declina cá care mai alesu in compusulu: cutare ital. cotale, cu articulu si ne articulatū pr. cutarua, cutaroru-a.

LIX. Participia.

Participia-le sunt verbe in forma adiectivale, de unde nu numai se deriva de in verbe, ci-si retienu si proprietatea verbelorū in catu pentru tempore.

*) Noniu s. cuv. tale: „Tale positum pro talis;“ etc.

Terminatiunea loru in limb'a rom. e astadi numai in u-a seau mai de aproape in tu-ta seau su-sa, si oriu-a; de in carele cele de antaiu se numescu preterite seau trecute pentru că se deriva de in formele tempului trecutu pr. disu-a, alesu-a dela dîcu, alegu in pret. perf. disidîce, alesi-alese, si pasive pentru că insemneza efectulu lucrarei; er' cele in oriu-a se numescu presente cá opuse preteriteloru si active pentru că insemneza caus'a lucratoria.

Declinatiunea loru e cu totulu regulata, cá a adiectiveloru dupa terminatiunea in u-a.

Nota.

1. Uncle participia presente si preterite se liau si in locu de nume seau sustantive cu un'a au alta terminatiune pr. intielesu lat. intellectus, ajutoriu lat. adjutorium, coptoriu etc. in u cá neutre; fapta, scrisoria in A ca feminine; seau si numai cá adiective in formele mairare pr. intieleptu-a, desiertu-a lat. desertus-a etc.

2. Participiulu pret. romanescu respunde intru tote celui latinu, in forma si insemnare. Er' celu presente respunde formei latine orius-a scurtate in or in locu de urus-a seau urius-a ale acelor'asi pr. laudatoriu lat. laudator de in laudatorius-a, cá vultur in locu de vulturus si vulturius adeca volator, volatorius. Inca si la noi in unele parti se pronuncia oru in locu de oriu (XII, n. 5), si pre totendenea ωρξ in locu de οριξ. De in form'a urus-a a latiniloru a remasu numai form'a derivata a sustantiveloru in ura pr. arsura, friptura, scriptura dela ardiu, frigu, scriu etc.

3. Form'a participiului pres. activu latinu în ens-ente nu a remasu de catu în parente lat. parens-te în locu de pariens, sustantivu căsi la ei, si fierbente adiectivu lat. fervens-te.

4. Participiulu lat. în ndus-a a remasu numai cá gerundiu cá si la latini; er' usuarea în locu de participiu e numai moderna.

LX. Cojugatiunea.

• Cojugatiunea e scambarea terminatiunei principale ai cuventului intru alte forme pre în moduri, tempuri, numeri si persone.

• Terminatiunile principale în verbe sunt A, E lungu si scurtu, si I de în áre, ére, ere si íre ale modului infinitivu pr. laudáre, vedére, fácere, audíre lat. laudare, videre, facere, audire.

• Moduri principali sunt doua: finitu si infinitu (nefinitu). Finitu se dice, în care verbulu-si scamba terminatiunea principale dupa formele aratate; er' infinitu, în care terminatiunea se scamba numai dupa tempuri si numeri, inca si genuri si casuri, er' nu persone.

• Modulu infinitu e unulu; er' celu finitu dupa norm'a limbei latine se destinge în patru: indicativu, imperativu, conjunctivu, si optativu.

• Tempuri se destingu principali trei: presente, preteritu, si futuru, dupa cumu lucrarea se aratá a se continuá, a se fi efectuat sau cá se va efectué pr. io laudu acumu, laudai mai în áinte, voiú laudá deci în áinte. Secundarie: preteritulu imperfectu pentru cele ce nu s'au efectuat deplenu, si prea perfectu pentru cele

efectuate inca de multu, er' futurulu mestecatacu preteritulu, pr. io laudam, laudasem, voi u fi laudatu.

• Personele sunt trei: antai'a io, adou'a tu, a treia elu etc. in sing. si plurale.

Nota.

1. Numai verbele se cojuga, er' alte parti ale cuventarei cá se se pota cojugá, au de a trece de in terminatiunea propria in terminatiunea verbele pr. de in láuda lat. laus-de in laudare.

2. Verbe se numescu cuventele, care insemneza firea seau scaimbarea vre unui obiectu, si dupa insemnare se impartu in active si neutre. Active, care insemneza lucrarea vre unei persoane au cause seau numai preste totu pr. io scriu, seau mai de a prope asupr'a altei persoane au obiectu, pr. scriu carte. Person'a au caus'a lucratoria se representeza pre in numinativu, er' obiectulu seau efectulu pre in cele alalte casuri. Neutre se numescu, care insemneza numai firea, starea seau conditiunea persoanei au obiectului personificatu pr. io si diu. Er' dupa form'a de in a fora in limb'a rom. sunt totu un'a.

3. In limb'a latina insemnare active se opune cea pasiva cu forme destinte, candu adeca person'a au obiectulu personificatu nu insusi lucraci pate lucrarea altei persoane au obiectu asuprasi; de unde nu e alt'a de catu una conversiune a numinativului in altu casu, si a altui casu in numinativu, de ora ce tota lucrarea unei parti e impreunata cu patirea celei alalte. Inse in limb'a rom. pentru insemnarea pasiva nece forme se afla destinte, nece insemnarea se pote esprime de

catu pre in formele active, au pre in cercuscriere neajunsa, cá in tote limbele romane.

4. • In locu de insemnarea pasiva, in limb'a rom. se usiteza form'a reflexiva, in care lucrarea persoanei au obiectului lucratoriu nu trece intru altulu, ci se intorce asuprasi pr. io me ducu, tu te temi, elu se muta etc. Numai catu tote verbele active potu se fia si reflexive pr. io me laudu, si io te laudu etc.; ci nu tote reflexivele-su de una data si active, de ora ce insemnarea unoru verbe reflexive intru adeveru nu e de catu neutrale pr. me miru, me temu, alte ori insemnarea le e cu totulu pasiva pr. me nascu; si inca unele numai in a 3. pers. sing. se usita chiaru si fora numinativu pr. se cuvene, se cade, se pote, se siede etc. Latinii inca adese ori in locu de pasivu se esprimeau in form'a reflexiva pr. se vertere in locu de verti a se intorce *); si in dialectele romane nu se face al'mentea.

5. • Insemnarea pasiva in tempurile trecute si future se pote esprime cu SUM si tempurile lui, impreunatu cu participiulu preteritu care e pasivu pr. tu esti bene-cuventatu, tu vei fi laudatu de omeni, adeca te au bene cuventatu, te voru laudá omenii.

6. • Modurile finite in limb'a rom., a fora de indicativu, sunt mai restrinse in forme de catu in cea latina; inca si forme, care la latini se tienu de conjunctivu, la noi se tienu de indicativu pr. io laudasem la noi pret. prea-perf., indic. er' la latini laudassem in cojunt. au optativu.

*) Lucr. I, 783. II, 874, 875 etc.

7. « Pronumele personali *i o, tu* etc. nu se adaugu la verbu, de catu candu e dubiu fora ele, au de intru alta cautare sunt de lipsa a se adauge apriatu pr. *i ó me ducu, adeca i o nu altu.* Loculu personei a treia-lu tienu si sustantivele in numinativu, er' alu celei de a dou'a in vocativu, seau in numinativu candu-su impreunate cu posesivulu *teu-ta* pr. *domni'a ta vedi* etc.

8. « De modulu infinitu se tienu si participia-le de care mai susu (LIX), si gerundia-le carele sunt in locu de adverbia, de acia nece se scaimba mai in colo.

LXI. Generica: primitiva.

• Cojugatiunea se face au dupa forme generarie pentru cea mai mare parte a verbeloru, au dupa speciali de in cause particulare; de unde se imparte in generica si specifica.

• Cea generica-si are fundamentulu in terminatiunea principale cu vocalile caracteristice de in modulu infinitu in *Are, Ere* lungu si scurtu, si *Ire*; dupa care cojugatiunea generica se imparte in patru cojugatiuni cu *á, é, e, si í, cá* si la latini.

• Cea specifica, afora de fundamentulu genericu, se mai fundeza pre natur'a unoru sunete de in radecin'a verbului, pr. sunt *liau, dau, stau; dîcu, facu; seiu* etc.

• Nece de un'a de aceste clasi se tienu trei verbe cu forme proprie primitive in unele pucine tempuri, care si in locu de terminatiuni au forme primitive seau ausiliarie se liau in formarea tempuriloru, carele sunt: *sum, am, voliu.*

Nota.

• Tempurele, care facu adeverat'a conjugatiune sunt de doue specie: cu forme primitive, in carele terminatiunea e legata de radecin'a verbului pr. laud-u, laud'am etc.; — altele cu forme auxiliare, in carele seau terminatiunea e despartita de radecina pr. am laudatu, voliu laudá, asi laudá, seau sunt suplenite prein adaugerea altoru verbe si participia ajutatoria pr. am fostu laudatu, eram facutu, eram se veniu, voliu se me ducu etc.

LXII. SUM.

• Verbulu SUM are doua tempuri propria originaria: presente si imperfectu de in modulu indicativu pre cumu:

Presente.

Sing. 1. Sum, su, sunt; 2. Esti, — 3. E, este.
Pl. Semu, suntemu; seti, sunteti; su, sunt.

Imperfectu.

Sing. 1. Era(m); 2. Erai; 3. Er á.
Pl. Eramu; Erati; Era(u).

Nota.

1. In pres. forme originarie sunt: SUM seau SU, numai catu in sum U se pronuncia oscuru cá \varkappa ; er' su cu U diumetafitu, de unde se si impreuna cu cuventulu de in ainte de se pote pr. io-su, al' mentea in pronunci'a vulg. lià pre \varkappa de fulcru in ainte: \varkappa & Er' sunt seau sumptu cu U oscuru cá \varkappa e fomatu de in sum cá in 3. pers. pl. Dela sunt seau sumptu se au formatu si pers.

1. si 2. pl. suntemu, sunteti, in loculu caror'a celi vechi au SEMU, SETI, cá si la latini si mus, sitis. Celi de de in colo dicu in pers. 1. sing. escu, 2. esci, lat. escit*) de unde noi in 2. sing. esci, au esti, de in a 3. pers. este lat. est gr. ἐστὶ. E in a 3. pers. e in locu de este cá la italiani, lapedandu cosunatoriele st de in est; scurtatu se dîce i cu i diumetatîtu, cu fulcru si fora fulcru cá su. In 1. si a 2. pl. celi de de in colo dîcu: himu, hiti in locu de fimu, fiti de la fiu. In cele alalte dialecte romane inca se cojuga mai asemenea pr. so ital. si prov.; E ital., portug.; siemo, siete ital. etc.

2. Eram cu accentulu in silab'a de in urma dupa norm'a altoru imperfecte pr. laudám, la celi vechi in 1. pers. sing. se pronuncia fora M: io erá; pre alocuria se pronuncia cu diftongu in silab'a de pre urma in tote personele: eream, erea i etc. cá faceam. In 3. pl. nu se pronuncia pre totendenca cu U, pre cumu nece intru alte imperfecte, ci cá in sing. erá.

3. Cele alalte tempuri si moduri se suplenescu de in verbulu FIU, fi-re de a IV. cojug. specific pr. in pret. fui, prea-perf. fusem, condit. fu-rem, cojunt. fiu; part. pret. fosta-a; part. pres. fiutoriū, si gerund. fiendu.

LXIII. AM.

Verbulu Am inca are doua tempuri propria originaria: presente indic., altulu optativu, pre cumu:

*) Lucretiu I, 620: quid escit? etc.

Presente indicativu.

Sing.	1.	Am;	2.	Ai;	3.	À(u).
Pl.		Amu;		Ati;		Àu.

Optativu.

Sing.	1.	Asi;	2.	Ari, ai;	3.	Are, ar'.
Pl.		Amu;		Ati;		Aru.

Nota.

1. ♦ Am in form'a de in schema a pres. indic. astadi e numai terminatiune verbale respundietoria terminatiunei latine: am, as, at; amus, atis, ant; numai catu la noi se si impreuna cu verbulu in imperf. indic. dupa infinitulu scurtatu pr. laud'am, face-ám etc., si se si despreuna inainte de part. pret. pr. am laudatu seau se si impreuna pr. laudat'am. In a 3. pers. sing. se pronuncia cu u au fora u. Cá presente verbului AVERE se pronuncia in 3. pers. sing. are cu re paragogicu, si in 1. si 2. pers. pl. cu silab'a VE nelapedata pr. avemu, aveti.

2. ♦ Asi inca e numai terminatiune impreunata au despreunata, contrasa in perf. 1. sing. au de in avesi lapedandu pre ve cá in amu in locu de avemu, ital. avessi lat. habuissem, au de in am si si doritoriu; in cele alalte persone de in arem lat. haberem, pr. 2 pers. ari la celi vechi, astadi cu R moliatu ai; 3. pers. are la celi vechi, astadi cá in plur. In personele pl. 1. si 2 inca si silab'a re s'a lapedatu de totu: amu, ati in locu de aremu, áreti. In dialectulu de de in colo asta forma nu se afla.

3. ♦ Cele alalte tempuri de in avere se formeza dupa Coj. II. specifica pr. imperf. aveam,

pret. avui, prea-perf. avusem, cond. avurem, cojunt. aibu, part. pret. avutu, si ger. avendu.

LXIV. VOLIU.

Verbulu Voliu are unu tempu propriu originariu: presente indic., si de aci modulu infinitu: vre-re in locu de ver-re seau vel-re; si se cojuga in presente:

Sing. 1. Voliu; 2. veri, vei; 3. vá.

Pl. Vomu; vreti, veti; voru.

Nota.

1. Voliu dupa form'a propusa e mai multu terminatiune verbale pentru tempulu futuru, respondiendu terminatiunei latine bo, bis etc. in locu de vo, vis etc. Cá verbu de sene mai multu se usita in formele derivate: voliescu si vreu; er' in form'a voliu prea raru in tote persoanele. In pers. 2. sing. celi vechi scriu mai multu scri lat. velis, acumu numai vei lat. vis, ve. In 3. sing. va cá a dela am in locu de vrea lapedandu pre R conversu de in L, cá si in 1. si 2. pl. vomu, veti in locu de vromu, vretilat. volumus, vultis in locu de volumus, volitis. Vre'a pronunsiatu cu diftongu in locu de t s'a facutu de in vere lat. velit seau vore lat. volt in locu de volit lapedandu vocalea de antaiu cá vrè si pronunsianduse cá cele contrase de in doi e pr. ek, nk in locu de beve, neve (X, 1, c).

• De in form'a vrè se formà verbulu vreu, vrei etc. cu tote tempurile regulatu cojugate dupa a II. au III. Cojug. pr. vream, vrui, vrusem, vrurem, vré, vrendu, vrutu; fora part.

act. care se formeza numai de la alta forma era-
si regulata: voliescu de a IV Coj. pr. voliam,
volii, volî-re, voliendo, volîtu, volîtoriu,
cá si compusulu nevoliescu care alta insemnare
are diversa de nu-voliescu seau nu-voliu (lat.
nolo de in non volo seau mai bene no'olo, du-
pa camu si la noi se dice fora v in usulu vulg. pr.
oiu, ei, o seau a; omu, eti, oru, si in pers 2.
sing. i in locu de ei, seau cu fulceru xi, pre cumu
si 2. pl. ti seau xii, in locu de eti seau veti.

3. • Person'a 2. si 3. sing. veri si va se li-
au si in locu de particule cojunctive, cá si la latini
vel de in velis, si vis seau ve pr. veri-care,
care-va si lat. qui-vis, alter-ve, si si ve in locu
de sive la vechi seve de unde seu; la noi se-
va si se-vai la celi vechi in locu de seau, de-
si, celu pucinu.

4. • De aceeași origine sunt si cojunctiunile
ori, si ore in locu de vori, vore de la voriu
in locu de voliu cojugatu cu o in tote perso-
nele si fora v. De aci celi vechi pronunciau si va-
re in locu de ore, cumu si latini disera ali in
compusetiuni pr. ali-quis, ali-quando etc. rom.
ore-cine, ore-candu.

5. • In locu de voliu ca terminatiune se pu-
ne si am pr. am a face in locu de voliu face,
mai alesu la celi vechi; care e diversu de: am de
a face lat. faciendum habeo; si presupune una
afinitate intre avere si vrere, cá si la latini in-
tre habere si avere adeca a vrere.

6. • Vream si vrui seau am vrutu, cá si
eram, inca se liau de terminatiuni ausiliarie in-
tru formarea temporiloru, in locu de asi pr. io
vrea veni cá si eram se veniu, in locu asi fi

venitu; si la celi vechi a vrutu poté dá adeca ar' fi potutu dá. Vream inse pote remané si ne cojugatu pr. noi ne vrea duce, in locu de noi ne vreamu ducere.

LXV. Modulu infinitu.

*Modulu infinitu are trei forme: numinale, adiectivale, si adverbiale.

*Form'a numinale, seau tempulu infinitivu, are patru terminatiuni caracteristice a patru cojugatiuni, carele - sunt si terminatiuni principali in: Are, Êre, Ere, si Ire pr. LAUDáre, TIENére, BATere, AUDíre.

*Cea adiectivale, seau participiu, are doue terminatiuni, amendoue destinte dupa genu: un'a in TU, ta (su-sa), care se numesce si participiu preteritu pasivu; alt'a in TORIU, toria (soriu soria), numita si participiu presente activu; pre cumu:

LaudAtu-a, tienUtu-a, batUtu-a, audÎtu-a.
LaudAtoriu-a, tienUtoriu-a, batUtoriu-a, audÎtoriu-a.

*Cea adverbiale, seau gerundiu, are una terminatiune in NDU, pre cumu:

LaudAndu, tienUndu, batUndu, audÎndu.

Nota.

*Infinitivulu in limb'a rom. pentru form'a numinale, e de una data si nume sustantivu de genulu fem. si se declina regulatu dupa III. declinatiune generica pr. laudare-a, laudari-ei etc. La latini ast'a se oserbeza mai raru pr. scire meum, la greci mai desu; numai la acestia nu se declina. De ci infinitivulu si cá tempu, la noi in regime totu de a un'a lià in aintesi prepusetiunea A pr. a laudare, a tiencere etc.; luandu a fora

dupa potiu si sciu, candu A nu se adauge pr. potiu laudáre, sciu tienere, si in formatiunea temporiloru cu asi si voliu pr. asi batre, voliu audíre. Cá sustantive totu de un'asi retienu silab'a terminativa RE; er' in regime mai multu se lasa a fora RE dupa usulu vulgariu, seau pronunsianduse ise adauge A paragogicu in capetu cá unu articlu deca are si de in ainte pr. a laudarea, al'mentrea fora a pr. sciu laudare, potiu tienere. Er' in formatiune, urmandu dupa asi si voliu se pote si lapedá si díce fora a pr. asi bate, voliu audí seau asi batre, voliu audire; er' in aintea loru, cu voliu totu de un'a se lapeda pr. laudá-voliu, er' cu asi numai candu intre ele se pune vre-unu pronume relativu pr. laudá-te-asi, al'mentrea totu de un'a cu re pr. laudare-asi. In unele dialecte italice inca se lapeda, si se pare cá si la latinii vechi pre cumu se cunosce de in remasele forme: *ilicet* *), *scilicet*, *videlicet* in locu de *ire licet*, *scire licet*, *videre licet*; asia si in infin. pas. de a III. Cojug. la aceliasi pr. dici in locu de *diceri* seau *dicier*. De aci infinitivulu la noi se pote impartí in lungu seau intregu cu RE pr. laudare, si scurtu seau scurtatu fora re pr. a laudá etc.

2. Participiulu pret. se formeza de la infin. scurtu adaugundu silab'a TU-a, in I. si IV. Cojug. fora scaimbarea vocalei caracteristice A si I pr. laudá-tu, audí-tu; er' intru II. si III. Cojug. scaimbandu pre E in U pr. tienÚ-tu, batÚ-tu; si de in a IV. sciutu de la sci-re. In su-sa au

*) Donatu la Aeneid. XI, 468. Serviu la Aen. VI, 216 etc.

numai unele de a II. si III. Coj. pr. dîsu, risu etc. de la DîcE-re, RîdE-re etc.; de carele in Cojug. specifica. In formatiunea temporilor participia-le aceste remanu astadi ne declinate, la noi cesti de in coce cu *u* neutrale pr. am laudatu pentru tote genurile si amendoi numerii, er' la celi de dein colo cu *à* oscuru fem. pr. am laudata; in care casuri participiulu nostru respunde supinului latinu: laudatum etc. La celi vechi inse se afla esemple de concordationea participiului pret. inse prea rare: dupa a m cu acus. pr. se aru fi dusi; er' dupa eram acumu cu numin. pr. erá statuta de a nascerea, acumu cu acus. pr. se erá culcati; inse si cu fem. in locu de neutru, in sing. pr. raspunderea amù luata erá Simeon, adeca luase, si in pl. pr. ce ati facutu, ce ati dere se; in care tote insemnarea participiului se ar' paré activa, mai alesu cu eram, cá si in unele adiective trecute de in participia pr. intieptu, dereptu etc.

3. Participiulu pres. se formeza dupa aceeași norma adaugundu silabele toriu-a pr. laudA-toriu, audî-toriu, ci tienŪ-toriu, batU-toriu; inse cu unele particularitati in verbele de II. si III Cojug. de care mai diosu. In soriu-a nu se afla de catu unele sustantive fem. de in asta forma pr. ninsoria, prensoria, scrisoria, unsoria etc. Insemnarea futura intru aceste participia inca se afla la celi vechi, inse mai raru.

4. Gerundiulu se formeza inca totu asiã adaugundu literele NDU pr. laudA-ndu, audî-ndu; inse tienŪ-ndu, batU-ndu. Inse in pronunsierea vulg. la noi celi de dein coce, undu de in II. si III. Coj. inca sé pronuncia cu *u* oscuru cá

x, cu excepciune in curundu adv. de in participiu inse si cu x, si alte prea rare la celi vechi. Celi de de in colo inse cu u, candu se formeza de la infinitivu pr. avundu, batundu, er' cu x candu se formeza de la part. pret. in su pr. arisendu, arupsendu, dîsendu dela arisu, arupsu, dîsu ale verbeloru arídu, arupu la noi ridu, rumpu si dîcu, inse si dîcându dela dîce-re etc. Aceliasi formeza gerundiulu au cá la noi pre cumu in exemplele aduse, au in ndalui pr. disândalui, batundalui etc.—In Coj. I. andu se muta la noi dupa legile eufonice: in îndu dupa altu i pr. apropiîndu, molîndu, talîndu in locu de apropiandu, moliandu, taliandu de la apropi' re, moliá-re talia-re etc.; au in undu dupa o sea u pr. ploúndu, luúndu in locu de ploandu, luandu dela ploá-re luá-re.; inse scaimbarea de in urma nu e recepta pre tendenea. De la scí-re de a IV. Coj inca se formeza sciundu la celi vechi, ci astadi numai sciendu. Latini inca gerundia-le a tote-trele Coj. de in urma mai alesu in vechime le formau in undo pr. faciundo, repetundo etc., er' celi mai noi mai totu in endo: pr. faciendo, repetendo. De unde si noi potemu scrie cu endu in locu de undu a fora de cele ia cundu si gundu pr. dîcundu, frigundu etc. (IV, 3, 5).

LXVI. Modurile finite: Imperativu.

•Modulu imperativu are numai unu temu, si una persona a do'ua, inse cu doue forme: afirmativa, si negativa, si se cojuga dupa schem'a urmatoria.

Imperativulu afirmativu.

S. 2. Lánda. Tiéne. Báte. Aúdi.
Pl. Laudáti. Tienéti. Báteti. Audíti.

Negativu.

S. 2. Nu laudáre, tienére, bátere, audíre.
Pl. laudáreti, tienéreti, bátereti, audíreti.

Nota.

1. Amendoue formele imperativului se formeza de la infinitivu, inse:

a) celu afirmativu de la inf. scurtu lapedandu silab'a RE, si retragandu accentulu de pre vocalea caracteristica in sing. in I. II. si IV. Coj. la silab'a mai aproape de e lunga si in disilabe, pr. de la laudá: lánda etc.; mai de parte in cele alalte pr. mácina, scútura etc. er' in pl. remanendu accentulu in silab'a de in infin. pr. laudá: laudáti etc. In a III. Coj. accentulu remane totu cá in infin. intru amendoi numerii;

b) celu negativu de la infin. lungu, retienendu silab'a RE impreuna cu accentulu intru ambii numeri cá in infinitivu, pre cumu in schema.

2. Pentru imperativulu afirmativu:

a) In Coj. I. verbele, care in sing. au numai una silab'a, ne potendusi retrage accentulu, sia mutatu celu pucinu sunetulu vocalei caracteristice A de in chiaru in oscuru, si se semna cu accentulu greu pr. dá, stà de la dá-re, stá-re; er' verbulu luá-re facundusi imperaf. afirmativu ne-regulatu in sing. cu r diumetatítu in locu de u intregu, are lià dupa aceeași norma, numai à se pronuncia cá unu E deschisu pentru r de in ainte, ci in pl. face regulatu; luáti. Unele verbe plenescu pre A cu terminatiunea éza pr. urméza in

locu de úrma dela urmu inf. urmá-re de care in coj. specifica.

b) • In coj. II. mai tote verbele scaimba pre E in i in sing, dupa usulu celu mai latítu pr. vedí, mání, siedí etc. in locu de véde, mane, siede; singuru verbulu de in schema nu se scaimba: tiene lat. tene. *tiene*

c) • In coj. III. numai prea raru se aude E mutatu in i pr. credi in locu de crede; er' verbele dîcu, ducu, facu in aceeași persona lapeda intrega silab'ace a infinitivului: dî, dù, fà cu à oscuru cá unisilabele de in coj. I., la latini: dic, duc, fac; la care se adauge si imperat. v à la celi vechi dela verbulu peritu vadu lat. vado, ital. va.

d) • In coj. VI. verbele terminate in DÎ, TÎ, SÎ-re in imperat. sing. retragunduse accentulu se pronuncia numai cu i diumetaítu: aúdi, páti, ési de la audî, patî, esî-re, inse cele mai multe in usulu vulgariu liau si silab'a esce pr. de la petî, pasî etc., petiesce, pasiesce etc., de care in cojug. speciale. Verbulu veniu inf. vení-re are acestu imperat. in sing. ven'o seu vulg. vina. Cóperiu si súferiu in E: cópere, súfere.

3. • In catu pentru imperat. negativu, usulu alapedatu de totu pre re de in sing., si celu de astadi inca si de in plur. pre multe locuri; inse celi vechi mai totu de un'a-lu tienu pana si in cartile baserecesci de astadi pr. nu ve t émereti in loculu celui vulgariu: nu ve t émeti. Er' cà re a fostu si in sing. se cunosce nu numai de in numerulu plur., ci mai vertosu de in form'a regularia a celui sing. cu accentulu in vocalea caracteristica pr. nu dá, nu stá, nu luá, nu urmá; nu tie-

né, nu vedé; nu face etc.; nu audî, nu esî, nu pasî, nu venî etc. unde si esce si éza nu se adaugu.

4. Imperat. negativu sémena in catu-vacu a-lu latiniloru: non seau ne laudâris contrasu de in laudaveris, in pl. laudaritis in locu de laudaveritis; numai catu la eli se formeza de intru altu infinitivu care la noi nu se afla. Italianii inca-lu au in sing. pr. non ti scordar dime.

5. In locu de imperativu se usita si presente cojunctivu a fora de 1. pers. sing. pr. se laudî, se ti ena etc. La celi de de in colo prepunendu si particul'a imperativa las' in locu de lasa in 1. pl. si 3. deamendoi numerii pr. las' si lauda etc.

LXVII. Indicativu: Presente.

Modulu indicativu are trei tempuri principali: Presente (de facia), preteritu (trecutu), si futuru (futoriu); si se cojuga dupa schem'a urmatoria:

Presente.

S. 1. LáudU;	TiéniU;	BátU;	AúdiU.
2. LáudI;	TiénI;	BátI;	AúdI.
3. LáudA;	TiénE;	BátE;	AúdE.
Pl. 1. LaudĂmu,	TienÉmu;	BátÉmu;	AudÎmu.
2. LaudÁti,	TienÉti;	BátÉti;	AudÎti.
3. LáudA;	TiénU;	BátU;	AúdU.

Nota.

1. Presentele indic. se formeza de la infinitivu pre in imperat. afirmativu; dupa care a 3. pers. sing., care e radecin'a verbelor, in cele de antaiu trei cojug. e cá si imperat. afirm. fora esceptiunile imperativului carele aici nu au locu pr. láuda, tiéne, báte, fáce, díce, dúce; er' intru a

IV. Coj pre i-lu muta in E cá in II. si III. Coj. pr. aú de. Unisilabele inse facu si aci 3. pers. sing. cá si in imperat. afirm. dà, stà, lià.

•2. • Cu 3. pers. sing. in Coj. I. e totu de aceeași forma si a 3. pl., afora de unisilabele, care liau unu U dupa A intorsu de in chiaru oscuru pr. dau, stau, liáu; er' in cele de pre urme trei Coj. E de in sing. se muta in u, pr. tienu, batu, aúdu. Numai verbele cóperiu cu compusele lui a-des-cóperiu, cúfuriu, súferiu se audu in usulu vulg. cu E cá in sing. in locu de u, inse nu pretotendene nece la celi vechi carii scriu: coperu, súferu.

•3. Person'a 1. si 2. sing. se formeza de la a 3. cu u in 1. cá in 3. pl., si cu i in 2. pr. in schema. Numai verbele de cele trei Coj. de pre urma, ce au a 3. pers. pl. in du, tu; nu, ru, formeza 1. pers. sing. au cá a 3. pl. pr. credu, trametu, punu, pieru, scau cu unu i intre u si cosunatoria pr. crediu, trametju, puniu, pieriu; cu pucine esceptiuni pr. batu nu batiu lat. batuo; de carele intre specificce.

4. De in cuntra unele verbe nu suferu r in ainte de u in 1. pers. sing., cate adeca-su terminate in b, p, m; c, g, s, ori de care Coj. se fia pr. fierbu, sorbu; incepu, precepu; facu, tacu; fugu, mulgu; defaimu, dormu; esu lat. ferveo, sorbeo, incipio, percipio; facio, taceo, fugio, mulgeo; diffamo ci diffamia, dormio, exeo, etc. De la avere lat. habere se face ai bu, er' de la scupíre isp. escupir scúpin si scúipu.

5. In tote trele pers. sing. si a 3. pl. multe verbe mai alesu derivate, de I. Coj. liau silabele: ézu, ézi, éza in locu de u, i, a immultîndu cu una silaba pr. urmezu,—ezi,—eza de la ur-

má-re de in urma it. orna. Intru asemenea cele mai multe verbe de a IV. Coj. totu intru acelesi persone liau silabele: éscu, ésci, ésce pr. patiescu, petiescu, urdiescu etc. Si asia in imperat. afirm., si in acelesi persone in presentele Cojuntivu pr. urméza, patiesce; seurmézu-i-e, sepatiescu-i-a; originea acestoru adausuri sunt terminatiunile latine-grecesci in issosseauizos, gr. ἴσω, si esco seauisco-is pr. patrissoas seau patrizo; frigesco-is, concupisco-is dela frigeo, cupio. Italianii pre ezo nu-luau de catu cá la latini in tote tempurile si personele; er' pre isco chiaru cá la noi si numai in acelesi tempuri si persone pr. mentisco, patisco dela mentire, patire, rom. mentiu si mentiescu, patiu si patiescu. Verbele care nu liau au potu se nu liè terminatiunea escu sunt: audiu, ascutiu; a-des-cóperiu, me cúfuriu, lat. conforire, dormu, esu, fugu, in-ghîtiu, mentiu, moriu, patiu, pieriu, me im-putiu, in-des-partiu, saliu, sciu, sorbu, súferiu, suiu, portug. subir, veniu, in-vestiu.

6. Person'a 2. pl. e intru tote ca 2. imperat. afirm. pr. in schema; er' 1. se formeza cu accentulu cá in pers. 2., inse pentru cele de 1. Coj. cu à oscuru, seau spre destintiune de la a imperf. seau cá accentulu nu e deplenu, de unde-lu scriemu cu à pr. laudàmu.

7. Asemenarea intre Cojugatiunile nostre si intre cele latine intru acestu tempu se cunosce mai chiaru, de catu ori unde. Mai aproape de ale nostre in dialecte e cojugarea in limb'a italiana, mai de parte in cea francesca.

LXVIII. Preteritu.

Tempulu preteritu se imparte in imperfectu (nu de totu trecutu), perfectu (de totu tr.), si prea-perfectu; de in carele cele de in urma doua au mai multe forme primitive si auxiliare dupa schem'a urmatoaria.

Imperfectu.

S. 1.	LaudA-ám.	TienE-am.	BatE-am.	AudI-am.
2.	LaudA-ái.	TienE-ai.	BatE-ai.	AudI-ai.
3.	LaudA-á.	TienE-a.	BatE-a.	AudI-a.
Pl. 1.	Lauda-ámu.	Tiene-amu.	Bate-amu.	Audi-amu.
2.	Lauda-áti.	Tiene-ati.	Bate-ati.	Audi-ati.
3.	Lauda-á(u).	Tiene-a(u).	Bate-a(u).	Audi-a(u).

Perfectulu I.

S. 1.	LaudÁ-i.	TienÚ-i.	BatÚ-i.	AudÎ-i.
2.	Laudá-si.	Tienú-si.	Batú-si.	Audî-si.
3.	Laudà.	Tienù.	Batù.	Audî.
Pl. 1.	Laudà-mu.	Tienú-mu.	Batú-mu.	Audî-mu.
2.	Laudá-tu.	Tienú-tu.	Batú-tu.	Audî-tu.
3.	Laudá-ru(e).	Tienú-ru(e).	Batú-ru(e).	Audî-ru(e).

Perfectulu II.

S. 1.	LaudÁ-ram.	TienÚ-ram.	BatÚ-ram.	Audî-ram.
2.	Laudá-rasi.	Tienú-rasi.	Batú-rasi.	Audî-rasi.
3.	Laudá-ra.	Tienú-ra.	Batú-ra.	Audî-ra.
Pl. 1.	Laudá-ramu.	Tienú-ramu.	Batú-ramu.	Audî-ramu.
2.	Laudá-rati.	Tienú-rati.	Batú-rati.	Audî-rati.
3.	Laudá-ra.	Tienú-ra.	Batú-ra.	Audî-ra.

Prea-perfectu.

S. 1.	LaudA-sem.	TienÚ-sem.	BatÚ-sem.	Audî-sem.
2.	Laudá-sesi.	Tienú-sesi.	Batú-sesi.	Audî-sesi.
3.	Laudá-se.	Tienú-se.	Batú-se.	Audî-se.
Pl. 1.	Laudá-semu.	Tienú-semu.	Batú-semu.	Audî-semu.
2.	Laudá-seti.	Tienú-seti.	Batú-seti.	Audî-seti.
3.	Laudá-se.	Tienú-se.	Batú-se.	Audî-se.

Nota.

1. Imperfectulu se formeza de la infinitivulu scurtatu fora alta scaimbare de catu cà-si pierde accentulu, adaugânduise terminatiunea AM accentuata, cu carea face una cuventu, si vocalea infinitivului de in lunga si intrega se face scurta au diimetatîta. In Coj. I. aceli doi A se contragu in unulu, seau celu oscuru se inneca in celu chiaru alu terminatiunei, de unde se pote seriesi laudám si laudám. In cele alalte Coj. E seau r se impreuna in diftongu cu A cá tieneam, bateam, audiam. La latini, si in cele alalte dialecte intre vocalea caracteristica si A de in terminatiune se pune unu B seau V pr. laudáb-am, ital. lodá-v-a.

2. Preteritulu perf. I. se formeza de la infin. dupa norm'a participiului pret. cu u in II. si III. Coj. De unde si verbele ce formeza participiulu in SU facu acestu preteritu in SI, de carele in Coj. specifica. Dau si stau facu dedi si steti, de care acolosi. In catu pentru persone,

a) Cea 1. sing. se scrie cu i seau iu la celi vechi inca si in legatura cu particelele pr. féci-me seau féciu-me; si in Coj. I. A se pronuncia chiaru seau obscuru, pr. laudái seau mai raru laudài;

b) in 2. pers. SI e in locu de sti, (pentru care si accentulu se trage pre silab'a de in aintei de e mai de parte in pers. 1. pr. dedési de la dedí;

c) in 3. pers., a fora de in cele specifice de a III. Coj. si dedi si steti, s'a lapedatu silab'a de pre urma ue fora de ai urmă ceva, de unde accentulu remane pre silab'a de in urma, cu à oscu-

ru in Coj.I. si cu ù si ì intregi in cele alalte pr. laudà, tienù, audî; —asia si la latinii vechi *);

d) in person'a I. pl. de I. Coj. à erasi remane oscuru cá in pres. de in aceeaasi cauza pr. laudà mu;

e) in 2. pl. se dîce tu in locu de ti, in Coj. I. spre destintiune de persoanele de in pres. si imperf., in cele alalte dupa asemenatiune cu Coj. I.;

f) in 3. pl. se dîce si ru si re cá la latini pr. laudáru si laudáre; inse form'a acesta si la celi vechi e forte rara, si in locui se scrie mai multu ra cá in perf. II.

3. Perfectulu II. in usu se cofunde cu perf. I. in unele persone, asia catu de in perf. I. e mai multu numerulu sing., er' de in alu II. numerulu plurale. Formarea lui e cá si alu perf. I. adaugundu silab'a RAM, si respunde prea-perfectului latinu in forma: laudáram seau laudáveram, tenueram in locu de tenueram etc., numai catu la noi in 2. sing. se dîce ràsi in locu de alu latiniloru ras.

4. Prea-perfectulu, care respunde celui latinu de in modulu cojuntivu seau optativu, se formeza cá si perfectele adaugunduse silab'a SEM, in 2. sing. se si/in locu de ses alu latiniloru. Si intru acestu tempu se aude adausu RA dupa SE mai multu intru 3. persona pr. laudá-se-ra.

5. Tempuri ausiliaria pentru perf. si prea-perf. se afla formate de in part. preteritu:

*) Lucr. V, 443. conturbât in locu de conturbavit, si VI, 587: disturbât urbes, in locu de disturbavit.

a) **cu am in ainte seau in apoi** pentru perf. cá alu III. pr. laudatu-am si am laudatu;

b) **cu am fostu** pentru prea-perf. II. pr. am fostu laudatu seau laudatu-am fostu;

c) **cu eram** pentru prea-perf. III. la celi vechi forte desu, er' astadi mai raru pr. eram laudatu. Inse aceste doue forme mai de in urma potu causá indoiela in cuventare, fiendu cà se potu luá si in intielesulu pasivu alu participiului, mai alesu de se va decliná dupa genu si numeru; fora indoiela sunt in verbele neutre pr. eram venitu, am fostu peritu.

LXIX. Futuru.

Tempulu futuru e numai unulu, formatu de in inf. lungu au scurtu, inse cu tienerea vocaliloru caracteristice, si de in terminatiunea voliu, a sia catu precedendu infinitivulu se lapeda RE, er' urmandu se pote lapedá au tienere, pre cumu:

S. Laudá-voliu, tien é-vei seau b á t e-veri, audí-va etc.

Seau: Voliu laudáre seau laudá etc.

Nota.

1. **In locu de inf.** se pune si presente Cojuntivu, inse in semnare mai plena pr. voliu se me ducu, adeca: miam propusu si voliu implenire.

2. **Celi vechi punu forte desu am in locu de voliu**, inse am cojugatu cu forme mai intregi: are; avemu, aveti si cu A inaintea infinitivului pr. are a judecá vii si mortii, adeca: va judecá. De care forme sunt destinte: am de a cu infin., si am se cu pres. Cojuntivu, lat. agendum habeo. Latiinii inca formeza futurele unoru cojugatiuni cu am in locu de b o care pote fi contra-

su si de in habeo la noi am si aibu, pr. dicam, sciam.

LXX. Modulu Cojuntivu.

•Modulu Cojuntivu, care tiene si loculu optativului si alu celui conditionatu are trei tempuri: presente, imperfectu si perfectu, dupa schem'a urmatoria.

Presente.

S. 1.	Se láudU,	tiéniU,	bátU,	aúdiU.
2.	láudI,	tiéniI,	bátI,	aúdiI.
3.	láudE,	tiéniA,	bátA,	aúdiA.
P. 1.	laudĂmu,	tienÉmu,	bátÉmu,	audÎmu.
2.	laudĂti,	tienÉti,	bátÉti,	audÎti.
3.	láudE,	tiéniA,	bátA,	aúdiA.

Imperfectu.

S. 1.	Asi laudĂ,	tiené,	báte,	audî-re-asi.
2. Ai.	3. Are.	Pl. 1. amu,	2. ati,	3. aru.

Preteritu.

S. 1.	se laudĂ-rem,	tienŪ-rem,	batŪ-rem,	audÎ-rem.
2.	laudă-resi,	tienú-resi,	batú-resi,	audî-resi.
3.	laudă-re,	tienú-re,	batú-re,	audî-re.
P. 1.	laudă-remu,	tienú-remu,	batú-remu,	audî-remu.
2.	laudă-retu,	tienú-retu,	batú-retu,	audî-retu.
3.	laudă-re,	tienú-re,	batú-re,	audî-re.

Nota.

1. *Presentele Cojunt. se formeza si se cojuga intru tote cá pres. indic., afora de 3. pers. care intru amendoî numerii aceea-si terminatiune are, si-si scambia vocalile terminatiunei A si E un'a in loculu alteia, asia catu Coj. I. are E in locu de A pr. laude, er' cele alalte A in locu de E pr. tienia au tienia, bata, auda au audia/cu

puține variațiuni în Coj. I. pr. *dè, stè, liè* sau *dée, stée, liée*, și în cele alalte după terminațiunile în *de, te, ne, re, de* care în cea specifică. Celi de dein colo înse facu a 3. pers. Coj. în toate Cojugațiunile asemenea cu a pr. se lauda în locu de se laude.

2. → Prezentele se usita cu SE au fora se de în ainte. Fora SE se usita numai în a 3. pers. întru întielesulu optativu sau aproape pr. *dè-ti D. dieu bene, duca-se elu; er' cu SE* în tote persoanele în trei întielesuri:

a) Conditionale, lat. *si*, pr. se faci tu ast'a, te-asi laudá;

b) finale, în locu de infinitivu, pr. te rogu se-mi dai, adeca: a mi darea;

c) imperativu sau optativu a fora de 1. pers. sing., în care se respunde celui latinu: *sim, sis, sit etc.*, înse la noi ne cojugatu, cojuganduse verbulu, la vechii latini de în cuntra pr. *faxim, faxis etc.* adeca: *fac-sim, fac-sis etc.*

3. • Imperfectulu se formeza de în infin. întregu cu RE urmandu asi pr. *laudáre-asi, tienére-asi, bátere-asi etc.*; înse fora RE urmandu pronume între inf. și asi; de alta data după placere cu re au fora elu. Cu particea cojuntiva: se, de, la celi de dein colo: *s'este cà etc.* se usita cá tempu conditionale pr. *de asi audî; er' fora cojuntiune cá optativu pr. asi dormí.* În beneorári și blastéme se pote și pune cojuntiunea și lasá, înse punenduse precede terminațiunea pr. *de ar' dá D. dieu, er' lasanduse se pospune pr. dare-ar' D. dieu.* După întreiectiuni totu de un'a se adauge cojuntiune cu asi pr. *o! de ar' dá D. dieu; vaide ar' vení.*

4. Perfectulu la noi nu se mai afla astadi in usu de catu la celi vechi, ci si la eli raru. Er' la celi de dein colo e si astadi forte usitatu, de catu cà in 2. sing. dîcu ri in locu de alu nostru resi pr. laudari. Formarea lui e cá si a prea-perfectului indic. si totu de un'a e impreunatu cu cojuntiv'a se'lat. si. La latini-i respundu prea-perf., si futurulu cojuntivu in rim si ro cu diferentia numai in 1. pers. sing. pr. laudârim, laudâro.

5. In locu de tempu conditionatu se mai usita nu numai imperf. indic. pr. de laudam io, ci si alte tempuri ausiliaria cu asi pr. asi fî laudatu, asi fî fostu tienutu;— cu vream seau vrea pr. vream bate seau io vrea bate, vream fî auditu; cu vrui seau am vrutu pr. cà se n'au vrutu Christosu chiamá pre ei, ei au vrutu remané intru aceea ce au fostu, etc. tote intru intielesulu prea-perf. cojuntivu; vedi mai susu (LXIV, 6).

LXXI. Ausiliaria.

A fora de tempurile ausiliaria specificate, in limb'a rom. se mai formeza si altele de in tempurile verbeloru: sum, am, voliu nu numai cu infinitivu si partic. pret., ci si cu part. pres. si cu gerundiu pr. eram laudatoriu; eram facundu, am fostu sciendu, voliu fî venindu etc. carele in semnare si forme respundu celoru latine: laudaturus sum, eram etc., laudatum habeo etc.

Nota.

Formele ausiliarie astadi sunt mai in usu de catu cele primitive, de in cuntra la celi vechi, ca-

rii pret. perf. mai multu scriu cu form'a perfectului I. de catu cu a 3. Inse nece la vechii latini nu au lipsitu, si in limbele romane de astadi nu sunt mai rare de catu intru a nostra.

LXXII. Specifica: Cojugatiunea I.

• De Cojugatiunea I. se tienu tote verbele ce au infinitivulu in a re cu A accentuatu, si se cojuga in tote modurile si tempurile dupa norm'a verbului LAUDA-RE, a fora de aceste trei: DAU, STAU, LIAU, in infin. dá-re, stá-re, luá-re lat. *leva-re*; de in carele:

a) • DAU, STAU se cojuga intru una forma pr.

In pres. ind. sing. 1. *dau, stau*, 2. *dai, stai*, 3. *dà, stà*; pl. 1. *dàmu, stàmu*; 2. *dati, stati*; 3. *dau, stau*.

In pret. perf. s. 1. *dedi, steti*, 2. *dedési, stetési*, 3. *déde, stete*; pl. 1. *dédemu, stétemu*, 2. *dédetu, stétetu*, 3. *dédere-u, stétere-u*.

In Coj. pres. cá in indic. a fora de a 3. pers. *dè, stè* in vulgu *dee, stee*.

In imperat. afirmativu *dà, stà* vulgo *stài*.

In part. pres. reduplicandu una silaba: *datoriu, statatoriu* in locu de *datoriu, statoriu*.

In cele alalte se cojuga regulatu dupa formatiunea loru pr. *dám, dedésem, datu, dandu* etc.

b) • LIAU specificce se cojuga numai:

In pres. ind. sing. 1. *liau*, 2. *liai*, 3. *lià*, pl. 1. *luàm, luáti*, 3. *liau*.

In Coj. pres. cá in ind. a fora de 3. pers. *liè* seau *liée* lat. *lev et*.

In imperat. afirm. s. *lià*, pl. *luati*.

In cele alalte tempuri regulatu de la infin. lu a re pr. *luám, luai, luasem, luat, luatoriu, luandu*.

Nota.

1. • In dedi si steti cosunatoriele d, t nu se muta in siueratorie, si in loculu lui dede si dedere in vulgu se aude mai multu déte, détera. Dela acesta forma se mai afla si altele derivate in usu pr. dedúi seau dadúi, si stetúi seau statúi dupa care si part. pret. s'a luatu, si se cojuga cá preteritulu de II. si a III. Coj. in ui.

2. • Verbele care se termina in inf, in iare, se pronuncia sub accentu cu á cá un k pr. a taliá, moliare (III, 4 b); er' afora de accentu acutu cá E pr. tália, taliàmu, chiàmu etc. vedi mai susu (III, 3, b. 5, a. IV, 1. etc.).

3. • Unele verbe liau in unele persone de pres. ind. si cojunt. si in imperat. afirm. silab'a ez in aintea terminatiunei, de care mai susu (LXVII, 5).

LXXIII. Cojugatiunea II.

• De Cojugatiunea II. se tienu tote verbele ce au infinitivulu in ére cu E accentuatu, si se cojuga dupa norm'a verbului TIENE-re, inse pucine sunt care in vre-unu tempu au persona se nu aiba ceva specificu, er' mai alesu aceste doua: Avere si Manere de in carele:

a) • AVERE se cojuga specificce:

In pres. ind. aibu, aibi, aibe; pl. avemu, aveti; aibu; seau dupa usulu de acum: am, ai, are; au.

In Coj. pres. totu asia, a fora de 3. pers. aiba, vulg. si aiva.

In imperat. afirm. aibi, aveti.

In cele alalte regulatu de la infin. pr. avem, avui, avutu, avendu, ci fora part. presente.

b) • MANERE cu compusulu remanere:

In pret. perf. indicat. cu si in locu de úi:

S. 1. Masi, 2. masési, 3. máse.

Pl. Măsemu, măsetu, máseru-e.

De aci in prea-perf. masésem seau másem etc. si in part. pret. masu-a.

In cele alalte dupa natur'a verbeloru in ne pr. maniu, mania etc. cá tieniu etc.

Nota.

1. *Verbele de asta conjugatiune sunt prea pucine, aceste urmatorie ordenate dupa terminatiune: placé, tacé, jacé; cadé (scadé), siedé, vedé; implé; mané (re-m.); doré, paré; poté; avé. Carele tote au ceva diferentia eufonica, cerundu, suferindu au nesuferindu pre I nascutu de in E alu infinitivului in unele tempuri si persone adeca: in I. sing. a pres. indic. si Coj., in 3. a pres. Coj., in pret. perf. terminatu in ui si cele alalte asemenea formate, pre cumu si participia-le si gerundia-le. De unde—

a) *Cele terminate in ce, le si te nu-lu suferu nece intru unulu de in acele tempuri pr. tacu, taca; tacui, tacusem; tacutu, tacutoriu, tacundu; asia si potiu, pronuncia no48, a fora de 1. pers. ind. si Coj. deunde: pota, potui, potutu, potendu etc.;

b) *Cele terminate in de, lu-suferu in pres. ind. si Coj. pr. vediu, vedia, er' in cele alalte-lu ceru pr. vediúí, vediutu, vediutoriu, vediendu etc.;

c) *Cele terminate in ne si re, lu-suferu in ind. si Coj., in partic. pres. si gerundia pr. maniu, tieniu etc., ci nu-lu suferu in pret. perf. si prea-perf., si in part. pret. pr. tienui, tienúsem, tienutu; dorui, dorutu etc.

2. *U in participia-le pret., unde nu se su-

pres. si gerundia

fere **i**, se pronunzià cá **z**, er' unde se aude **i**, dupa usulu vulg. amendoi cá unu **i**. De moliatu'r'a lui **n** si **r** vedi mai susu (XXIII, XXV).

3. Imperativulu afirm. in **E** se afla numai in tiene si imple; in cele alalte inse se dice cu **i** conversu de in **E** pr. **ca** **i**, **sied****i**, **vedi**; **taci**, **jaci**; **mani**, si **aibi**.

LXXIV. Cojugatiunea III.

• De Cojugatiunea III. se tienu tote verbele ce au infinitivulu in **ere** cu **E** neaccentuatu, si se cojuga dupa norm'a verbului **BATE-RE**, inse cu multe abateri cá intru a II. Coj., de care a treia numai pre in retragerea accentului dela **E** in unele forme se destinge. Mai specificu se cojuga aceste douc: **BEU** si **FACU**; asia,

a) * **BEU** contrasu de in **bevu** se cojuga:

In pres. ind. **Beu**, **bei**, **bê**; **bemu**, **bêti**, **beu**; cu **E** deschisu in tote persoanele a fora de 1. pl.

In pres. Cojunt. cá si in indic. afora de pers. 3. **bê** seau **bêe** cá **liée**.

In cele alalte tempuri regulatu pr. **beam**, **beúi**, **beútu**, **beutoriu**, **bendu**, **bê**.

b) * **FACU** e regulariu afora de pret. perf. **Feci**, **fecési**, **féce**; **fécemu**, **fécetu**, **féceru-e**; inse si **facúi**, **facusi** etc.

In imperat. afirm. **fà**.

In part. pret. **faptu**, inse si **facútu**.

Intru cele alalte regulatu cá cele terminate in **ce** pr. **faccam**, **facundu**, **facutóriu**.

Nota.

1. * Cá **fà** **facu** imperat. si **dì**, **dù**, **và**.

2. * Dupa asemenarca intre Coj. II. si III. ver-

bele de 3. Cojug. patu acelesi scaimbari enfoni-
ce dupa terminatiune, cá si cele de a 2. (LXXIII,
1, 2); dereptu care,

a) * Verbele terminate in *be, pe, ce, ge*, nu
suferu pre *i* in tempurile acelea, chiaru si de sunt
la latini de II. Coj., au de a III. cu *i* pr. fierbu
lat. *ferveo*, torcu lat. *torqueo*, mulgu lat. *mul-*
geo; *facu*, in-pre-*cepu* lat. *facio*, in-per-*cipio*;

b) * Cele terminate in *de si te, lu-ceru* seau su-
feru cá mai susu pr. *ardiu, ridiu, respondi,*
tundiu; tremetu etc.; singure *vendu si pier-*
du in pret. perf. si part. pret. nu-lu suferu pr.
vendui, vendusem, vendutu; pierdui, pierdu-
sem, pierdutu etc.;

c) * Cele terminate in *ne si re, lu-suferu* pr.
punu seau *puniu, ceru* seau *ceriu* etc.

LXXV. In tempurile preterite.

* Abaterea mai momentosa in cojugarea verbe-
loru de III. Coj. e formarea tempurilor pret.
perfecte si prea perf. in indic., si a participiului
preteritu; in catu mai multe sunt, carele nule for-
meza de la infin. mutandu pre *E* in *U*, ci lape-
dandu pre *E* caracteristicu si de multe ori inca
si cosunatori'a de in aintei, in pret. perf. si prea
perf. *facu SI* in locu de *ui*, *er'* in part. pret. su
seau *tu*.

Nota.

1. * Verbele de III. Coj. care formeza aceste
tempuri regulatu in *ui* si *utu*, sunt: *batu, beu;*
cernu, ceru, cosu, crediu, crescu; in-pre-*cepu;*
facu; gemu; mescu lat. *misceo* raru; *nascu;*
pascu, pierdu; a-sternu; temu, tiesu, trecu;
vendu, in-vencu, in-vescu pr. *cernui, cernu-*

tu etc. Inse ceru si cersi si cersu ore candu, de unde astadi cersiutu; facu si feci, si part. facutu si faptu.

2. *Verbele carele formeza pret. si participiulu numai in si si su sunt cele terminate:

a) *in cu: dîcu, ducu pret. dîsi, dusi, part. dîsu, dusu;

b) *in du seau diu: ardiu, ridiu, tundi, respundiu; descendu lat. descendo forte desu la celi vechi, incendu, a-cu-de-prendu, in-tendu; ascundu; puredu, ueidu, rodu pr. arsi, risi, tinsi, respunsi; descensi, incensi, prensi, tensi, ascunsi, purcesi, rosi, si part. arsu, risu etc.;

c) *in gu: adaugu, atingu, ajungu, in-cingu, destingu lat. distingo la celi vechi, impingu, invingu seau invincu la celi vechi, lingu, mergu, plangu, stergu, stingu, tragu pr. adausi, atinsi, ajunsi, incinsi, destinsi, impinsi, linsi, mer-si, plansi, stersi, stinsi, trasi; si ninge ninse, ninsu;

d) *in tu seau tiu: scotiu, trameu pr. scosi, tramesi; scosu, tramesu;

e) *si altele pr. curru seau curgu, cursi, cursu; in-vîu, in-visi, in-visu; punu, pusi, pusu.

3. *Verbele carele formeza part. pret. in tu sunt: cocu, copsi, coptu; / sugu, supsi, suptu; fierbu, fiersi, fiertu; frigu, fripsi, friptu; rumpu, rumpsi, rumpu seau ruptu.

4. *Verbele carele au part. pret. in su si tu sunt: a-cu-legu, alesi culesi, alesu culesu, la celi de dein colo si aleptu; deregu, deresi, deresu, si dereptu ca adj.; frangu, fransi, fransu si framptu; invingu, invinsi, invinsu si inviptu; mulgu, mulsi, mulsu, inse smulgu si smultu; im-pungu, punsi, punsu inse si punctu-

ra; stringu, strinsi, strinsu ci si strimtu cá adj.; torcu, torsi, torsu si tortu; ungu, unsi, unsiu ci untu, untura cá sustantive; scriu in locu de scrivu lat. scribo, scrisi, scrisu, inse scripta, scriptoria si scriptura. •Intielegu lat. intellego, intielegúi si intielesi, intielesu, intielegutu si intieptu cá adj.

5. •Cojugarea preteriteloru in SI se face cá in masi, masesi /etc. (LXXIII, b). Usulu loru la celi vechi e forte mare in tote personele, astadi inse pre pucine locuri, si mai multu in pers. 3. pr. dis e, puse, /etc., de la care usulu vulg. formà noue forme in pret. perf. adaugandu terminatiunea i pr. dis éi, dîsési, disé; dîséramu, disérati, diséra, care sunt mai vitiose; puséi lat. posivi si posui.

LXXVI. Cojugatiunea IV.

•De cojugatiunea IV. se tienu verbele ce au infinitivulu in ire cu I accentuatu, si se cojuga dupa norm'a lui AUDÎ-re; mai specificu se cojuga aceste trei: SCIU, FIU, VENIU, asia:

a) •SCIU inf. se ire, totu de un a cu i intregu;

In pres, Scíu, scíi, scíe seau scí; scimú, sciti, scíu. In coj. totu asia, ci in 3. pers. scia.

In pret. perf. in úi: Sciúi, sciúsi etc. cá cele de a 2. si 3. Coj. si in prea-perf. sciusem etc.

In part. pret. sciutu; pres. sciutoriú seau sciitoriú vulg.

In cele alalte regulatu: scieam, scî seau scii vulg., sciendu inse si sciundu la celi vechi.

b) •FIU inf. fíre cu i intregu. Presente si imperf. nu are in usu.

In coj. pres. cá sciú: fiú, fii; fia; fimú, fiti, fia.

In pret. perf. fui, fusi seau fusési, fù; pl.

fūmu, futu, furu si fure anumitu la celi vechi.

In pret. prea-perf. fusem vulg. fusesem etc.; si asia in celu conditionatu: fúrem, furesi, fure etc.

In part. pret. fostu-a; in pres. fiutoriu seau fiitoriu vulg., ger. fiendu.

c) *VENIU cu n moliatu; specificu in imperat. afirm. veno seau vena. La celi vechi are pret. perf. si cu accentulu retrasu, pre cumu:

S. 1. V éni, 2. venísi, 3. véne,
Pl. Vénemu, vénetu, véneru-e-a.

In cele alalte regulatu pr. veniam, veníi, venitu, venindu vulg. viindu, venitoriu vulg. viitoriu.

Nota.

1. Verbulu pieriu inf. peri-re, tiene pre i dupa p numai in aceste persone; pieriu, pieri, piere; piéria vulg. piéie, si vulg. picitoriu in locu de peritoriu. In cele alalte fora i pr. perimu, periti; períi, peritu, perindu vulg. peindu mai raru, peritoriu.

2. De coperiu, cu furu, suferiu, etc. vedi mai susu (LXVII, 2. 4, 5). De in fia si fiendu se facu compusele: fiendu-ca, fia-care etc. (LVIII, 8).

LXXVII. Mestecata.

Unele verbe dupa usulu de astadi pre a locuria se cojuga au intru tote dupa alta Cojug. de cumu se cuvene pr. adaugu, scriu, carele se tienu de Coj. III. inse pre unele locuri se cojuga dupa Coj. I., asia in pres. indic. adaugamu, adaugáti, adauga; scriému, scriáti, scrie; in part. pr. adaugatu, scriatu;—au numai in parte, a-

sia pre unele locuri verbele de 3. Coj. se cojuga in pres. ind. si cojunt. in pl. 1. si 2. pers. cá cele de a 2. Coj. pr. *facému, fácéti*, in locu de *fáccemu, fácéti*, care tote sunt vitiose.

Nota.

• In limb'a rom. se mai afla unele cuvante, care de si nu se cojuga, totu se tienu de verbe, au dupa forma au dupa insemnare seau origine, asia:

a) *Blemu, bletu* seau *bleatu* sunt fragmente de in verbulu *amblu* in form'a cojuntivului pres. anticatu cu *e* in locu de *a*.

b) *Và* imperat. afirm. *cá fá* etc. de la verbulu anticatu *vadu* lat. *vado*; inca si atat'a numai la celi vechi seau pre pucine locuri.

c) *Detoriu-a* seau *adetoriu-a*, part. pret. de la verbulu anticatu *dére*, lat. *debeo-re*, a caruia forme erau cá ale lui *beu* lat. *bibo*: in pres. indic. si coj. *deu, dei, dè*, pl. *demu, deti, deu*; si asia: *deam, dcúi, deutu, dendu*; tote alte forme, ce incepura a se intruce in limba, sunt smentite.

d) *Optu*, contrasu de in *opu'st* lat. *opus est*, intru intielesulu de *nevolia este*, in locu de a 3. pers. neutrale fora alta flesiune, inse cu regime de cojuntivu; astadi ne usitatu, inca si la celi vechi raru. Esemples autentice: „Si de antai optu se scimu acést'a“; — „Inca éراسi optu se cunosceam“; — „Noi optu se morimu si se lasamu totu“; — „Cá Christosu este bunu, optu se fia unu D. dieu cu tatalu“ etc.

LXXVIII. Derivatiunea.

Derivatiunea se face pre in scaimbarea terminatiunei principali intru alt'a, asia catu de intru unu cuventu se face altulu; de unde dupa

calitatea cuvintelor derivate, derivatiunea se poate impartî in numinale, verbale si adverbiale.

Derivatiunea numinale se face au de in nume in nume, au de in verbe in nume pr. de la omu: omenescu-a, si de la scriu: scriptura. Intru asemenea si cea verbale, in catu verbulu se deriva au de in nume pr. de la inaltu: inaltiu-áre, au de in alta parte a cuvintarei costatoria pr. de la in-apoi: inapoiare.

Nota.

Derivatiunea numinale e de intre tote mai copiosa, de care se tienu si numele augmentative si deminutive.

LXXIX. Numeloru augmentative.

Derivatiunea numeloru se face au remanendu insemnarea numelui numai cu ceva adaugere sau scadere, au scambanduse si insemnarea. Cele de antaiu sunt numele augmentative si deminutive, cele alalte numai terminative. Augmentativele si deminutivele nusi muta nece genulu nece caracteriulu de sustantive au adiective; er' cele alalte mai totu de un'a amendoua.

Augmentative se numescu, caror'a pre in form'a derivata li-se adauge insemnarea marimei, si au doue terminatiuni:

a) in oniu-a cu n moliatu la noi pr. barbatoniu, furconia, mulieronia etc.;

b) in eu-éa mai raru pr. ometeu de la ometu la celi vechi atat'a catu poporu.

Nota.

Terminatiunea in oniu-a se usita si a fora de insemnarea augmentativa pr. strigoniu-a lat.

striga, it. stregone etc., mai desu inse in form'a fem. spre insemnarea sesului mulierescu a unoru vietuitorie au popore pr. de la grecu, leu, ursu etc. greconia, leonia, ursonia.

LXXX. Deminutive.

Deminutive se numescu, caror'a pre in form'a derivata li-se adauge insemnarea micimeii, si au mai multe terminatiuni;—

a) in asiu-a si andru; pr. fetiorasiu, coptorasiu; catielandru etc.;

b) in elu si etiu, pr. in cele vechi: porcelu, catielu, vitielu; misielu; fem. contrasu in ea: porcea, misiea etc.; in cele mainoue cu celucea pr. bunicelu, tenerelu; bunicea, tenerea; valicea, olicea seau vulg. val'cea, ol'cea;— in etiu mai raru pr. hornetiu, saculetii;

c) in icu-a seau cicu-a, mai raru pr. Domnica, Florica, Marica; bunicicu-a, bunica etc.;

d) in óru-a, intru cele mai vechi pr. de la fetu: fetioru-a, petioru, urcioru; caprioru-a etc., respundietorie celoru latine in olus-a pr. petiolus, urceolus, capreolus;—in cele mai noue in sioru-a pr. bunisioru, marisioru, pulisioru etc.;

e) in usiu-a si utiu-a, pr. catielusiu, parusiu, lemnusiu; catusia lat. catena, cenusia lat. cinis, manusia;—albutiu, calduti, negrutiu, teneruti; manutia, verutia etc.

Nota.

1. Vocalile terminatiunei primarie a rare ori remanu ne scambate in aintea terminatiuniloru derivate ci mai multu se scamba in i.

2. Deminutivele in ica vulg. si iuca, utiu seau itiu-a sunt mai multu desmierdatorie.

Cajocian

Alta forma in enciu pr. taurenciu e forte rara.

3. Multe de in formele deminutive s^usi usita si numai cá terminatiuni derivate simple fóra scaderia insemnarei pre cumu sunt in numele vechi si mai alesu in terminatiunea usiu: albusiu, causiu, culcusi, imparatusiu, lunecusi, stupusiu; barbatusiu, mulierusiu etc.

4. Deminutive sunt dupa origine si terminatiunile in chiu si chia, ghiu si ghia pr. genuchiu, manuchiu; vechiu, curechiu; orechia, parechia; anghiu, unghia etc., lat. genuclum, manclus, vetlus, coliclus; auricla, paricla; angulus, ungula; cá si la italiani: ginocchio, orecchia, parecchio, unghia etc.

LXXXI. Sustantive: feminine.

Alte terminatiuni derivate ale numeloru sunt destinsc dupa sustantive si adiective, si dupa genu.

Terminatiuni derivate ale sustantiveloru sunt mai alesu feminine si neutre; cele masculine se tienu mai multu de adiective.

Feminine sunt:—

a) Are, ere, ire de la infinitivii verbeloru pr. cantare; meserere lat. misereri la celi vechi, dorere, piacere, tacere; fire, scire etc., cá sustantive;

b) áte seau tate de la adiective pr. adeveratate, bunetate, induratate, meseretate la celi vechi lat. miseria, sanetate etc.

c) entia de la verbe in inf. scurtu, pr. ajutorientia, credentia, cuvenentia, fientia, potentia, scientia etc.;

d) ésa de la masculine; pr. imperatesa, miresa etc.;

e) étia, lat. itia au icies de la adiective pr. a'betia, negretia, rosietia; blandetia, canuntetia, dulcetia, frumusetia, gretia, etc.;

f) ía, de la nume, pr. avutîa, betîa, faciarîa, omenîa etc.;

g) ime, astrase de la adj. pr. greime, marime, multîme; largime, lungime etc.; colective de la sustantive, pr. omenime, betranime, junime etc.;

h) ore, de la nume si verbe pr. carore si curore lat. calor et color, dorore mai raru, putore, recore, sudore etc.;

i) oria seau soria si toria de la part. pr. scrisoria, inchisoria, plansoria, prensoria; serbatoria, adapatoria etc.;

k) une seau diune si tiune de la adj. si part. pr. rape diune, umediune; intieleptiune, peritiune, unitiune, cumenecatiune la celi vechi etc.;

l) ura de la asemenea pr. caldura; arsură, implutura, induratura, puntura, sciutura; unșura etc.

Nota.

Are in unele derivate respunde terminatiunei latine ale seau are pr. frigare, mucare, luminare, spinare, vendiare, venetare etc., lat. luminare, spinale, venale etc.

LXXXII. Neutre.

Terminatiuni neutre derivate sunt:

a) aciu seau atiu de la nume pr. carnaciu, fenaciu, galinaciu etc. lat. carnaceum, gallinaceum etc.;

b) ariu, pr. altarîu, armariu, verdiariu, medulariu, vestiariu etc. lat. arsiarium;

• c) étu cu e lungu, pentru colective pr. fa-gétu, pometu, spinetu etc.; in usulu vulg. si cu e scurtu ci reu;

• d) etu cu e scurtu de la verbe, pr. âmbletu, créscetu, súfletu etc.;

• e) mentu de la asemenea pr. calciamentu, coperimentu, juramentu, mormentu, vestimentu etc.;

• d) oriu, de la participia pr. ajutoriu, coptoriu etc.

Nota.

• 1. De terminatiunile neutre se tienu si cele in aniu pr. calcaniu, seau uniu: capetaniiu seau capetuniu; si erasi cele in usiu pr. imparatusiu lat. in-palatum etc. (LXXX, 3).

• 2. De la verbe inca se deriva unele neutre lapedandu tota form'a verbale, numai dupa cumu se afla in 1. pers. sing. a pres. ind. pr. aúdiu, cúgetu, indemnú, invetiu, sentiu lat. sensus, véndecu etc.

• 3. De usulu participia-loru cá nume sustantive si adj., in terminatiunile loru, s'a disu mai susu (LIX. 1.)

LXXXIII. Adiectivale.

• Terminatiunile derivate adiectivali, a fora de deminutive, sunt aceste:

• a) aciu-a pronunsiatu cu ɥ, pr. bataciu, fugaciu, pungaciu etc. lat. in a-x-ce: fugax-ce;

• b) anu-a mai alesu spre insemnarea origenei personeloru au lucruriloru pr. cetatianu-a, satEANU-a, munteanu-a; cu à oscuru in cele vechi pr. betrãnu, romãnu, pagãnu;

• c) ariu-a, pr. calariu, fugariu, primariu, sugaru etc.

- d) astru-a, de la nume pr. albastru, filiastru;
 e) ecuseautecu-a cu e scurtu, pr. dum este cu;
 guratecu, lunatecu, selbatecu, veratecu, iernatecu,
 tomatecu, etc.; la latini in icus-a: lunaticus-a etc.;
 f) ecuseauteti u, lat. iti u s-a, pr. caneti u, ma-
 retiu, muliereti u, padureti u, portareti u, sumeti u etc.;
 g) escu-a, un'a de in cele mai copiose forme,
 pr. omenescu, domnescu etc. la lat. iscus-a
 ci mai raru pr. Daciscus, vopiscus etc.; forte
 desu in cele alalte dialecte romane mai noue;
 h) estru, mai raru, pr. buestru, maiestru,
 pedestru etc.;
 i) iu-a, asemenea pr. betiu, tardiu lat. tar-
 divus-a, tempuriu etc.;
 k) osu-a si tiosu-a, forte copiosa pr. do-
 rerosu, frumosu, laudarosu, putorosu; credentio-
 su, cuventiosu, potentiosu-a etc.

Nota.

Alte forme adiectivali mai rari sunt in ente, e du
 cue scurtu si formele participiali pr. fierbente;
 imedu, mucedu, rancedu; beutori u, lucratori u;
 avutu, placutu; curatu, intieptu, desiertu etc.

LXXXIV. Verbale.

Formele derivatiunei verbali sunt mai sim-
 ple, adaugundu adeca terminatiunea verbale de
 I. au IV. Coj. mai multu cu ezu si escu in tem-
 purile sciute pr. de la a deveru: a deverezu-ra-
 re, si a deverescu-rire; de la putre du au pu-
 tredi: putredescu-dire cu d nescaimbatu, au
 putrediescu-dire etc.; fora de ase poté asemná
 norma mai certa, dupa care derivatiunea ar' veni
 a se face dupa I. au a IV. Coj., dupa sing. au plur.
 usulu une ori formandu dupa amendue formele pr.

si de la ajutoriu: ajutorire si ajutorare.—In II. si III. Coj. derivatiunea verbale nu se face.

Nota.

Forme mai certe derivate verbali sunt in cá si gá-re, forte desu cu participia pret. pr. castigá de la castu lat. quaestus-a, mestecá, misicá, mursicá etc. de la mestu-a, mesu-a, mur-su-a lat. mixtus, missus, morsus-a; mai raru de aliurea pr. fumegá, rumegáre etc.

LXXXV. A dverbiale.

Derivatiunea adverbiale e mai pucina, si inca numai de in adiective; de in care cele terminate in escu singure formeza terminatiune adverbiale in esce pr. omene sce, domnesce etc.; er' cele alalte se usita fora terminatiune destinta pr. reu, mare etc. Singurub unu-a face adv. bene. Adverbiale adiectivale se potu si compará cá adiectivele pr. mai bene, forte reu etc. (LV, 4).

Nota.

Alta terminatiune adverbiale se face de la substantive scainbandu cu silabele ísiu pr. de la facia, braci, costa, cruce, furu, lature etc. facisiu, bracisiu, costisiu, crucisiu, furisiu, laturisiu etc. Dela curmu: curmedisiu. Si se usita au simple au cu prepusetiunile: de, in, pre pr. de facisiu, in crucisiu, pre furisiu.

LXXXVI. Costatorie: Adverbia.

Cuventele costatorie (neformali) nu suferu vre una scainbare in terminatiune, ci numai se potu derivá si compune, si sunt: adverbiale, prepusetiunile, cojunctiunile si intre-iectiunile.

Adverbia se numescu cuventele ce se adaugu la verbu spre implenirea insemnarei in cuventare, si sunt seau simple seau compuse, originarie si derivate.

Simple si originarie-su, carele nece sunt compuse nece derivate de intru altele, si sunt pucinele pr. ieri, mane; iu, ici, candu etc. Er' compusele si derivatele-su forte copiose; compuse de intre sene pr. acolo, aici, amusi, asia, atunci etc., derivate de in sene seau de aliurea pr. a-di, a-prope, a-poi, diosu, susu; cu totulu, prelege, almentrelea etc.

Nota.

1. Adverbia-le se impartu la gramateci dupa locu, tempu; cantitate, calitate; si in afirmative, negative etc. asia:

a) Locali, dupa intrebarea unde? ici, colo, colea; aici, aci, acolo, acolea; aproape, departe; inainte, inapoi, inderetu; inla-intru, afora; susu, diosu; de laturi, de una parte; in facia, in dosu; de adrept'a, de astang'a; de asupr'a, de desuptu; pretotendenea, ore-unde, unde-va; io, iuo, aliurea, nealiurea; incatrà-u? de cindea de; pre alocuiri-a;

b) Tempurarie, dupa intrebarea candu? acumu-a, acimù, acumusi, amusi; atunci, atunce seau atunci-a; adi; astadi; ieri, alalta eri; mane, poi-mane, alalta mane, demanétia; adi-nopte, eri-nopte etc.; a sera, astara, de sera, spre sera, in de sera, de cu sera, pururea, totu de un'a; dein-a-ora, ore-candu, candu-va; curundu, iute, fug'a, de locu, de un'a, in data. una data; in scurtu, preste pucina; anu-tiertiu, de una-di, de in á-ori;

c) Cantitative, dupa intrebarea catu? a-

tatu, multu, pucinu; catu-va, in catu-va, catu-si cá catu, nece-si cá catu; inca, mai, forte, prea; un'a, impreuna; cu totu de a densulu; nemica; numai;

d) Calitative, dupa intrebarea cumu? Asî, asiá, asisi, asisiderea; bene, reu; a nevolia, de volia, cu greu, lesne, iusioru; asemenea, chiaru cá, al'mentea; mereu, incetu, catelinu; ferice de;

e) Afirmative: asia, è; diu, de dio, dîcu diu, diu lui D.dieu; adeveru, adeveratu; de a firea; cu totulu, fora indoieia; adeca, bune-mente, buna ora;

f) Negative: nu; nece cumu, nece de cumu, nece cá catu; bá, ba nu, bá asiá;

g) Dubitative: abia, dora, pote cá, cine sci; incále-te, incái; cá, cá lá; m a i.

2. De adverbia se tienu, nu numai cele derivate de in adj. in esce, seau de in nume in isiu (LXXXIV); ci si formele multiplicatorie, care se facu cu data-e seau ora-i pr. una data, de doue ori etc.; de multe date seau ori; a dese-a rare ori; a oria, une ori; antai'a ora, seau cu doi articli la celi vechi: antai'a or'a, a dou'a or'a etc., antai'asi data etc.; de antaiu, de prim'a etc.

3. Adverbia-le, chiaru cá si numele, se impreuna cu prepusetiuni, pr. aici; de aici, pre aici, pan' aici etc.

4. Cá adverbia se usita forte multe nume sustantive si adj. impreunate cu prepusetiuni, pr. pre lege, de-fora lege; adeveru: intru, cu, de adeveru; cu, de, pre amenuntulu; de, intru asemenea; cu, de a dereptulu, pre dereptu; cu, pre intregulu etc.

5. Adverbia propria la celi de dein colo sunt au auce: aici; amenatalui tardîu; di

adunnu impreuna; dein aparte de in dreptu-
lu; indreptu pre dreptu; in grámuru lat. in
cumulo; in tarda incetu; m'apari cá si; m'al-
tu mai multu; niforse pote lat. niforte; ora di
ora adese ori; véglia-te liá-te a mente, la celi
vechi ai noslri inca véghia-te lat. cave.

LXXXVII. Prepusetiuni.

Prepusetiune se numescu cuventele seau
particelele, care se punu in aintea altoru cuvente
pre cumu: nume, pronume, verbe si adverbia, in-
ca si inaintea altoru prepusetiuni, spre a determi-
ná mai de aproape insemnarea loru, pr.+A casa,
cu noi, des-legu, de ci in- a-inte.

Prepusetiunile, unele-su simple si unisilabe
pr. de, la; altele compuse si multisilabe pr. in-a-
-inte, pre de-a-supr'a.

De intre cele simple, unele se potu impreu-
ná cu ori ce cuventu dupa sene, pr. a, cu, de,
in, pre, sub seau su;—altele numai cu nume pr.
cá, lá; si er' altele numai cu verbe pr. ad, as;
co, con, cum; des, du; pur; s; re, res; stra,
tra, asia: ad-apu, as-cundu, des-facu, du-mi-
cu, co-su, con-tenescu, cúm-paru, pur-cedu,
s-punu; re-maniu, res-batu, stra-pungu; tra metu.

Cele compuse si multisilabe nu se potu com-
pune cu verbe de catu a rare ori, ci mai multu nu-
mai cu alte cuvente si intre sene; care sunt: ca-
trà, după seau după re, farà, intru-a-e, lungà,
panà, suprà seau sprà, supre seau spre, suptu.

Nota.

1. Prepusetiunile compuse sunt mai alesu a-
cestea: de-in. de-intr-a-e, de-la, de-pre, de-
spre; pre-in, pre-intru la celi vechi vulg. pen-

tru, pre-intra-e, pre-la, pre-spre la celi vechi vulg. preste, pre-sub seau suptu, pre-stra adi preste.

2. Intie in verbulu intielegu e in locu de intre lat. intellego; spre in verbulu spelare e in locu de spre lat. superlavare. In locu de pur lat. pro, in verbulu impromutu se dice pro si pru. In locu de tra lat. trans, mai multu se pune stra conversu de in tras au de in extra pr. strà-curu, stra-mútu lat. trãns-colo, trans-múto. Stra se afla si in alte compuse pr. stra-mosiu, stra-nepotu. Cu supra inca se afla compuse la celi vechi ci raru pr. supra-scrisu, supra-veniu, supra-cerescu. In locu de sub in compusetiune se afla desu su pr. su-ora lat. subala, sumetu lat. submitto, su-iu lat. subeo port. subir, suspinu lat. suspiro la celi de dein colo suspiru (suskiru). De in tra se pare R lapedatu in tamandu, tavolescu in locu de tra-mandu, tra-volescu. Es dein ex, si v de in ob ale latiniloru au remasu in esu inf. esîre lat. exeo; si ucidu, uitu lat. occido, oblito etc.

3. Prepusetiunile cu verbe se scriu impreunate cá unu cuventu pr. ascultu in locu de ascultu; cu cele alalte separatu pr. a casa, a mente etc. macaru ca in pronuncia si ele facu numai unu cuventu cá: a casa, dupa mene. Ele de ele se potu si impreună si despreună pr. de lá, de in seau dela, dein etc.

4. Prepusetiunea pana nu se usita fora alta prepus. dupa sene de catu in ainte de adverbia pr. pana eri, pana candu? ci pana la ierna.

5. Unele prepus. liau articlu dopa sene cu regimea propria sustantiveloru; asia cu articlu

180

masc. in deretulu-mieu, lui etc.; de desupra-mieu; in la-intrulu-mieu; —er² cu fem. in aintea-mea, in apoia-mea, asupr'a mea. Inainte se dice si cu de pr. in ainte de mene; si supra in locu de asupra la celi vechi cu acus. au gen. pr. supr'a altariulu teu seau supr'a altariului teu.

6. De in prepusetiuni se facu adverbia si inapoi, pr. asupra, de asupr'a, de desuptu; a fora; inainte, mai inainte etc.; in coce, in colo, aproape de etc.

7. Prepusetiunile tienu; si loculu adiectiveloru pr. omu cu mente a deca intieptu, munte de aur etc.

8. Celi de dein colo dîcu trà si tru in locu de intra, intru pr. tru ora: in data-si; si midia in locu de intre pr. midia noi: intre noi.

LXXXVIII. Cojuntiuni.

Cojuntiune seau cojuntive se numescu cventele ce se punu intre altele spre a le impreună seau despreună; de unde se si impartu mai antaiu in impreunatorie pr. E la celi vechilat. et; si lat. sic intru intiesulu et, etiam; si sî: et etiam; —si despreunatorie pr. nu, nece; care mai in colo se sub impartu in:—

a) Causale: cà, cà-ce, cà-ci, cumu-ca, pentru cà, dreptu ce ca, fiend cà; prein ce cà, de ora ce, unde;

b) Comparative: cá, cá-si; cumu, pre cumu; asiá, asiderea;

c) Conditionali: se, s'este cà; de-sî, deca; de cumu-va; bene ca; macaru cà; cu tote cà; nú se;

d) Consecutive: de-ci, dreptu acea, dreptu inse; dara, asia dara, deci dara; de unde; dupa ce, dupa ce cà, dupa cá;

e) Corective si esceptive: ci, inse lat. imo sed, totusi, cu tote acestea; númai, fora numai,

fora, catu, se nu alta; éra, érași;

i) Destintive: au, seau lat. sive autem, se-
va lat. sive, sevai;

g) Finali: cá, pentru cá;

h) Intrebatorie: au? ore? De au nu? Cà
ce? Ce cà? Pentru ce? A ce? etc.

i) Respondictorie: acumu-acumu, au-au,
atatu-catu, atunci-candu, candu-candu, tandu-tan-
du, ori-ori etc.

Nota.

De între cojunctiuni numai cá si se sunt ca-
re ceru modulu cojunctivu; er' tempulu conditiu-
natu tote cojunctiunile conditiionali.

LXXXIX. Intreiectiuni.

Intreiectiuni se numescu unele cuvente
au particele, care si in midi-loculu cuventarei stau
mai nelegate cu cele alalte; si se impartu in u-
nihilabe originarie pr. A! Ci! Ei! O! Vai!, si
in compuse derivate intru una mare multime pr.
Dio! Ea! Eca! Eta! Mei! Ná! etc.

Nota.

De întreiectiuni se tienu toti vocativii si im-
perativii afirmativi, candu se punu rupti de catra
cuventare, pr. Vino! Petre! Asemenea si benecu-
ventarile si blastemele; tote espresiunile intreru-
pte de mania, mirare, dorere, bucuria; inchina-
tiunile, invitatiunile etc. pr. Dé D. dieu bene!
Mancá-te-aru corbii! Astepta! Tiene mente! Be-
ne, bene! Lasa, lasa! Cumu se nu! Dar' apoi? O
Domne! D. dieule! Ce bene! Amaru mic! Vai de
capulu teu! Vai dé mene! Buna ser'a! Dà mei!
Asia vedi! Vedi cà! Nece un'a! Fug'a! Tiene-te!
Ecata-me! Susu! Diosu! etc.

Cop...
171
Handwritten notes:
Handwritten notes:

B. Costructiunea.

XC. Cuventarea.

Cuventele *fi*-carei limbe, in cuventare stau impreunate *asia* intre *se*, catu unulu depende de la altulu intru formarea si determinarea intielesului.

Atare impreunatiune se numesce Costructiune (sintaxe, compusetiune), si se pote spectá in doua modruri, seau cautandu la ele cá mai de aproape impreunate pr. *io scriu*; seau cá la mai de parte legate impreuna, pr. *io-ti scriu*, ci tu nu-mi respondi. De in cea de antaiu se nasce propusetiunea (sententia, frase), de intru a dou'a periodulu.

Nota.

Fia-care propusetiune stá de in numinativu espresu au subintielesu, carele se numesce subiectu, si numinativulu casulu subiectivu pr. *Dumne-dieu*, — si de intru unu verbu singuru au cu altu nume care de se pune erasi in numin. se dice predicatu pr. *e bunu*, er' de e in altu casu cu seau fora prepusetiune, se numesce obiectu, si casurile afora de numin. se chiama obiective pr. *a facutu cerulu si pamentulu*. De periodu nu avemu a tractá aici.

2. Ordinea cuventeloru naturale in propusetiune e: subiectulu, verbulu si predicatulu seau obiectulu, cu adausurile la *fi* care de intru *acestea*; care inse nu se oserbeza rigorusu.

3. Costructiunea se face au impreunandu doua seau mai multe cuvente intru unulu pr. *prima-vera*; au tienendule dupa form'a de in a fora despartite inse asemenandule dupa forme pr. o-

mu bunu, muliere frumoasa, au spendiurandule unulu de aitulu pr. faptur'a lui D. dieu. De unde se nasce compusetiunea, concordatiunea si regimea.

XCI. Compusetiunea.

Compusetiunea se face impreunandu doua se-au mai multe cuvente intru unulu pr. Dumne-dieu, in-a-inte.

Cea mai copiosa este compunerea prepusetiuniloru cu verbe pr. a-legu, cu-legu, cu-rosu etc. (LXXXVII).

Mai rara este compusetiunea numeloru cu nume pr. D. dieu, San' Giorgiu, Santa-Maria, primavera; midi-locu, manu-stergura; alaltu, amendoi; seau cu prepusetiune pr. a-de-veru, a-semene, fora-de-lege, spran-cena, su-ora; au cu verbe pr. batu-jocura etc.

Nota.

1. Compusetiunea prepusetiuniloru intre se-ne, si preste totu a particeloru celoru alalte mai multu e numai una agregatiune de catu adeverata compusetiune, de care mai susu (LXXXVI—LXXXVIII).

2. Impreunarea articolului si a altoru pronume unisilabe inca nu e adeverata compusetiune, macaru ca seau in scrisu seau in vorbire se impreuna. Mai adeverata e compusetiunea pronumeloru derivate de in LU si STU cu a, c e, etc. (LVIII, 2—4).

3. Copiosa e si compusetiunea cu NE negativu in locu de NE si IN ale latiniloru pr. Nebunu, ne-reu, ne-tare, ne-volia etc.; lat. nequam, nemo, nescio etc. In in limb'a rom. nece una data nu insemneza negatiune, si la latini inca e con-

versu de in an grec. *à seau àv.*

4. Forte adeseu se compunú in limb'a rom. nu numai pronume, adiective si adverbia cu fia, ore, ori, va etc. (LVIII, 7 etc.); ci si alte nume cu a, si, re, le, ne, etc. otiose pr. asia lat. sic, alia lat. vix, amusi lat. mox; carelesi, totusi; pururea lat. porro, totendenelea etc.

XCII. Concordatiunea.

Concordatiunea se face asemenandu doua seau mai multe cuvente intre sene, si e de doue specie: numinale si verbale.

Cea numinale se face asemenandu doue seau mai multe nume intre sene dupa genu, numeru si tanu pr. omu bunu, mulieri frumose.

Cea verbale se face asemenandu verbulu cu nominativulu, dupa genu de are si suferi, er' de nu celu pucinu dupa numeru pr. omulu se nasce, omenii moru.

Nota.

1. De concordatiunea articolului vedi mai sus (I, 5. LI, 4. LII, 6.). Aici mai adaugemu:

a) Cumu ca articolu originariu LU-A numai una data se pote pune in numele concordate si toate un'a dupa celu de antaiu pr. omu-lu bunu seau bunu-lu omu;

b) cumu ca dupa sustantivulu articulatu pote adiectivulu se lie articlu inse numai secundariu pr. omu-lu celu bunu, er' nu omu-lu bunu-lu;

c) la celi vechi articolu secundariu nu numai se pune totu de un'a cu A paragogicu in capetu, ci si adiectivulu mai luá si articolu originariu pr. omu-lu cel'a bunu-lu.

2. Adiectivele, pronumele si participia-le du-

pe usulu de acumu se concorda cu sustantivulu in geniu, numeru si casu pr. in esemple. Inse celi vechi concorda mai multu numai in geniu si numeru er' nu si in casu pr. pentru aceea fece Chr. asia, cá se ne arate si noue calça 'naltîmei si a pancei ceea adevérit'a; de in turburatulu ceii mestecaturi rea; santei si infricosiatei cumenecatura; spre ascultarea limbiciei ceea mentiunosa si clevetitori'a spre frati etc.

3. Pre unele locuri concorda verbulu sing. cu numele plur. pr. omenii dîce, in locu de dîcu.

ci e **XCIII.** Regimea: numeloru.

Regimea se face spendiurandu unu cuventu de la altulu; si e de trei specie: numinale, verbale si de a altoru parti ale cuventarei.

Cea numinale se face, candu doua seau mai multe cuvente asia dependu unulu de la altulu, catu unulu stâ in casulu subiectivu au obiectivu er' cele alalte in genetivu pr. D. dieulu cerului si alu pamentului.

Nota.

1. Regimea numinale se cunșce mai bene candu numele-su articulate cá in esemplu; er' candu ele-su fora articlu, in loculu genetivului se pune casulu prepusetiunale cu prepus. de pr. omu de trei-dieci de ani.

2. In loculu regimei cu de se punu adiectivele, de se afla, concordate cu sustantivulu pr. omu de dîle, seau omu betranu.

XCIV. Verbeloru.

Regimea Verbeloru se face in doua moduri: fora seau cu prepusetiuni.

185

Fora prepusetiuni facu:

a) Verbele active cerendu sustantivulu obiectivu in acus. pr. scriu carte, l'am rogatu;

b) altele, active si neutre cerendu dativu pr. dà-mi pane, mi-se cuvene.

Er' cu prepusetiune,—

1) la sustantive, a caror'a regime e de a se invetiá de in usu pr. si-a facutu de capu, dà de in mani si de in petiore; s'a suitu la ceru;

2) la altu verbu in infin., prepunendu prepus. A seau de a, spre a etc. pr. a invetiatu a face, a statutu de a nascerea, a venitu spre a scapá pre omeni (LXV, 1).

Nota.

1. Acusativele personali liau dupa usulu de acumu prepus. pre (LIV, 5. LVII, 4).

2. Numele ce nu formeza destintu dativu, liau prepus. a pr. a doi omeni etc.; celi vechi si de alte ori pr. a multi omeni, a toti omeniloru.

3. De cumu-va dat. seau acus. precede inaintea verbului, atunci dupa usulu de astadi se cere a se adauge altu dativu seau acus. pronominalu afisu seau sufisu concordatu in genu si numeru cu sustantivulu seu pr. pre Petru l'am vediutu, omeniloru le-a datu potere; in usulu baserecescu asta nu se oserbeza strinsu.

4. Pronumele afise seau sufise, candu impreuna vene dativu si acusativu, dativulu totu de un'a precede pr. datu-mi-s'au; si nu se despartu de lenga sene.

5. Ele se posponu dupa gerundia pr. facundu-mi-se doru; dupa imperativulu afirm. candu incepe propusetiunea pr. dà-mi;—ci se pune in aio-

caz: infinitivului dupa a pr. a ne laudare; a conjunctivului dupa se pr. se te duci; si a imperat. negativu pr. nu te duce. In cele alalte moduri si tempuri se potu pune si inainte si inapoi inaintea totu de un'a inaintea verbului terminativu: am, asi, voliu pr. te laudu, te am vediatu, te voliu audire; te asi laudare seau lauda-te-asi; laudatu-te-am, lauda-te-voliu.

XCV. A altoru parti.

Prepusetiunile se costruu cu acus. seau casulu prepusetiunale, pr. pre D. dieu; si in pronumele personali cu form'a ceasanga pr. cu mene. Prepusetiunea de se costrue si cu partic. preter. ca supinulu latinu pr. vestimentu de portatu.

Cojunctiunile ca si se ceru modulu conjunctiv pr. se laude, ca se vena (LXXXVIII).

De intre Intreiectiuni, unele ceru vocativu pr. o Domne! Altele dativu, pr. vai mie! amaru mie; seau casulu prepusetiunale cu de pr. vai de mene.

Suplementu.

La LXXII. Ca dau se cojuga si verbul LAU, la-re lat. lavo, in pres. ind. si coj. in 3. pers. lae, imperat. la; pret. perf. laui, par. pret. lautu, pres. latoriu, ger. laundu. C compusulu spelu-are ca laudu regulatu.

ADAUSU

Probe de limba.

XCVI. De in Pentateuculu de a. 1582.

Карта де прима лѢ Моиси.

ЛичепѸт фѸкѸ дѸмнѸеѸ черюл ши пѸмжн-
 б пѸмжнтѸла ера пѸстїю: ши дѸшерѸт. ши
 зїкрекѸ ера спре лѸ: ши хѸл дѸмнѸлѸн
 ѸртѸ спре ши зїсе дѸмнѸеѸ: фїе лѸ-
 ж: ши фѸ дѸмнѸеѸ ка-
 мнѸ бѸнѸ дѸмнѸеѸ лѸ-
 а де ла дѸмнѸеѸ ши
 зїкрекѸ ши фѸ дѸмнѸеѸ скрѸ
 де лѸ дѸмнѸеѸ зїс дѸмнѸеѸ.
 —5).

Ши зїсе дѸмнѸеѸ фїе тѸрїе лѸ мїжло-
 апелор. сѸ дѸспарѸж апеле дела апе. ши
 е дѸмнѸеѸ тѸрїе: ши дѸспѸрѸн апеле че е-
 е сѸпт тѸрїе. дела чѸла че ера дѸспѸра тѸ-
 ши фѸ аша. ши кемѸ дѸмнѸеѸ ча тѸрїе. че-
 ши фѸ скрѸ ши дѸмнѸѸцѸ зѸа адоа
 —8).

Ши оун рїѸ тасе де лѸ локѸл дѸлчеїен спре
 ра раюлѸн, че се лѸпарте ачела пре патрѸ капе-
 унѸа нѸме фїсон, ачела че лѸкѸнѸюрѸ тот пѸ-
 Ѹл хевїлатѸлѸн, ши аколо афлѸсе аѸр ши аче-
 пѸмжнтѸ аѸрѸл есте маї бѸн, аколо афлѸ се
 он, ши пїатрѸ скѸмпѸ онїхїнос. ши нѸмеле
 зї алдоїле гїхон. ачела кѸрѸ спре тот пѸ-
 Ѹл яранїен. ши рїѸл алтрїенле тїгрїс каре
 спре асїрїа. Ял патрѸл рїѸ ачела асїе бѸ-
 ис. Ши лѸо дѸмнѸл дѸмнѸеѸ о

... аюла дблчеціей, кбм сз лбкре. ши сз пзхкск
 поржичи лби зикжнд, мзжжкж де тот по-
 аюлаби, че де л помбл шіѳтѳрїен бинелїи
 лблїи тѳ сз нѳ мзжжч. кз л каре жи вер
 де л ел кѳ моарте вер мѳри. (II, 10—17).

VII. De in Concionatoriulu de a. 1581.

De la Mateiu (XXV, 21—46).

исе домнѳл кжнд іюл оменек л
 лби, ши тоци зндсѳл. атѳн-
 шздѳ ла скаѳ. ши се вср
 ли динтк лѳ ши ва алкѳе
 ѳл де алаат. алкѳе оне
 капре. ши ва пѳ апта лби.
 апреле дѳ стжнга. зиче лпзратѳл
 дѳк дерѳпта лби. в іи клатлословиціи де
 теле мїѳ дз мошеници че е гжитѳ водо л-
 ѳл де л токмѳла лѳмїен. флжмжжїи шим
 ет мжжкаре. лсе гошаї ши мж лджпат.
 н ерѳ ши мж дѳсет. десржкат ерѳ ши мж
 кат. лжнѳед ерѳ ши мж сокотит. лтемни-
 л ши венит кзтрж мине. атѳнче вор рзпѳн-
 ѳи дерепціи де вор грзи. доамне кжндѳ-
 вѳзѳт флжмжнд ши тѳм сзтѳрат. сѳѳ се-
 и тѳм аджпат. кжндѳтѳм вѳдѳт стрїин
 ѳм дѳс. сѳѳ десржкат ши тѳм лсржкат. кжн-
 е вѳзѳм лжнѳед сѳѳ л темницѳ ши вѳ-
 кзтрж тине. рзпѳнсе лпзратѳл зикжнд лѳр.
 р гржеск подш. кз фжкѳт оунора ачецк фѳа
 л мїен ман мичи, мїе фжкѳт. атѳнче ва зиче
 л лби. дѳчециѳж дел
 ѳл вѳчилор. че е гж

Bibli. Univ. Cluj
 145 1003.